

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην *Εφαρμοσμένη Οικονομική*

Κατεύθυνση : Εφαρμοσμένη Οικονομική στη Δημόσια Διοίκηση και Τοπική
Αυτοδιοίκηση

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΔΑΠΑΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.**

Γκάζας Χρήστος του Γεωργίου

**Επιβλέπουσα: Οικονόμου Αθηνά, Επίκουρη Καθηγήτρια του Π.Θ,
Τ.Ο.Ε**

ΒΟΛΟΣ 2020

Υπεύθυνη δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Βόλος, Ιούνιος 2020.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την οικογένεια μου για την υποστήριξη που μου παρείχε κατά την διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής εργασίας. Ιδιαίτερα την σύζυγο μου και τον γιό μου για τον χρόνο που τους στέρησα. Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την Επίκουρη Καθηγήτρια του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών Οικονόμου Αθηνά για την άριστη συνεργασία και την βοήθεια που μου προσέφερε.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή.....	4
Κεφάλαιο 1^ο Οι δημόσιες δαπάνες.....	10
1.1 Εισαγωγή	10
1.2 Οι Υποκατηγορίες των Δημοσίων Δαπανών.....	10
1.3 Οι δημόσιες δαπάνες που αφορούν την κοινωνική πολιτική.....	11
1.4 Οι παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία των Δημοσίων Δαπανών.....	14
1.5 Θεωρητικές προσεγγίσεις της μεταβολής των δημοσίων δαπανών.....	16
1.5.1 Ο νόμος του Βάγκνερ.....	16
1.5.2 Η γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος του <i>J.M.Keynes</i>	18
1.5.3 Το « <i>Ratchet</i> ή <i>Displacement Effect</i> ».....	20
Κεφάλαιο 2ο Η έννοια της οικονομικής ανισότητας.....	26
2.1 Εννοιολογική Οριοθέτηση.....	26
2.2 Ο δείκτης <i>GINI</i>	28
2.3 Άλλοι δείκτες ανισότητας.....	31
2.3.1 Ο δείκτης <i>Palma Ratio</i>	33
2.3.2 Ο δείκτης κατανομής εισοδήματος σε πεντημόρια (<i>S80/S20</i>).....	33
2.3.3 Δείκτες Εντροπίας.....	34
2.3.3.1 Ο δείκτης γενικευμένης εντροπίας <i>GE</i>	34
2.3.3.2 Ο δείκτης <i>Theil</i>	34
2.3.4 Ο συντελεστής διακύμανσης <i>CV</i>	35
2.3.5 Ο δείκτης <i>Atkinson</i>	35
2.4 Η προσέγγιση του <i>Kuznets</i> στην οικονομική ανισότητα.....	36
Κεφάλαιο 3ο Βιβλιογραφική ανασκόπηση των εμπειρικών μελετών.....	39
3.1 Κοινωνικές δαπάνες και οικονομικές ανισότητες: η ελληνική περίπτωση.....	40
3.2 Κοινωνικές δαπάνες και οικονομικές ανισότητες: διεθνείς μελέτες	50
Κεφάλαιο 4^ο Οι δημόσιες κοινωνικές δαπάνες & η οικονομική ανισότητα στην <i>E.E.</i>.....	58
4.1 Δεδομένα	58
4.2 Η εισοδηματική ανισότητα στις χώρες του βορρά και στις μεσογειακές χώρες.....	59

<i>4.3 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στις χώρες του βορρά και στις μεσογειακές χώρες</i>	<i>72</i>
<i>4.4 Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στις χώρες του βορρά και στις μεσογειακές χώρες.</i>	<i>78</i>
<i>4.5 Εξέταση της υπόθεσης του Kuznets στις χώρες του βορρά και στις μεσογειακές χώρες.....</i>	<i>84</i>
<i>4.6 Η σχέση μεταξύ δημόσιων κοινωνικών δαπανών και οικονομικής ανισότητας στις χώρες του βορρά και στις μεσογειακές χώρες.....</i>	<i>90</i>
Κεφάλαιο 5^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	95
<i>Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....</i>	<i>103</i>
<i>Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία.....</i>	<i>114</i>

Περίληψη

Οι οικονομικές ανισότητες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον, καθώς συναντώνται σε χώρες αναπτυσσόμενες αλλά και σε ισχυρές οικονομικά χώρες. Παγκοσμίως η διεύρυνση των οικονομικών ανισοτήτων έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των ανθρώπων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, και ταυτόχρονα την άνοδο του εισοδήματος που αποκτούν οι πλουσιότεροι. Στον αντίποδα η κοινωνική πολιτική των χωρών έχει ως σκοπό μέσω της διαχείρισης και αναδιανομής των εισοδημάτων την μείωση της φτώχειας και των οικονομικών ανισοτήτων.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η πρόσφατη οικονομική κρίση είχε ως αποτέλεσμα την άνοδο των οικονομικών ανισοτήτων στην πλειοψηφία των χωρών, όμως η αντιμετώπιση αυτής της αύξησης δεν είναι η ίδια από όλες τις χώρες, καθώς αυτές διέπονται από διαφορετικά συστήματα κοινωνικής προστασίας.

Στόχος της εργασίας είναι να εξετάσει τη διαχρονική πορεία των δημοσίων δαπανών, με έμφαση στις κοινωνικές δαπάνες. Ειδικότερα με τη χρήση εμπειρικών δεδομένων για επιλεγμένες χώρες της ΕΕ, εξετάζεται η υπόθεση της ύπαρξης της καμπύλης Kuznet και στο τέλος εξετάζεται η επίδραση της μεταβολής των κοινωνικών δαπανών στην οικονομική ανισότητα, χρησιμοποιώντας εναλλακτικούς δείκτες οικονομικής ανισότητας.

Abstract

Economic inequalities are of particular research interest, as they are found in developing countries as well as in economically strong countries. Globally, the widening economic inequality has resulted in an increase in people living below the poverty line, and at the same time an increase in the income of the richest. On the contrary, the social policy of the countries aims to reduce poverty and economic inequalities through the management and redistribution of income.

In the European Union, the recent economic crisis has resulted in an increase in economic inequalities in most countries, but this increase could not be dealt in the same way by all countries as they are governed by different social protection systems. The aim of the work is to examine the time course of public spending, with an emphasis on social spending. In particular, using empirical data for selected EU countries, the hypothesis of the existence of the Kuznet curve is examined and finally the effect of the change in social spending on economic inequality is examined, using alternative indicators of economic inequality.

Εισαγωγή.

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας έχει ως ρόλο την διαμόρφωση του τρόπου διανομής του εισοδήματος και, έχει ως στόχο την μείωση της φτώχειας και των οικονομικών ανισοτήτων σε μια χώρα (Παπαθεοδώρου et al. 2008). Η διάρθρωση των επιμέρους δαπανών αλλά και το ύψος των κοινωνικών μεταβιβάσεων αποτυπώνουν άμεσα τις διαφορές στα επίπεδα των οικονομικών ανισοτήτων εντός αλλά και ανάμεσα στις χώρες. (Paratheodorou and Petmesidou,2006).

Στις μεσογειακές χώρες και ειδικά στην Ελλάδα, υπήρξε μεγάλη επιδείνωση της οικονομικής ανισότητας και της φτώχειας στα πρώτα έτη της χρηματοοικονομικής κρίσης του 2008 (Μητράκος, 2018), και η σωστή χρήση των δαπανών κοινωνικής προστασίας ενέχει σημαντικό ρόλο στην βοήθεια των ανθρώπων, που από την πρόσφατη οικονομική κρίση βρίσκονται σε δύσκολη οικονομική κατάσταση.

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να εξετάσει τη διαχρονική πορεία των δημοσίων δαπανών, με έμφαση στις κοινωνικές δαπάνες. Ειδικότερα εξετάζεται η επίδραση της μεταβολής των κοινωνικών δαπανών στην οικονομική ανισότητα, χρησιμοποιώντας εναλλακτικούς δείκτες οικονομικής ανισότητας, και τέλος, με τη χρήση εμπειρικών δεδομένων για επιλεγμένες χώρες της ΕΕ, εξετάζεται η υπόθεση της ύπαρξης της καμπύλης Kuznet. Έναυσμα για την ανάλυση των δεικτών ανισότητας αποτέλεσε η έκθεση του Ινστιτούτου Bruegel, όπως παρουσιάζεται στην εργασία των Demertzis, et al.(2019) στην οποία αναφέρεται πως οι δείκτες οικονομικής ανισότητας έχουν την τάση να βρίσκονται υψηλότερα από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο στις Νότιες Ευρωπαϊκές Χώρες.

Στο Πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι δημόσιες δαπάνες καθώς και οι θεωρίες που αφορούν την διαχρονική πορεία τους. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες και τον τρόπο εφαρμογής τους από τα κράτη. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται εννοιολογική προσέγγιση στην οικονομική ανισότητα και παρουσιάζονται αρκετοί δείκτες οικονομικής ανισότητας, με ιδιαίτερη βαρύτητα στον δείκτη Gini. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι εμπειρικές μελέτες που αποτυπώνουν την πορεία των δεικτών οικονομικής ανισότητας, και των δαπανών κοινωνικής προστασίας και γίνεται προσπάθεια κατανόησης της μεθοδολογίας που χρησιμοποιούν. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η επιλογή των δεδομένων και γίνεται αποτύπωση σε σχεδιαγράμματα της οικονομικής ανισότητας, και των

δαπανών κοινωνικής προστασίας καθώς και ερευνάται η ύπαρξη καμπυλών Kuznets με την χρήση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάθε χώρας. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται αξιολόγηση των αποτελεσμάτων και προτάσεις.

Κεφάλαιο 1^ο ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

1.1 Εισαγωγή

Οι Δημόσιες δαπάνες χρησιμοποιούνται από την εκάστοτε Κυβέρνηση, για να εκπληρώσει τους σκοπούς της. Συνήθως αυτό είναι ένα μέρος του κυβερνητικού προγράμματος, και περιλαμβάνει δαπάνες για δημόσια αγαθά και υπηρεσίες, επιδοτήσεις και τόκους του δημόσιου χρέους (Δαλαμάγκας 2010). Οι Κρατικές Δαπάνες καταγράφονται ως ποσοστό του ΑΕΠ του κάθε Κράτους και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του ετήσιου προϋπολογισμού. Σκοπός της χρήσης των Δημοσίων Δαπανών είναι η βελτίωση της κατανομής των παραγωγικών μέσων, η δίκαια διανομή του εισοδήματος και η σταθεροποίηση της οικονομίας (Δαλαμάγκας 2010).

Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύονται οι πτυχές και οι υποκατηγορίες των δημοσίων δαπανών και αναδεικνύεται η σπουδαιότητά τους. Στη συνέχεια αναφέρεται η βιβλιογραφία που παρουσιάζει τους παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία των δημοσίων δαπανών στα ανεπτυγμένα κράτη.

1.2 Οι Υποκατηγορίες των Δημοσίων Δαπανών

Οι δημόσιες δαπάνες είναι το σημαντικότερο μέσο που χρησιμοποιεί το κράτος για να πραγματοποιήσει τους στόχους του. Σημαντικά παραδείγματα σκοπών που επιτελούνται μέσω της μεταβολής των Κρατικών Δαπανών είναι η ανακατανομή των πόρων της οικονομίας και η αναδιανομή του εισοδήματος σε ομάδες που το έχουν περισσότερο ανάγκη (Παπαδιοδώρου, 2002).

Σύμφωνα με τους Γεωργακόπουλος και Πάσχος (1989) οι Δημόσιες Δαπάνες ταξινομούνται με βάση Λειτουργικά, Οικονομικά και Διοικητικά κριτήρια ανάλογα με την κοινωνική ανάγκη την οποία καλύπτουν:

- Οικονομική Ταξινόμηση:

Διαχωρίζει τις δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες (Τρέχουσες Δαπάνες, Δαπάνες επενδύσεων) και τις μεταβιβαστικές πληρωμές (Μεταβιβάσεις εισοδήματος και κεφαλαίου προς τα νοικοκυριά, το εξωτερικό, ιδιωτικούς φορείς και επιδοτήσεις προς τις ιδιωτικές επιχειρήσεις).

- Λειτουργική Ταξινόμηση:

Οι δαπάνες ταξινομούνται με βάση την λειτουργία που επιτελούν στην διατήρηση των βασικών πυλώνων ενός κράτους (Άμυνα, Διοίκηση, Δικαιοσύνη, Υγεία, Πρόνοια, εκπαίδευση, Λοιπές σταθεροποιητικές δράσεις).

- Διοικητική Ταξινόμηση:

Σε αυτή την κατηγοριοποίηση οι δαπάνες διαχωρίζονται με βάση τον Δημόσιο φορέα στον οποίο θα καταλήξουν όπως είναι η Κεντρική διοίκηση, οι Οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α), οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης (Ο.Κ.Α), και τέλος τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.).

1.3 Οι δημόσιες δαπάνες που αφορούν την κοινωνική πολιτική.

Η Κοινωνική Πολιτική, αποτελεί ένα διεπιστημονικό πεδίο έρευνας που συγκεντρώνει το ενδιαφέρον Κοινωνιολόγων, Οικονομολόγων και Πολιτικών Επιστημόνων. Η προσέγγιση του όρου της κοινωνικής πολιτικής μπορεί να γίνει με διαφορετικό τρόπο από κάθε άνθρωπο, ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο και την ιδεολογία, με αποτέλεσμα να αποκτά δυσκολία η εννοιολογική προσέγγιση του (Στασινοπούλου, 2006). Ο όρος κοινωνική πολιτική έχει την έννοια των κοινωνικών παρεμβάσεων και των ρυθμιστικών ενεργειών του κράτους. Οι ενέργειες αυτές περιλαμβάνουν την προσφορά αγαθών κοινής και δημόσιας ωφέλειας, που έχουν ως στόχο την ανακούφιση των κοινωνικά «αδύναμων» (Δίκαιος & Χλέτσος, 1999; Στασινοπούλου, 2006).

Με την έναρξη της βιομηχανοποίησης, ο όρος «κοινωνική πολιτική» έγινε συνώνυμο του «κράτους πρόνοιας», εξαιτίας του καθοριστικού ρόλου που έχει η κάλυψη των κοινωνικών αναγκών, στον προσδιορισμό της μορφής και της έκτασης της κοινωνικής πολιτικής (Δίκαιος & Χλέτσος, 1999). Το κράτος πρόνοιας, σύμφωνα με τη μελέτη του Κοντιάδη (2008), εκφράζει τις παρεμβατικές λειτουργίες του κράτους, που μέσω ρυθμίσεων και παροχών αποβλέπει στην μείωση της κοινωνικής ανισότητας, αλλά και την διαχρονική κάλυψη των αναγκών των πολιτών (μείωση των ανθρώπων στα όρια της φτώχειας, προστασία των ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων, υγειονομικές καλύψεις, μείωση της ανεργίας). Η ανάγκη για την δημιουργία του κράτους πρόνοιας προήλθε από την βιομηχανοποίηση, που προκάλεσε ανάπτυξη του εργατικού κινήματος και της επιρροής του (Νοικοκυράκης & Σαράφης, 2018). Ακόμη

ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής, λόγω της εξαρτημένης εργασίας, συντέλεσε στην γέννηση της ιδέας της ύπαρξης κοινωνικής λειτουργίας του κράτους, για την προστασία των εργαζομένων (Στασινοπούλου, 2006).

Οι Niblett et al. (2015) στην έρευνα τους προτείνουν πως το κράτος πρόνοιας πρέπει να εξυπηρετεί τρεις ανεξάρτητες λειτουργίες:

- την αναδιανεμητική, μεταφέροντας μέσω κρατικών παρεμβάσεων (φορολογίας, επιδομάτων, επιχορηγήσεων) εισοδήματα από τα πλουσιότερα κοινωνικά στρώματα στις κοινωνικές βαθμίδες που έχουν περισσότερη ανάγκη.
- την αποταμιευτική, εξασφαλίζοντας τους πολίτες για περιπτώσεις κοινωνικής αντιξοότητας, κυρίως μέσω των συντάξεων.
- την κοινωνική επένδυση, που περιλαμβάνει την ανάπτυξη ανθρώπινου και κοινωνικού κεφαλαίου (Προγράμματα διά βίου μάθησης, κρατική εκπαίδευση, προσχολική αγωγή, φροντίδα ηλικιωμένων κ.α.)

Οι Titmuss et al. (1974) διατύπωσαν τρία μοντέλα κράτους πρόνοιας, παρουσιάζοντας τον ρόλο της αγοράς ως βασικό κριτήριο για την διαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής:

- Το υπολειμματικό μοντέλο (Residual Welfare Model). Στο μοντέλο αυτό η βασική υπόθεση είναι, πως οι πρώτες πηγές κεφαλαίου για να εκπληρωθούν οι ανάγκες καλής διαβίωσης των πολιτών είναι οι αγορές και οι οικογένειες, και πως τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής θα πρέπει να εφαρμόζονται μόνο όταν αυτά δεν λειτουργούν και προσωρινά.
- το θεσμικό-αναδιανεμητικό (Institutional-Redistributive), στο οποίο η κοινωνική πολιτική αποτελεί καθιερωμένο μέρος της δημόσιας πολιτικής, στο οποίο παρέχονται κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες σε όσους πολίτες δεν καταφέρνουν για κοινωνικούς λόγους να ανταπεξέλθουν σε αυτές.
- το βιομηχανικό (Industrial Achievement Performance) μοντέλο, βασίζεται στην θεωρία κινήτρων. Στο συγκεκριμένο μοντέλο κυριαρχεί ανταποδοτικός χαρακτήρας στην παραγωγικότητα και απόδοση της εργασίας, σε σχέση με τα κοινωνικά αγαθά που αποκτούνται.

Μεταγενέστερα στο βιβλίο του ο Esping-Andersen (1990) διαχωρίζει την κοινωνική πολιτική σε τρία συστήματα, σε αναλογία με τον τρόπο συσχετισμού του κράτους με την αγορά και την οικογένεια. Στο φιλελεύθερο σύστημα, επικρατεί περιορισμός των

παροχών και το κράτος παρεμβαίνει μόνο για την κάλυψη των αναγκών των πολιτών που δεν βρίσκονται σε θέση να τις καλύψουν μέσα από το μηχανισμό της αγοράς. Αντίστοιχα το συντηρητικό σύστημα, έχει ως στοιχείο του την μερική εμπορευματοποίηση των κοινωνικών αναγκών, και ως αποτέλεσμα η κάλυψη των αναγκών εξασφαλίζεται σύμφωνα με την κοινωνική θέση και τάξη. Τέλος το κοινωνικό-δημοκρατικό σύστημα, έχοντας ως στόχο την κοινωνική ισότητα, χαρακτηρίζεται από υψηλής ποιότητας παροχές για όλους τους πολίτες. Τα συστήματα αυτά συμπλήρωσε στη συνέχεια ο Ferrera (1996) με ένα τέταρτο μοντέλο, αυτό της νότιας Ευρώπης (Southern Welfare State model), στο οποίο η κορπορατιστική λειτουργία είναι έντονη, και περιλαμβάνει στοιχεία του προτύπου κοινωνικής ασφάλισης, με παράλληλη δημιουργία ευνοούμενων ομάδων πολιτών (Χαλκιά & Βαρακλιώτη, 2015).

Οι χώρες της Ευρώπης, ασκούν την κοινωνική τους πολιτική σύμφωνα με τα εξής τέσσερα συστήματα (Esping-Andersen, 1990; Aiginger & Leoni, 2009) :

- Το σκανδιναβικό ή Σοσιαλδημοκρατικό σύστημα κοινωνικού κράτους, που θεωρείται το πιο ολοκληρωμένο σύστημα καθώς χαρακτηρίζεται από καθολικές παροχές για όλους, ανεξαρτήτως των πόρων που διαθέτουν οι δικαιούχοι. Οι πηγές χρηματοδότησης του εξασφαλίζονται μέσω της χαμηλής φοροδιαφυγής και του συστήματος φορολόγησης με προοδευτικούς άμεσους φόρους. Αναπτύχθηκε στις σκανδιναβικές χώρες (Δανία, Φινλανδία, Σουηδία) και στην Ολλανδία.
- Το ηπειρωτικό ή συντηρητικό κορπορατιστικό μοντέλο κοινωνικού κράτους στο οποίο οι κοινωνικές παροχές και είναι εξαρτημένες με το ατομικό εισόδημα που συνδέεται με το επαγγελματικό-κοινωνικό status των ατόμων. Αναπτύχθηκε σε χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία και Λουξεμβούργο).
- Το αγγλοσαξωνικό ή Φιλελεύθερο σύστημα κοινωνικού κράτους, αναπτύχθηκε στις αγγλοσαξωνικές χώρες (Ιρλανδία και Μ. Βρετανία), στο οποίο οι παροχές είναι μικρότερης έκτασης σε σχέση με άλλες χώρες. Η παροχή των κοινωνικών επιδομάτων γίνεται μετά από έλεγχο των πόρων των δικαιούχων και σκοπός του είναι η εξασφάλιση ενός ασφαλούς κατώτατου επιπέδου διαβίωσης.

- Τέλος το νοτιοευρωπαϊκό ή μεσογειακό μοντέλο κοινωνικής πολιτικής που εφαρμόζεται στις χώρες τις νότιας ευρώπης (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, και Πορτογαλία). Βασικός παράγοντας υποστήριξης των πολιτών του είναι ο ισχυρός οικογενειακός πυλώνας, καθώς χαρακτηρίζεται από χαμηλές κοινωνικές παροχές. Το σύστημα αυτό εμπεριέχει καθυστερημένη ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους, περιορισμένους δικαιούχους των παροχών και μειωμένη συμμετοχή του κράτους πρόνοιας.

1.4 Οι παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία των Δημοσίων Δαπανών.

Με πρόσφατο έναυσμα την Παγκόσμια Οικονομική Κρίση που ξέσπασε το 2008 με την κατάρρευση της τράπεζας Lehman Brothers, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η εξέταση της πορείας των Κρατικών Δαπανών. Ακολούθησε η παρέμβαση των μεγάλων κυβερνήσεων, οι οποίες προσφέροντας κεφαλαίο, αγοράζοντας μετοχές και δίνοντας κρατική βοήθεια σε τράπεζες, συνέβαλαν στην αύξηση της ρευστότητας και έτσι διασώθηκε ο Παγκόσμιος τραπεζικός και οικονομικός τομέας. Από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο , αναγνωρίστηκε πως οι παραπάνω ενέργειες αποτελούν μεταφορά του ρίσκου από την ιδιωτική στην κρατική οικονομία με τρόπο που δεν έχει επαναληφθεί (IMF 2009). Στην συνέχεια πολλοί διεθνείς οργανισμοί με την συμμετοχή του ΔΝΤ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αποφάνθηκαν πως η αύξηση των Κρατικών Δαπανών είχε το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για το ξέσπασμα της κρίσης, Pavanelli et al.(2014). Αυτό προκάλεσε μια παγκόσμια τάση για Οικονομική λιτότητα, με μειώσεις μισθών, συντάξεων, και παροχών, δηλαδή μία τάση για μείωση των Κρατικών Δαπανών. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι κυβερνητικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ για το διάστημα 2006-2012 για δυο ομάδες που αποτελούνται από μέσους όρους των κυβερνητικών δαπανών για γεωγραφικές ή νομισματικά ομαδοποιημένες χώρες. Οι ομάδα των χωρών με αυξημένο εισόδημα αποτελείται από τον μέσο όρο των χωρών που χρησιμοποιούν το Ευρώ, το Ηνωμένο βασίλειο, την Ιαπωνία και την Κορέα. Οι αναπτυσσόμενες χώρες αποτελούνται από τον μέσο όρο των χωρών της Ασίας, της ανατολικής Ευρώπης, της λατινικής Αμερικής, και τον μέσο όρο των χωρών της μέσης ανατολής και βόρειας Αφρικής. Παρά την παγκόσμια τάση για μείωση των κρατικών δαπανών, παρατηρώντας στον Πίνακα 1 την πορεία των κρατικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2006-2012, βλέπουμε το αντίθετο. Όπως αναμενόταν, οι Κρατικές Δαπάνες στις περισσότερες εξεταζόμενες χώρες, αυξήθηκαν πριν την οικονομική κρίση του 2008. Αντίθετα όμως από την

παγκόσμια τάση για μείωση των κρατικών δαπανών, συνέχισαν να αυξάνονται και μετά την κρίση χωρίς να επιστρέφουν στα επίπεδα του 2007. Εξαιρέση αποτέλεσαν η Κορέα και οι χώρες της Μέσης ανατολής και Νότιας Αφρικής.

Πίνακας 1. Οι Κυβερνητικές Δαπάνες ως Ποσοστό του ΑΕΠ, 2006 – 2012.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
High income countries (average)	38.6	38.7	40.6	44.6	43.3	42.7	42.1
Euro area	46.6	46	47.2	51.2	51	49.5	50
United Kingdom	40.1	39.8	42.4	46.8	46.1	44.7	44.8
United States	34.6	35.5	38.1	42.8	41.1	40.2	38.8
Japan	34.5	33.3	35.7	40	38.9	40.8	41.3
Korea	21.5	21.9	22.4	23	21	21.4	21.4
Developing countries (average)	26.9	27.4	28.6	30.1	29.6	29.3	29.9
Asia	20.8	21	22.3	23.9	23.3	23.9	24.8
East Europe	35	35.7	36.9	41.1	39	37	37.6
Latin America	29.5	30.4	31.8	33.2	34.3	34	34.7
Middle East and North Africa	34.7	33.7	34.6	33.6	32.8	32.7	33.8

ΠΗΓΗ: R.Pavanelli et al. (2014, Σελ. 8).

Ανεξάρτητα όμως από την Οικονομική Κρίση υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που συντελούν στην διαρκή αύξηση των Δημοσίων Δαπανών, όπως τους διατυπώνουν οι Δριτσάκης & Βαζακίδης (2003), και οι περισσότεροι έχουν ως κοινό στοιχείο, την άνοδο των εισοδημάτων και την γενικότερη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη:

- **Η συγκέντρωση του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα**, που είναι αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης, προκάλεσε την ανάγκη για την εκτέλεση περισσότερων έργων κοινής ωφέλειας.
- Τα λεγόμενα "**αγαθά πολιτισμού**", είναι ένας παράγοντας που προκύπτει από την οικονομική ανάπτυξη των πολιτών, που λόγω της αύξησης των εισοδημάτων τους απαιτούν περισσότερες υπηρεσίες και αγαθά που αφορούν διαρκή κατανάλωση, διασκέδαση, ταξίδια κ.α.
- Οι **τεχνολογικές εξελίξεις και οι μεταβολές στην οργάνωση της παραγωγής**, είναι συνδεδεμένες με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, παράλληλα όμως απαιτούν αυξημένες Δημόσιες Δαπάνες.
- Η **αλλαγή αντιλήψεων** για τον ρόλο και τα καθήκοντα του σύγχρονου κράτους, έχει αλλάξει, με τους πολίτες να απαιτούν από το κράτος την κάλυψη όλο και περισσότερων αναγκών (Καράγεωργας, 1980).

1.5 Θεωρητικές προσεγγίσεις της μεταβολής των δημοσίων δαπανών.

Οι δημόσιες δαπάνες αποτελούν έναν εξωτερικό παράγοντα, ο οποίος με την μεταβολή του μπορεί να επηρεάσει την εφαρμογή πολιτικής, και να ασκήσει επιρροή στην ανάπτυξη (Hsu & Chang, 2019). Στην υποενότητα αυτή θα παρουσιασθούν κάποιες βασικές θεωρίες αναφορικά με την επιρροή που ασκούν διάφοροι οικονομικοί δείκτες στις δημόσιες Δαπάνες. Στην βιβλιογραφία υπάρχουν δύο αρχικές σχολές που μελετάνε την σχέση των Δημοσίων Δαπανών με την πορεία της οικονομίας (Hsu & Chang, 2019).

1.5.1 Ο νόμος του Βάγκνερ.

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται αναλυτικά το πρώτο μοντέλο ερμηνείας των κρατικών δαπανών που είναι ο νόμος του Wagner (1883). Σύμφωνα με τον Νόμο του Βάγκνερ όσο η οικονομία αναπτύσσεται, οι δραστηριότητες και η λειτουργία του κράτους αυξάνεται για να ανταποκριθεί στις αυξημένες απαιτήσεις.

Γενικότερα, στο παρελθόν εξετάζοντας την σχέση των δημοσίων δαπανών και του ΑΕΠ στις χώρες του ΟΟΣΑ, παρατηρήθηκε πως οι δημόσιες δαπάνες αυξάνονται με συνεχώς μεγαλύτερο ρυθμό από ότι το εθνικό προϊόν κάθε έτους (Saunders, 1985). Αυτό αποδεικνύει πως οι δημόσιες δαπάνες δεν αυξάνονται με ανεξάρτητο ρυθμό αλλά σε σχέση με το Ακαθάριστο εθνικό προϊόν. Η παρατήρηση αυτή υποδηλώνει ότι παράλληλα με την αύξηση του ΑΕΠ οι κρατικές δαπάνες επωμίζονται σε αναλογία περισσότερο κόστος για τα μέσα παραγωγής που χρησιμοποιούνται από τον ιδιωτικό τομέα (Επιδότησεις, Χρηματοδοτήσεις κ.α.) και έτσι αυξάνεται η συμμετοχή του δημοσίου τομέα σε ποσοστό του ΑΕΠ (Δριτσάκης & Βαζακίδης, 2003).

Ο λόγος για τον οποίο ο νόμος του Wagner αποτελεί αντικείμενο έρευνας ακόμη και στις μέρες μας, είναι πως ήταν η πρώτη φορά που διατυπώθηκε η υπόθεση, πως το κράτος επιδρά άμεσα στην οικονομία, πριν την συνεισφορά του J.M. Keynes, (Paparas et al., 2019) που αναλύεται στην συνέχεια. Ο νόμος του Wagner εκφράζει την σημαντικότητα της ορθής δημοσιονομικής πολιτικής και την πολυπλοκότητα του ελέγχου του δημοσίου χρέους. Στις περιπτώσεις όπου ο νόμος του Wagner ισχύει παρατηρείται αύξηση του προϋπολογισμού, μέσω των δημοσίων δαπανών που αυξάνονται υπέρ-αναλογικά, σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη, που οδηγεί την εκάστοτε κυβέρνηση στον δανεισμό και την αύξηση του δημοσίου χρέους,

(Funashima & Hiraga, 2017). Γι 'αυτό ο Wagner τονίζει πως στις δημόσιες δαπάνες και το δημόσιο χρέος υπάρχει ένα θεωρητικό «ταβάνι», χωρίς βέβαια να το στοιχειοθετεί με μαθηματικό ή στατιστικό τρόπο (Irandoost, 2019).

Ο Adolph Wagner (1835–1917) ήταν ένας Γερμανός Οικονομολόγος, ο οποίος διετέλεσε μέλος του Πρωσικού κοινοβουλίου (1882-1885) και της βουλής των Λόρδων της Πρωσίας από το 1910 και μετά. Πολιτικά στήριζε την μοναρχία και το κρατικό κοινωνικό σύστημα, συγκαταλέγοντάς τον στους υποστηρικτές ενός είδους κρατικού σοσιαλισμού που δεν πρέπει να συγχέεται με το κομμουνιστικό ή σοσιαλιστικό στυλ του κρατικού σοσιαλισμού (Paparas et al., 2019). Σύμφωνα με τον Irandoost (2019), από τον Wagner (1883,1893) παρατηρήθηκε για πρώτη φορά θετική σχέση ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη και τις δημόσιες δαπάνες και διατυπώθηκε ως ο “Νόμος της αυξανόμενης Κρατικής Δραστηριότητας” (Wagner, 1883,1893). Συγκεκριμένα, τα γεγονότα στην Γερμανία που ακολούθησαν τις αναταραχές του 1848, οδήγησαν τον Wagner να συμπεράνει την πίεση που ασκεί μία αναπτυσσόμενη κοινωνία για περισσότερες κοινωνικές παρεμβάσεις από το κράτος. Ο Wagner παρατήρησε έπειτα μία υπέρμετρη αύξηση των κρατικών δαπανών με στόχο την άσκηση κοινωνικής πολιτικής (Paparas et al. 2019). Ουσιαστικά ο νόμος του Wagner ορίζει ότι οι δημόσιες δαπάνες σε σχέση με το ΑΕΠ αυξάνονται περισσότερο από αναλογικά με το εθνικό εισόδημα, διότι τα αγαθά και οι υπηρεσίες που παρέχονται από τον δημόσιο τομέα έχουν γενικά ελαστικότητα εισοδήματος μεγαλύτερη από ένα, δηλαδή, όσο αυξάνονται τα εισοδήματα, οι απαιτήσεις για κοινωνικές παροχές από το δημόσιο αυξάνονται σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό, (Grenade & Wright, 2014).

Οι λόγοι για τους οποίους ο Wagner προέβλεπε πως οι κρατικές δαπάνες πρέπει να αυξηθούν διατυπώνονται σε αρκετές μελέτες (Musgrave, 1989 ; Grenade & Wright, 2014 ; Magazzino et al., 2015 ; Gatsi et al. 2019), και διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

- Λόγοι κοινωνικοπολιτικοί, διότι στις σύγχρονες κοινωνίες, δημιουργείται η ανάγκη για κρατική προστασία. Αυτό οδηγεί σε αύξηση των κρατικών παρεμβάσεων για να συμπληρώσουν το κενό των ανεκπλήρωτων από τον ιδιωτικό τομέα απαιτήσεων της κοινωνίας. Τέτοιες ανάγκες είναι

συνταξιοδοτικά προγράμματα, επιδόματα, εργασιακή ασφάλιση, και γενικότερα προστασία των εργαζομένων.

- Αιτίες Οικονομικής φύσης, καθώς λόγω της εκβιομηχάνισης απαιτείται περισσότερη εμπλοκή του κράτους στις επιστήμες και στην τεχνολογία, παρέχοντας υλικό και έμπυχο δυναμικό μέσω του συστήματος παιδείας και πρόνοιας. Επιπλέον, η αύξηση των κρατικών δαπανών στην υγεία, παιδεία και κοινωνική πολιτική απαιτείται και για την αποφυγή δημιουργίας μονοπωλίων, τα οποία οδηγούν σε μειωμένη κρατική οικονομική απόδοση, (Magazzino, 2011; Magazzino, 2012b).
- Ιστορικής φύσεως λόγους, καθώς αφορά γεγονότα όπως δάνεια, φυσικές καταστροφές, συμφωνίες και γενικότερα δαπάνες τις οποίες το κράτος δεν μπορεί να αποφύγει. Οι κοινωνίες ζητούν από το κράτος να εξυπηρετεί αυτές τις δαπάνες καθώς είναι βασικές για την οικονομική και κοινωνική ισορροπία.

1.5.2 Η γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος του J.M. Keynes.

Η «Γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος» του J.M. Keynes (1936) έχει εφαρμογή σε περιόδους κρίσης και υποστηρίζει πως οι Κρατικές Δαπάνες είναι ένας εξωτερικός παράγοντας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την διαμόρφωση της πολιτικής που μπορεί να επηρεάσει βραχυπρόθεσμα την ανάπτυξη και επέκταση της οικονομίας (Hsu & Chang, 2019).

Γενικότερα η Κεϋνσιανή οικονομική Θεωρία υποστηρίζει πως βασικό συστατικό για την πρόκληση ανάπτυξης, που θα οδηγήσει σε συνθήκες μιας οικονομίας πλήρους απασχόλησης, είναι οι κρατικές παρεμβάσεις. Μέσω της επεκτατικής πολιτικής και της αύξησης των κρατικών δαπανών στις υποδομές, πρέπει το κράτος να προκαλεί άνοδο στην ζήτηση για εργασία, που οδηγεί στην επιτάχυνση της ανάπτυξης (Keynes, 1936). Η φιλοσοφία, του "laissez-faire" κυριαρχείτο από την θεωρία ότι υπάρχει «αρμονία» μεταξύ του ιδιωτικού συμφέροντος και του κοινωνικού, κάτι το οποίο για τον Keynes δεν ίσχυε σε όλες τις κοινωνίες (Σαραντίδης, 1996). Η «αρμονία» αυτή για τον Keynes όφειλε να διασφαλιστεί με την παρέμβαση του κράτους, προωθώντας μία περισσότερο δίκαιη κατανομή εισοδήματος. Σε καμία

περίπτωση όμως, για να υπάρξει «αρμονία» δεν θα έπρεπε να επηρεάζονται η ιδιωτική ιδιοκτησία και η ατομική πρωτοβουλία (Screpanti - Zamagni, 2005).

Ο John Maynard Keynes ήταν οικονομολόγος γεννημένος το 1883, γιος του J. N. Keynes. Η επαφή του με την οικονομική επιστήμη ξεκίνησε στα κολέγια του Eton και του King και μία από τις μεγαλύτερες επιρροές του ήταν η διδασκαλία του από τον Alfred Marshall, (Friedman, 1997).

Η μεγάλη ύφεση του 1929 βρίσκει την παγκόσμια οικονομία να είναι υπό την επιρροή της κλασσικής οικονομικής θεωρίας, η οποία ξαφνικά άρχισε να τίθεται υπό αμφισβήτηση, καθώς υποστήριζε έναν ουδέτερο κρατικό μηχανισμό, με αποκλειστικές του αρμοδιότητες την δικαιοσύνη, διπλωματία και ασφάλεια (Sagdic et al, 2019). Οι κλασσικοί οικονομολόγοι, όντας υποστηρικτές του Laissez Faire, παρουσιάζονται ενάντιοι στην εμπλοκή του κράτους στον ιδιωτικό τομέα, και σε κρατικές πολιτικές ελέγχου ή καθοδήγησης της ιδιωτικής επένδυσης (Henry, 2008).

Παρόλα αυτά, μια άλλη σχολή οικονομικής σκέψης με γνώμονα τις σοβαρές κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, αντιπρότεινε ένα κράτος με πιο ενεργό και προστατευτικό ρόλο (Atkinson & Oleson Jr., 1998). Βασικός πρωτοπόρος της σχολής αυτής της οικονομικής σκέψης ήταν ο John Maynard Keynes ο οποίος στην «Γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος» (1936) υποστήριζε την άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, με σκοπό την άνοδο της συνολικής ζήτησης για εργασία. Κύρια στοιχεία που επίσης επηρεάζονται θετικά μετά από άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, είναι η απασχόληση και το εισόδημα (Mankiw, 1998). Οι κρατικές παρεμβάσεις προτάθηκαν από τον Keynes, έχοντας ως στόχο την μείωση της ανεργίας, που ήταν αυξημένη (Sagdic et al, 2019).

Οι δημόσιες δαπάνες θεωρήθηκαν ως βασικός τρόπος αντιμετώπισης της ύφεσης βάσει της Κεϋνσιανής σχολής σκέψης, που υποστήριζε πως το αποτέλεσμα της αύξησης των δημοσίων δαπανών θα είναι η αύξηση του κρατικού εισοδήματος (Sagdic et al. 2019).

Ένα ακόμη αποτέλεσμα της αύξησης των κρατικών δαπανών σύμφωνα με τον Keynes, είναι η συνολική αύξηση των καταναλωτικών δαπανών μέσω της αύξησης του εισοδήματος. Η αύξηση των δημοσίων δαπανών αναμένεται να προκαλέσει αύξηση της απασχόλησης, άρα και μειωμένη ανεργία, (Screpanti & Zamagni, 2005).

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι ίσως μια συγκριτική ανάλυση του νόμου του Wagner, με την Κεϋνσιανή θεωρία καθώς αφορούν τα ίδια οικονομικά στοιχεία. Από την οπτική του Keynes , βραχυπρόθεσμα, μία αύξηση των δημοσίων δαπανών, έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της συνολικής ζήτησης και στην συνέχεια, αύξηση του εισοδήματος και της οικονομικής δραστηριότητας. Στον αντίποδα ο Wagner αντιμετωπίζει τις δημόσιες δαπάνες ως αποτέλεσμα, που προκύπτει από την ανάπτυξη, και όχι ως εργαλείο για την πρόκληση αυτής, (Sedrakyan & Varela-Candamio, 2019).

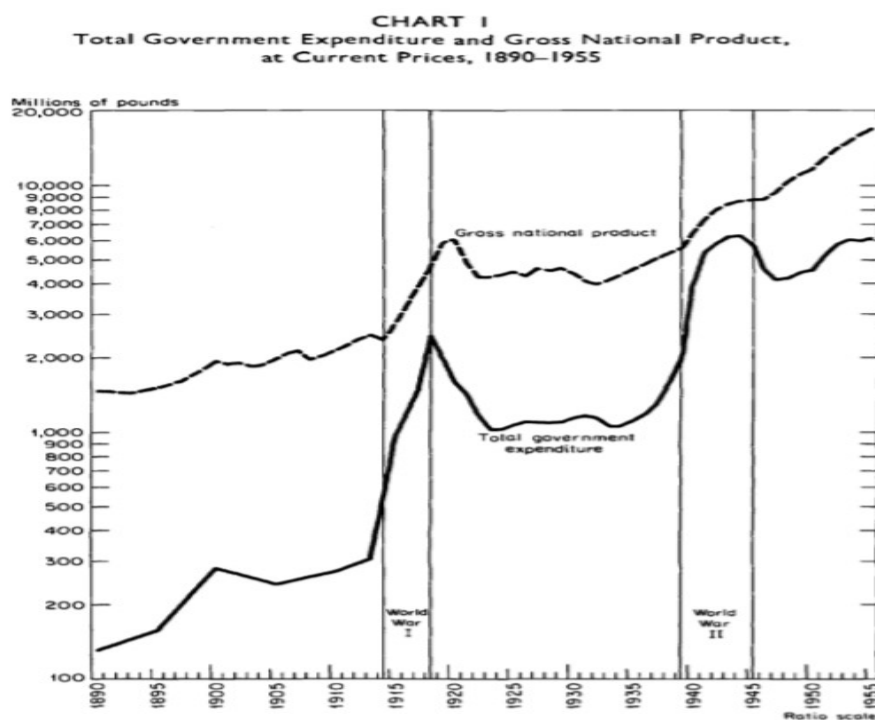
1.5.3 To «Ratchet ή Displacement Effect»

Μία νεότερη θεωρητική προσέγγιση, που εξετάζει την πορεία των δημοσίων δαπανών, προσφέρεται από τους Peacock and Wiseman (1961; 1967). Μιλάνε για πρώτη φορά για το «Ratchet ή Displacement Effect». Πρόκειται για μια εμπειρική διαπίστωση από δεδομένα της διαχρονικής εξέλιξης των κρατικών δαπανών στο Ηνωμένο Βασίλειο για την περίοδο 1890-1955, όπου εντοπίζουν τεράστιες αποκλίσεις στις κρατικές δαπάνες πριν και μετά τους δύο παγκοσμίους πολέμους επιβεβαιώνοντας τον Νόμο του Wagner(1883). Στο Σχήμα 1 παρουσιάζεται διαγραμματικά η ανοδική πορεία του ΑΕΠ και των κρατικών δαπανών στο Ηνωμένο βασίλειο για το χρονικό διάστημα 1890-1955, με έμφαση στις περιόδους του πρώτου και του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου.

Εάν προσέξουμε την κλίση των κρατικών δαπανών στις περιόδους των παγκοσμίων πολέμων, βλέπουμε πως οι κρατικές δαπάνες αυξάνονται με ρυθμό αρκετά μεγαλύτερο από το ΑΕΠ (Διακεκομμένη Γραμμή), και μετά το τέλος του παγκόσμιου πολέμου δεν υπάρχει ανάλογη πτωτική τάση. Ακόμη μελετώντας την διαχρονική εξέλιξη των Δημοσίων Δαπανών οι Peacock and Wiseman (1967) υποστηρίζουν, πως σε συνθήκες οικονομικής σταθερότητας δεν μπορεί εύκολα να πραγματοποιηθεί μία μεγάλης κλίμακας αύξηση των κρατικών δαπανών σχετική με το ΑΕΠ.

Για να πραγματοποιηθεί η αύξηση των κρατικών δαπανών απαιτείται αύξηση των φορολογικών συντελεστών για να αποκομίσει το κράτος έσοδα, και να τα αναδιανέμει. Ο παράγοντας που λειτουργεί ανασταλτικά στην αύξηση των δημοσίων δαπανών σε συνθήκες οικονομικής σταθερότητας, είναι η ύπαρξη του ορίου φορολογικής επιβάρυνσης που είναι ανεκτό από την κοινωνία. Μία απότομη αύξηση των φορολογικών συντελεστών μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτή από τους πολίτες

Σχ. 1 Συνολικές κρατικές δαπάνες & ΑΕΠ στο Ην. Βασίλειο 1890-1955.

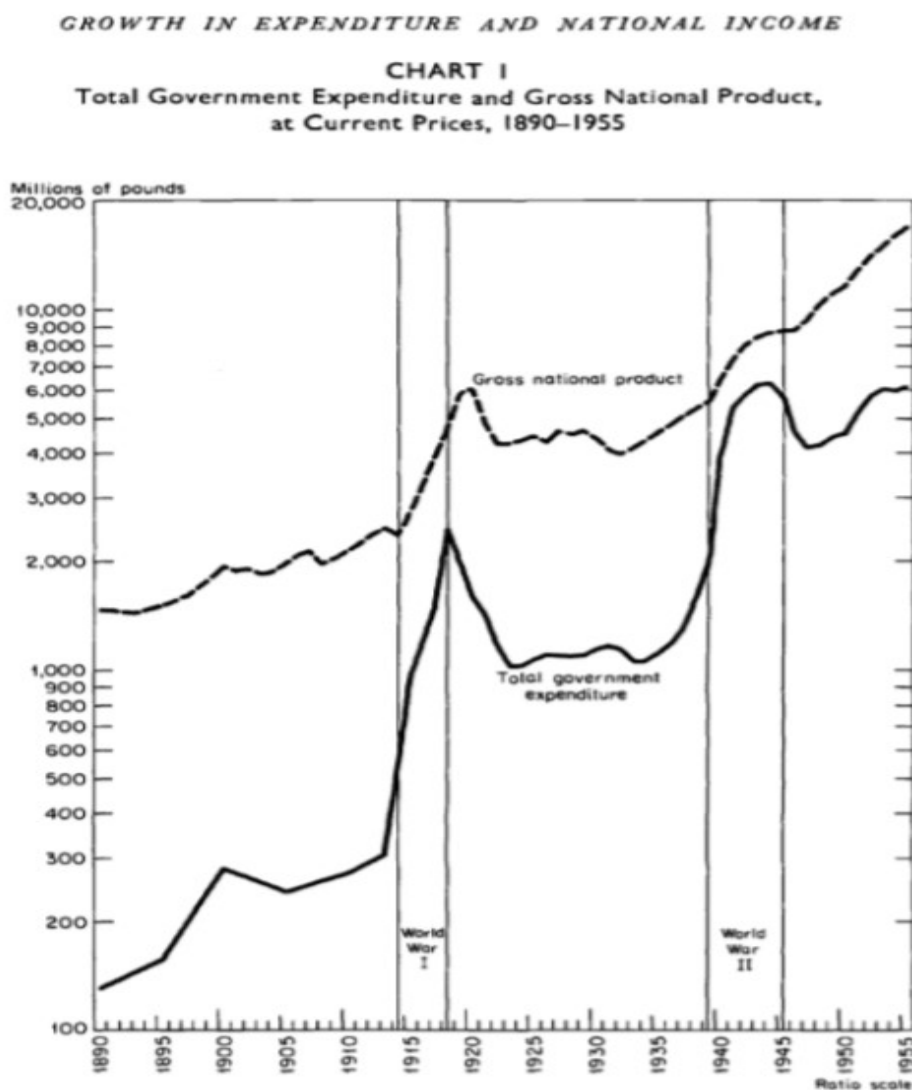

ΠΗΓΗ:Peacock and Wiseman (1961,σελ 43).

οι οποίοι θα δουν τα ετήσια έσοδα τους να μειώνονται (Δριτσάκης & Βαζακίδης, 2003).

Οι Peacock and Wiseman (1961) καταγράφοντας την πορεία των Κρατικών δαπανών στο Ηνωμένο βασίλειο από το 1890 ως το 1955, εντόπισαν τεράστιες αυξήσεις στις δημόσιες δαπάνες πριν και μετά τους δύο παγκόσμιους πολέμους επιβεβαιώνοντας τον Νόμο του Wagner (1883). Στο Σχεδιάγραμμα 2 παρουσιάζεται διαγραμματικά η ανοδική πορεία του ΑΕΠ και των κρατικών δαπανών με έμφαση στις περιόδους του πρώτου και του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Αναφέρεται για πρώτη φορά το φαινόμενο του “Ratchet Effect” και η επίδραση που έχει στις κρατικές δαπάνες σε περίοδο πολέμου και ύφεσης. Στην μελέτη τους οι Peacock and Wiseman (1961) παρατήρησαν πως η φορολογία, οι δαπάνες και οι απασχολούμενοι στο δημόσιο τομέα αυξάνονται, για να ανταποκριθούν στις αυξημένες απαιτήσεις στην περίοδο της κρίσης, όμως στην μετά την κρίση εποχή δεν επιστρέφουν στα αρχικά επίπεδα προ κρίσης.

Σχ.2 ΑΕΠ και Συνολικές Κρατικές Δαπάνες στο Ην. Βασίλειο, 1890-1955

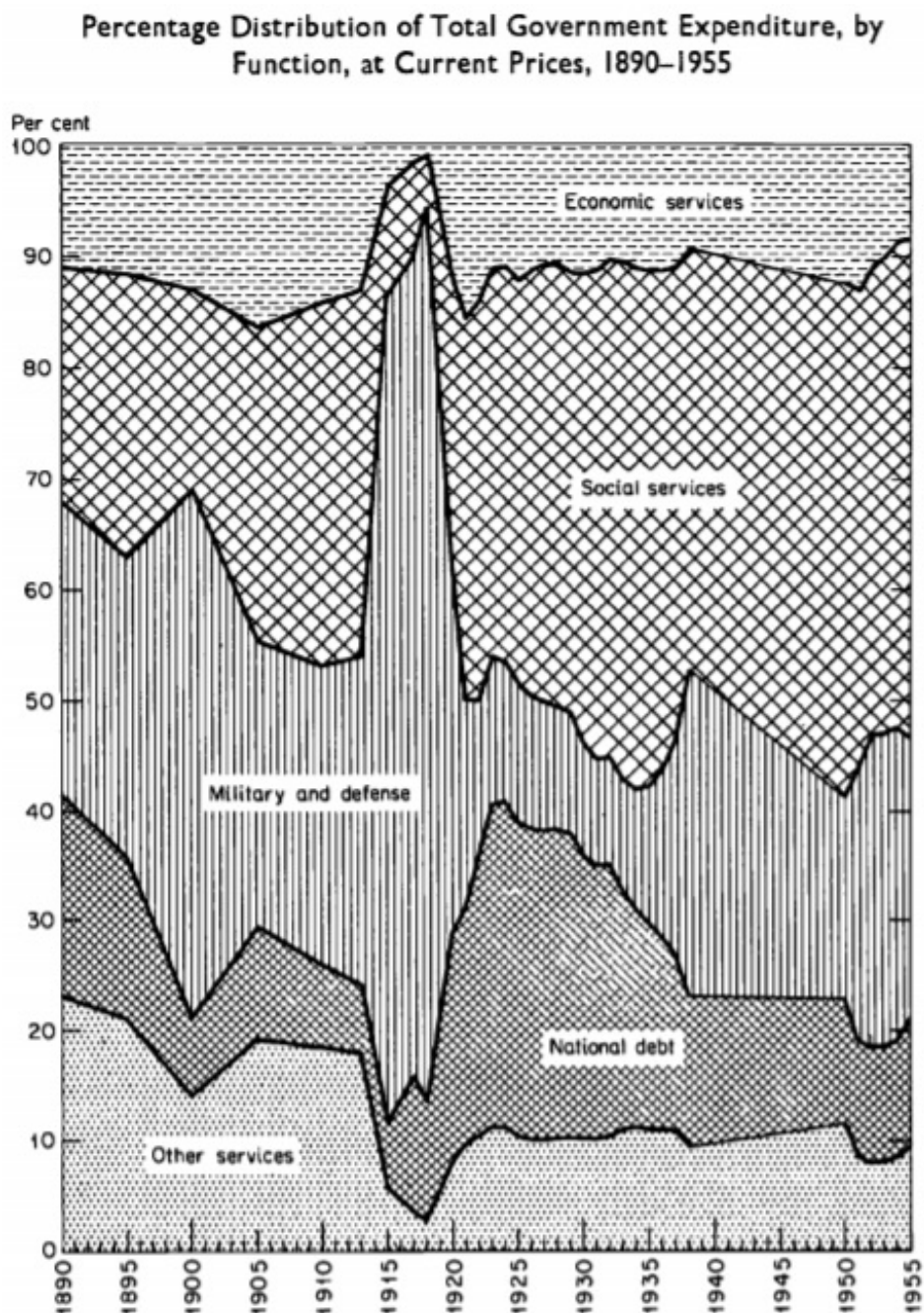

ΠΗΓΗ: Peacock and Wiseman (1961, σελ. 43).

Ακολουθώντας παρακολουθώντας και το ποσοστό κατανομής των συνολικών κρατικών δαπανών Σχεδιάγραμμα 3 παρατηρούμε πως οι δημόσιες δαπάνες για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής κυμαίνονται μεταξύ 30% και 45% για την περίοδο 1910-1930, με εξαίρεση τις περιόδους των πολέμων όπου οι κοινωνικού τύπου δαπάνες όπως νοσηλεία και συσσίτια καταγραφόταν ως στρατιωτικές δαπάνες.

Σε μία μεταγενέστερη μελέτη ο Higgs (1985), συσχετίζει τις περιπτώσεις εμφάνισης του Ratchet Effect στις ΗΠΑ μετά το 1890, με τους δύο παγκόσμιους πολέμους και την οικονομική κρίση του 1930, χωρίς να παρατηρεί κάποια σαφή διασύνδεση με την οικονομική κρίση του 1890.

Σχ.3 Ποσοστιαία Κατανομή των Συνολικών Κρατικών Δαπανών στο Ην. Βασίλειο ανά κατηγορία, 1890-1955.

ΠΗΓΗ: Peacock and Wiseman (1961, σελ 88).

Ο Higgs παρατήρησε την εμφάνιση του “ratchet effect” στις δημόσιες δαπάνες κατά την διάρκεια του 20ου αιώνα: Η έναρξη κάθε μεγάλης κρίσης είχε ως αποτέλεσμα την ξαφνική αύξηση των κρατικών δαπανών, οι οποίες μετά την κρίση υποχωρούσαν, συνήθως όμως όχι στα πριν την κρίση επίπεδα, ούτε καν στο επίπεδο που θα ήταν με δεδομένο τον ρυθμό ανάπτυξης σε συνεχή τροχιά αντί της μετατόπισης του από τα αποτελέσματα της κρίσης. Δηλαδή, η κρίση τυπικά είχε ως αποτέλεσμα όχι

πρόσκαιρες στρεβλώσεις αλλά μόνιμα μεγαλύτερο «μέγεθος κράτους», σύμφωνα με μερικές συμβατικές μετρήσεις.

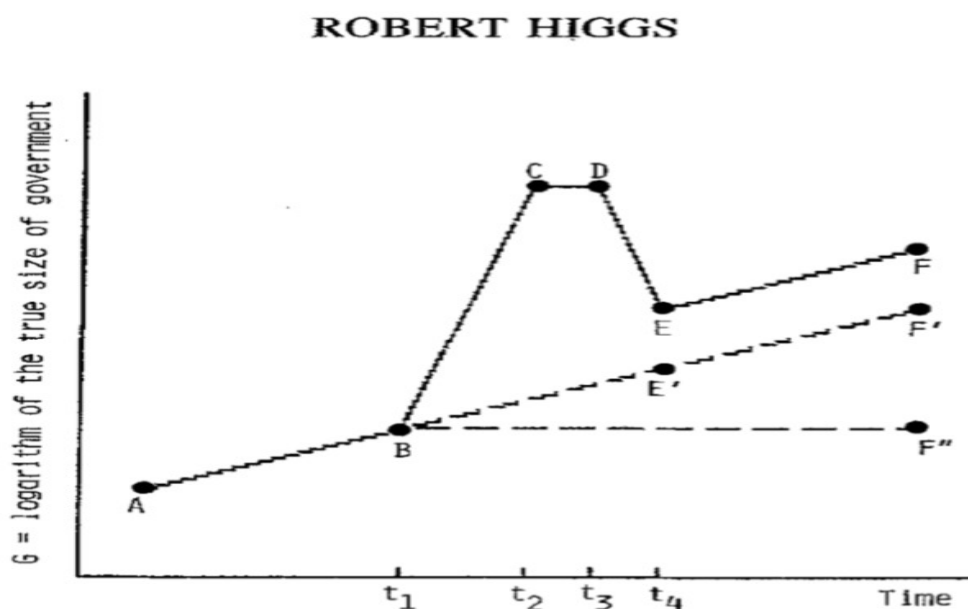
Το σχεδιάγραμμα 4 παρουσιάζει μια σχηματική αναπαράσταση του Ratchet Effect στην διάρκεια ενός επεισοδίου (κρίσης). Αποτελείται από πέντε στάδια: AB που αποτελεί την προ- κρίσης κανονικότητα, BC την περίοδο ανάπτυξης της κρίσης, CD την περίοδο ωρίμανσης, DE την περίοδο υποχώρησης της κρίσης, EF την μετά την κρίση κανονικότητα. Στον κάθετο άξονα απεικονίζεται υπολογισμένο μέσω λογαρίθμου το μέγεθος του «κράτους» και στον οριζόντιο η μονάδα του χρόνου. Η κλίση που σχηματίζουν τα σημεία ABCDEF αποτελούν τον ρυθμό ανάπτυξης των κρατικών δαπανών.

Η συνάρτηση των σημείων ABE'F' συμβολίζει την υποθετική πορεία που θα ακολουθούσε το λογαριθμικά υπολογισμένο μέγεθος του κράτους χωρίς την υπέρμετρη άνοδο που ακολούθησε την κρίση.

Επίσης, σύμφωνα με τον Higgs (1985, σελ. 3) :

«Μία πιο ενδεδειγμένη μέτρηση του δημοσίου τομέα που στην καλύτερη περίπτωση θα μετρούσε την πρακτική αρμοδιότητα του κράτους στις οικονομικές αποφάσεις, θα αποδείκνυε επίσης την ανοδική πορεία των κρατικών δαπανών σε περιόδους κρίσης και την μη επιστροφή τους σε κανονικά επίπεδα ».

Σχ.4 Σχηματική απεικόνιση του φαινομένου Ratchet

ΠΗΓΗ: Higgs (1985, Σελ. 4).

Ένας από τους λόγους που το Ratchet Effect στις μέρες μας αποτελεί αντικείμενο ερευνών, είναι επειδή συνδέεται με την αύξηση των κρατικών δαπανών. Γι' αυτό όλο

και περισσότεροι ερευνητές προσπαθούν να μελετήσουν τους λόγους της συνεχής αύξησης των Κρατικών Δαπανών.

Οι Tanzi & Schuknecht (2000) παρατηρώντας την αύξηση των κρατικών δαπανών, μελέτησαν την πορεία τους και την κατανομή τους και πρότειναν την μείωση τους καθώς δεν εντόπισαν ισχυρό ανταποδοτικό κέρδος στους οικονομικούς δείκτες όπως το ΑΕΠ, μετά την αύξηση που ξεκίνησε στον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και διατηρήθηκε ως και το 1996.

Ένας βασικός λόγος για την συνεχόμενη αύξηση, είναι η ανελαστικότητα που έχουν οι δημόσιες δαπάνες. Η πορεία τους δεν ακολουθεί πάντα την οικονομική τάση που επικρατεί στα κράτη, και κατά κύριο λόγο καταγράφεται αυξητική (Shaoan et al.2019).

Επίσης, έχει παρατηρηθεί εμπειρικά, από τους Hercowitz & Strawczynski (2004) πώς η άνοδος των δημοσίων δαπανών στις χώρες του ΟΟΣΑ συμβαίνει με περιοδικό τρόπο. Η περιοδικότητα αυτή περιλαμβάνει αύξηση στις περιόδους ύφεσης, μικρή πτώση στις περιόδους ανάκαμψης και κατά συνέπεια μία περιοδικά συνεχής αυξητική τάση.

Κεφάλαιο 2^ο Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ

2.1 Εννοιολογική Οριοθέτηση.

Η οικονομικές ανισότητες που εκφράζονται στους πληθυσμούς κυρίως ως εισοδηματική ανισότητα, αποτέλεσαν αντικείμενο ενδιαφέροντος στα μέσα ενημέρωσης τα τελευταία χρόνια, όχι απαραίτητα εξαιτίας της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, αλλά και με τον διάλογο που προκαλούν νέες επιστημονικές εργασίες, που απευθύνονται στις αναπτυγμένες οικονομίες. Στο μέλλον θα απασχολήσει ακόμη περισσότερο τους επιστήμονες, καθώς οι οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας που κήρυξε ο διεθνής οργανισμός υγείας λόγω της νόσου Covid-19 θα αρχίσουν να εμφανίζονται (Fernandes,2020).

Στις σύγχρονες κοινωνίες παρατηρούνται αρκετές εισοδηματικές ανισότητες πράγμα που επηρεάζει την ποιότητα ζωής των πολιτών, με την μορφή της πρόσβασης σε υλικά αγαθά είτε σε υπηρεσίες (Ifcher et al. 2019). Επιπλέον, η οικονομική ανισότητα δημιουργεί διάφορα λειτουργικά προβλήματα στους πολίτες, καθώς σχετίζεται με μειωμένη πρόσβαση σε βασικά κοινωνικά αγαθά όπως η υγεία, η εκπαίδευση αλλά και σε επίπεδο κράτους, αυτό μπορεί με τη σειρά του να επηρεάσει τους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης (Godoy et al. 2004).

Υπάρχουν βέβαια και αντίθετες απόψεις, όπως των Dabla-Norris et al.(2015) που τάσσονται υπέρ της ύπαρξης οικονομικής ανισότητας, τις οποίες χαρακτηρίζουν "υγιείς" όταν υπάρχουν σε κάποιο μικρό βαθμό, καθώς αυτός δημιουργεί στις φτωχότερες κοινωνικές ομάδες παρακίνηση, και αυξάνει τον συναγωνισμό που μπορεί να προκαλέσει οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Στον αντίποδα όμως σύμφωνα με τους Dabla-Norris et al.(2015), εάν η οικονομική ανισότητα μετατραπεί σε ανεξέλεγκτα αυξανόμενη, ως αποτέλεσμα θα έχουμε πληθώρα επιπτώσεων στις κοινωνίες. Οι επιπτώσεις αυτές επηρεάζουν αρνητικά βασικούς οικονομικούς δείκτες, που οδηγούν σε μείωση της ανάπτυξης και μακροοικονομική αποσταθεροποίηση ενός κράτους.

Από το ευρωπαϊκό ερευνητικό έργο GINI διαπιστώθηκε, πως τις τελευταίες δεκαετίες αποτέλεσμα της ανάπτυξης στην Ευρώπη ήταν και η αύξηση της οικονομικής ανισότητας μεταξύ πολλών ευρωπαϊκών χωρών (Salverda et al. 2014).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το Policy paper της οργάνωσης Oxfam που εκδόθηκε για το 2020 με τίτλο “ Time to care ”, στο οποίο αναφέρονται τα εξής δεδομένα που αφορούν την οικονομική ανισότητα (Oxfam, 2020):

- Οι δισεκατομμυριούχοι του πλανήτη (2153 άτομα) κατέχουν περισσότερο πλούτο από ότι 4.6 δις ατόμων.
- Το πλουσιότερο 1% τον ατόμων παγκοσμίως κατέχει το διπλάσιο πλούτο από ότι 6.9 δις ανθρώπων μαζί.
- Εάν αυξανόταν η φορολογία του 1% των πλουσιότερων ανθρώπων του κόσμου κατά 0,5% για τα επόμενα 10 χρόνια, το ποσό που θα συγκεντρωνόταν θα επαρκούσε για την δημιουργία 117 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας στην παιδεία, υγεία, και την φροντίδα ηλικιωμένων.
- 5,50 δολάρια την ημέρα ή λιγότερο, αντιστοιχεί ως εισόδημα στο μισό του παγκόσμιου πληθυσμού για να επιβιώσει, και πολλοί άνθρωποι εξαιτίας για παράδειγμα μια κακής συγκομιδής ζουν στα όρια της φτώχειας.
- Το εισόδημα όσων βρίσκονται στην κορυφή αυξάνεται με μεγαλύτερο ρυθμό από ότι των φτωχότερων με αποτέλεσμα να διευρύνεται όλο και περισσότερο η εισοδηματική διαφορά μεταξύ τους.

Δύο βασικά ζητούμενα για τα σύγχρονα κράτη, είναι η ροπή προς την ανάπτυξη και η ισχυρή κοινωνική συνοχή, όμως με την αύξηση της οικονομικής ανισότητας, τείνουν να απειλούνται. Για αυτόν τον λόγο οι ερευνητές ψάχνουν τρόπους για τον περιορισμό της ανισότητας, ανακαλύπτοντας τις αιτίες που την προκαλούν και πιθανούς τρόπους μείωσης της.

Η αυξανόμενη οικονομική ανισότητα μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο στην οικονομική ανάπτυξη (Stiglitz, 2013). Σε μια κοινωνία με υψηλή εισοδηματική ανισότητα, τα μικρότερα εισοδήματα διαθέτουν λιγιστά χρήματα διαθέσιμα για κατανάλωση, και στον αντίποδα οι πλούσιοι που έχουν στην διάθεση τους μεγαλύτερο ποσό προς κατανάλωση, είναι σε πληθυσμό πολύ λιγότεροι, ούτως ώστε να εξισορροπήσουν το κενό που προκύπτει στην συνολική ζήτηση. Μία κοινωνία που πλήττεται από την οικονομική ανισότητα, δημιουργεί λιγότερες ευκαιρίες για πρόσβαση στην εκπαίδευση και την εργασία, και ως εκ τούτου αυτά τα άτομα δεν προσφέρουν όσο ενδεχομένως θα μπορούσαν στην παραγωγική διαδικασία, και αυτό καταλήγει στην μειωμένη ανάπτυξη.

Ακόμη σύμφωνα με τον Hvistendahl (2014), η οικονομική ανισότητα προκαλεί αλυσιδωτές αντιδράσεις στην οικονομία. Ακόμη και εάν γίνει αναδιανομή των εισοδημάτων, από το κράτος μέσω για παράδειγμα της φορολογίας, είναι πολύ δύσκολο λόγω της επιρροής που έχουν οι πλουσιότεροι, άρα και ισχυρότεροι, να καρπωθούν τα οφέλη οι πραγματικά φτωχοί. Ακόμη, στις χώρες που έχουν υψηλή οικονομική ανισότητα, απαιτούνται υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης, ούτως ώστε να μειωθεί η φτώχεια.

Οι επιπτώσεις της ανόδου της οικονομικής ανισότητας έχουν και κοινωνικές προεκτάσεις όπως περιγράφονται στην έρευνα των Sánchez & Pérez-Corral (2018). Στα αποτελέσματα τους οι κοινωνίες που έχουν αυξημένη οικονομική ανισότητα φαίνονται να έχουν χαμηλότερο προσδόκιμο ζωής, μεγαλύτερα ποσοστά θνησιμότητας, σχολικής εγκατάλειψης, ψυχικών ασθενειών και χρήσης ναρκωτικών.

Ένα ακόμη σημείο που προκαλεί το ερευνητικό ενδιαφέρον, είναι η απειλή που ασκεί η ανισότητα, προς τα δημοκρατικά συστήματα (Tilly, 2003). Όλα τα κράτη- μέλη της Ευρώπης διοικούνται από δημοκρατικά πολιτεύματα, που διέπονται από τις αρχές της ισότητας, ένα θεμέλιο πάνω στο οποίο χτίζεται η εμπιστοσύνη του πολίτη προς το κράτος. Η αυξανόμενη εισοδηματική ανισότητα στις ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες έχει αποτελέσει, κατά πολλούς, μια από τις αιτίες της αυξανόμενης επιρροής ακροδεξιών πολιτικών θέσεων και κομμάτων (Lazaridis et al. 2016). Η αντιμετώπιση των παρατηρούμενων ανισοτήτων μεταξύ διαφορετικών εισοδηματικών τάξεων αναμένεται να αμβλύνει τέτοιες ακραίες πολιτικές τοποθετήσεις.

2.2 Ο δείκτης GINI.

Στο υποκεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται κάποια βασικά οικονομικά μεγέθη καταμέτρησης της οικονομικής ανισότητας, που έχουν χρησιμοποιηθεί ευρέως, όπως ο Gini Coefficient of Inequality, που αναπτύχθηκε από τον Ιταλό Καθηγητή Στατιστικής και κοινωνιολόγο Corrado Gini, στο βιβλίο του με τίτλο «Variabilità e mutabilità»(Gini,1912). Σε αυτή την περίπτωση, η εισοδηματική ανισότητα απεικονίζεται γραφικά από την καμπύλη του Lorenz ή αλλιώς «Lorenz Curve», που δημιουργήθηκε από τον Max O. Lorenz το 1905, στο βιβλίο του «Methods of measuring the concentration of wealth» (Lorenz, 1905).

Ο Gini Coefficient αποδίδει την ανισότητα μεταξύ δύο μεγεθών ενδιαφέροντος, και κυμαίνεται μεταξύ 0 έως 1, (De Maio,2007). Ο δείκτης Gini που ισούται με μηδέν (0%), υποδηλώνει την ύπαρξη πλήρους ισότητας. Για παράδειγμα όταν εξετάζεται η εισοδηματική ανισότητα, η τιμή "0" δηλώνει την ύπαρξη πλήρους ισότητας, δηλ. όλα τα μέλη της κοινωνίας απολαμβάνουν το ίδιο εισοδηματικό μερίδιο (Champernowne & Cowell,1998). Αντίθετα ο δείκτης Gini που ισούται με 1(100%), υποδηλώνει την ύπαρξη πλήρους ανισότητας. Για παράδειγμα όταν εξετάζεται η εισοδηματική ανισότητα, η τιμή "1" δηλώνει την ύπαρξη πλήρους ανισότητας, δηλ. όλο το εισόδημα της κοινωνίας αποδίδεται σε ένα άτομο και όλοι οι άλλοι να έχουν μηδενικά έσοδα (Bellù & Liberati,2006).

Ο De Maio (2007) αναφέρει πως ο συντελεστής Gini προκύπτει από την καμπύλη του Lorenz (Lorenz,1905), όπως την βλέπουμε στο σχ.9. Η καμπύλη του Lorenz συσχετίζει τα ποσοστά του συνολικού εισοδήματος που αποκτάται, από τα εκάστοτε συνολικά ποσοστά του πληθυσμού (Kakwani & Podder,1976). Σύμφωνα με τον De Maio (2007), τα εισοδήματα σε μία κοινωνία η οποία χαρακτηρίζεται από πλήρη οικονομική ισότητα, θα αντιστοιχούνταν ως εξής:

Το 15% των φτωχότερων του πληθυσμού θα αποκτούσε το 15% του συνολικού εισοδήματος, όπως και το 40% των φτωχότερων θα κέρδιζε το 40% των συνολικών εισοδημάτων. Παρατηρώντας κάποιος σε αυτές τις συνθήκες την καμπύλη του Lorenz θα έβλεπε μία ευθεία αυξανόμενη γραμμή σε γωνία 45°, δηλαδή πλήρη ισότητα. Αντίστοιχα σε μία υποτιθέμενη αύξηση της οικονομικής ανισότητας η καμπύλη του Lorenz θα ήταν τελείως διαφορετική, έχοντας μεγάλη απόκλιση από την γραμμή της ισότητας των 45°. Ακόμη οι αντιστοιχίες σε πληθυσμό και εισοδήματα θα είναι τελείως διαφορετικές. Το 15% των φτωχότερων του πληθυσμού θα αποκτούσε το 5% του συνολικού εισοδήματος, όπως και το 40% των φτωχότερων θα κέρδιζε το 25 % των συνολικών εισοδημάτων.

Έτσι λοιπόν σύμφωνα με τον De Maio (2007) μια καμπύλη Lorenz, είναι ουσιαστικά μια γραφική απεικόνιση του Gini coefficient, στην οποία για να υπολογίσει κάποιος τον συντελεστή θα πρέπει να διαιρέσει το μέγεθος της περιοχής ανάμεσα στην καμπύλη Lorenz και την γραμμή των 45°(καμπύλη ισότητας) με τη συνολική έκταση κάτω από την γραμμή ισότητας 45°. Δηλαδή ο Συντελεστής Gini (Gc) που προκύπτει από το σχεδιαγράμμα 5, θα ισούται με:

$$Gc = \frac{\Sigma A}{\Sigma(A+B)} \quad (\text{εξίσωση 1})$$

Όπου ΣA είναι η περιοχή ανάμεσα στην καμπύλη Lorenz και την γραμμή των 45° και $\Sigma(A + B)$ ισούται με την συνολική έκταση κάτω από την γραμμή ισότητας 45° στην καμπύλη Lorenz του σχεδιαγράμματος 5.

Σύμφωνα με τον Allison (1978) ο δείκτης Gini υπολογίζεται με βάση την παρακάτω μαθηματική εξίσωση :

$$G = \frac{\sum_i^n \sum_j^n |x_i - x_j|}{2\bar{x}n^2} \quad (\text{εξίσωση 2})$$

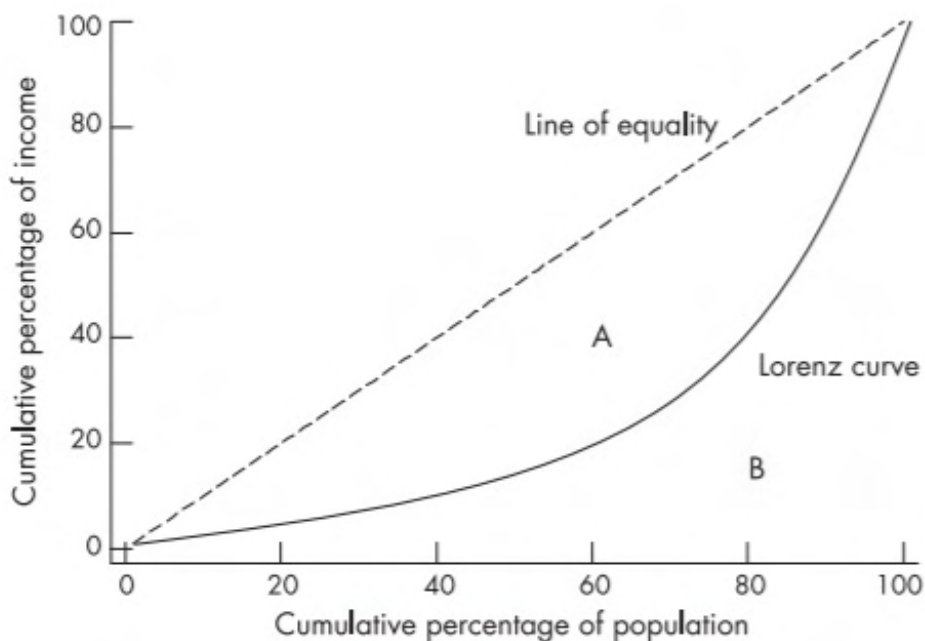
Στην εξίσωση αυτή ο Gini coefficient (G) είναι ίσος με το $\frac{1}{2}$ της σχετικής μέσης διαφοράς των εισοδημάτων, Σε ένα σύνολο n ατόμων, όπου i είναι ένα άτομο του δείγματος και x_i το εισόδημα του (Allison, 1978).

Εάν κάποιος συγκρίνει δυο καμπύλες Lorenz, μπορεί να συγκρίνει την έκταση της οικονομικής ανισότητας σε αυτές, παρατηρώντας ποιά από τις δύο έχει μεγαλύτερη απόκλιση από την γραμμή της ισότητας (45°) (Champernowne & Cowell,1998) .

Μια ακόμη διαθέσιμη επεξήγηση του Gini Coefficient, είναι αυτή του Rogerson, (2013), ο οποίος την εξηγεί, με την χρήση της καμπύλης Lorenz, και με βάση τα στοιχεία ενός πίνακα κατανομής εισοδημάτων. Ο Rogerson διαχώρισε τις ομάδες του Πίνακα σε χαμηλά, και υψηλά εισοδήματα, και υπολόγισε την μέγιστη διαφορά μεταξύ σωρευτικού ποσοστού πληθυσμού και σωρευτικού ποσοστού εισοδήματος (Rogerson, 2013). Από αυτή την μέγιστη διαφορά προκύπτει ο δείκτης Hoover (Hoover 1936), ο οποίος βρίσκεται εντοπίζοντας την μέγιστη κατακόρυφη διαφορά μεταξύ της καμπύλης Lorenz και της γραμμής 45° (Γραμμή της πλήρους ισότητας).

Η ανακατανομή του ποσοστού του δείκτη Hoover μπορεί να εξισορροπήσει τα εισοδήματα (Rogerson, 2013). Παρά την αναγνωρισμένη σημαντικότητα του δείκτη Gini για την αποτύπωση της οικονομικής ανισότητας, δεν είναι ένα απόλυτο εργαλείο μέτρησης εισοδημάτων ή πλούτου (De maio,2007). Εντοπίστηκαν ορισμένα προβλήματα στην εξήγηση του Gini Coefficient, με το μεγαλύτερο να είναι η αδυναμία του διαχωρισμού των εισοδηματικών κατηγοριών που υπάρχει ανισότητα (De maio,2007). Αυτό μπορεί να συμβαίνει καθώς διαφορετικές καμπύλες Lorenz μπορούν να αποδίδουν την ίδια τιμή στον δείκτη Gini, (Cowell,1995). Βασική κριτική που έχει δεχθεί ο δείκτης αποτελεί το γεγονός ότι η δημογραφική δομή μπορεί να διατελέσει βασικό ρόλο στην διαμόρφωση του αποτελέσματος του, καθώς η πληθυσμιακή γήρανση και το αυξημένο ποσοστό γεννήσεων αποδίδουν αυξημένο δείκτη Gini (Sung, 2010).

Σχ. 5 Η καμπύλη του Lorenz, σε υποθετικά δεδομένα.

ΠΗΓΗ: De Maio (2007, σελ. 850).

Μια επιπλέον κριτική αφορά την ευαισθησία του δείκτη στις ανισότητες που υφίστανται στα μεσαία εισοδηματικά στρώματα (Ellison, 2002; Hey & Lambert, 1980), πράγμα που τον καθιστά έναν λιγότερο “ουδέτερο” δείκτη (Gwatkin, 2000).

Ο δείκτης Gini έγινε τόσο δημοφιλής για την μέτρηση της οικονομικής ανισότητας, (Bowles & Carlin, 2020), καθώς οι επιστήμονες μπορούν με την χρήση μιας και μόνο μεταβλητής, που αντικατοπτρίζει το σύνολο ενός πληθυσμού, να συγκρίνουν την ανισότητα ανάμεσα σε χώρες σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους (Gini, 1914; Kendall and Stuart, 1969; Dasgupta et al., 1973; Sen, 1997; Damgaard, 2000; Yitzhaki and Schechtman, 2013).

2.3 Άλλοι δείκτες ανισότητας.

Για να αναχθεί η εισοδηματική ανισότητα σε ένα απόλυτο σύστημα μέτρησης χρησιμοποιούνται διάφορες μέθοδοι και στρατηγικές, με δημοφιλέστερο το Gini Coefficient, υπάρχουν όμως και άλλοι αποτελεσματικοί δείκτες (De Maio, 2007)

Ακόμη θεωρείται ιδιαίτερα χρήσιμο να τονιστεί η αποτελεσματικότητα που θα έχει η αποτύπωση της οικονομικής ανισότητας χρησιμοποιώντας περισσότερους δείκτες και μεθόδους, που αποδίδουν την δυνατότητα επιπλέον ανάλυσης και προσδιορισμού των

προβλημάτων που προκαλούνται, σε διάφορα σημεία του φάσματος των συνολικών εισοδημάτων (Wagstaff, 2002).

Όλοι οι δείκτες οικονομικής ανισότητας, χρησιμοποιούν για τους υπολογισμούς τους το συνολικά διαθέσιμο καθαρό εισόδημα των νοικοκυριών, που με στατιστικό τρόπο αναλύεται, και κατανέμεται σε ατομικό χρησιμοποιώντας κλίμακα ισοδυναμίας, με βάση τα ενήλικα και ανήλικα μέλη (Μισσός, 2019). Στην παραπάνω κλίμακα για τον υπολογισμό του στατιστικά έγκυρου ατομικού εισοδήματος, γίνεται χρήση της υπόθεσης του ισάξιου επιμερισμού του συνολικού οικογενειακού εισοδήματος ανάμεσα στα οικονομικά ενεργά, ή μη μέλη της οικογένειας (Μισσός, 2019).

Οι δείκτες που καταμετρούν την εισοδηματική ανισότητα, ζητείται να έχουν ως βασικό συστατικό κάποια χαρακτηριστικά (Cowell, 2000). Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι η ανωνυμία που διέπει τον πληθυσμό του δείγματος το οποίο αφορούν, και η ανεξαρτησία, που δεν επηρεάζεται από το πληθυσμιακό μέγεθος που συνδέονται. Ακόμη βασική θεωρείται η αρχή της μεταβίβασης, σύμφωνα με την οποία μια μεταφορά εισοδήματος μεταξύ δύο μελών της εισοδηματικής κατανομής θα πρέπει να αυξήσει τον δείκτη. Τέλος βασικό χαρακτηριστικό των δεικτών οικονομικής ανισότητας είναι και η ανεξαρτησία τους από την εισοδηματική μονάδα μέτρησης (Cowell, 2000).

Σύμφωνα με τους Idrees & Ahmad (2017), ένα ακόμη χαρακτηριστικό που συναντάται σε δείκτες οικονομικής ανισότητας, είναι η δυνατότητα του διαχωρισμού της συνολικής οικονομικής ανισότητας, σε υπό-ομάδες. Με αυτό το κριτήριο οι δείκτες οικονομικής ανισότητας διαχωρίστηκαν σε προσαρμοστικούς και μη προσαρμοστικούς. Προσαρμοστικός χαρακτηρίζεται ένας δείκτης οικονομικής ανισότητας, όταν η υπολογιζόμενη από αυτόν συνολική ανισότητα, δύναται να διαχωριστεί σε έναν σταθμισμένο μέσο όρο που προκύπτει από τις ανισότητες που υπάρχουν μεταξύ των υποομάδων του πληθυσμού αλλά και στις ίδιες τις υποομάδες. Οι μη προσαρμοστικοί δείκτες εστιάζουν στην συμβολή των υπό-κατηγοριών της εξεταζόμενης μεταβλητής στην συνολική ανισότητα (Idrees & Ahmad, 2017).

Η βασική αιτία που οδήγησε στην δημιουργία ποικιλίας δεικτών εισοδηματικής ανισότητας, είναι το ότι ο κάθε δείκτης προσδιορίζει και παρουσιάζει την οικονομική ανισότητα σε διάφορες πτυχές της (De Maio, 2007). Το επίπεδο μεταβολής αυτών των δεικτών εκφράζει και τις συνθήκες ευημερίας της κοινωνίας, καθώς οι δείκτες αυτοί, έχοντας ξεχωριστή δομή και τρόπο υπολογισμού, διαχωρίζονται με βάση τον βαθμό ευαισθησίας στις εισοδηματικές κλίμακες (Παπαθεοδώρου, 2004).

2.3.1 Ο δείκτης Palma Ratio.

Ένας δείκτης που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ο Palma Ratio. Ο Palma Ratio αποτελεί μια εναλλακτική του Gini Coefficient, και προτάθηκε από τους Cobham και Sumner το 2013, δίνοντας του το όνομα αυτό από τον Χιλιανό επιστήμονα José Gabriel Palma, (Cobham & Sumner,2013). Ο Palma έκανε μία παρατήρηση που διαπίστωσε παγκοσμίως, με βάση την οποία το ½ του συνολικού ατομικού εισοδήματος εμπεριέχεται στο διάστημα ανάμεσα στο 40%-90% των εισοδηματικών δεκατημόριων στην ονομαζόμενη και ως μεσαία τάξη (Palma, 2006; 2011). Η πιστότητα αυτού του ευρήματος διαπιστώθηκε από τον Palma, εξετάζοντας διάφορα δεδομένα από διαφορετικές χώρες και χρονικές περιόδους (Cobham & Sumner,2013). Συνεπώς ερευνητικά, έχοντας ως δεδομένη την παραπάνω παρατήρηση, ο Gini Coefficient δεν εξυπηρετεί ιδιαίτερα στο εισοδηματικό φάσμα που εμπεριέχεται στο παραπάνω εύρος, λόγω της ευαισθησίας του στα μεσαία εισοδηματικά στρώματα (Ellison, 2002; Hey & Lambert, 1980).

Ο δείκτης Palma Ratio υπολογίζεται με την διαίρεση του εισοδηματικού μεριδίου του 10% των πλουσιότερων με το εισόδημα του 40% των φτωχότερων (Cobham & Sumner,2013). Ένα από τα θετικά στοιχεία του Palma Ratio,θεωρείται πως είναι το γεγονός ότι το κλάσμα αυτών των δύο εισοδηματικών μεριδίων παρουσιάζει την ευαισθησία στα άκρα της κατανομής του εισοδήματος, προσπερνώντας την σταθερότητα που χαρακτηρίζει την εισοδηματικά μεσαία τάξη (Cobham & Sumner,2013). Ακόμη ο δείκτης Palma Ratio συμπληρώνει τον δείκτη Gini Coefficient καθώς παρουσιάζει ευαισθησία στα σημεία που ο Gini Coefficient δεν πραγματεύεται τόσο αποτελεσματικά, δηλαδή τα άκρα του εισοδηματικού φάσματος (Atkinson, 1970; Cobham & Sumner,2013).

2.3.2 Ο δείκτης κατανομής εισοδήματος σε πεντημόρια (S80/S20 ή TOP20/BOTTOM20).

Σύμφωνα με το δελτίο τύπου της ΕΛΣΤΑΤ με τίτλο «Οικονομική Ανισότητα», ένας ακόμη εύχρηστος δείκτης είναι ο S80/S20. Ο S80/S20 σε πεντημόρια εισοδήματος χρησιμοποιείται για την μέτρηση της σχετικής ανισότητας στη διανομή του εισοδήματος. Για τον υπολογισμό του απαιτείται η σύγκριση του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος που ανήκει στο 20% των πλουσιότερων ατόμων με το

εισοδήματα που κατέχει το 20% των φτωχότερων. Ο δείκτης αυτός επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές της κατανομής του εισοδήματος. (ΕΛΣΤΑΤ,2018).

2.3.3 Δείκτες Εντροπίας

Ιδιαίτερα χρήσιμοι θεωρούνται οι δείκτες εντροπίας. Σε αυτούς συμπεριλαμβάνονται ο δείκτης γενικευμένης εντροπίας (GE Index), και ο δείκτης Theil (Bellù & Liberati,2006).

Σύμφωνα με τους Bellù & Liberati,(2006) Η δείκτες εντροπίας της οικονομικής ανισότητας, χρησιμοποιούνται για την απόδοση της οικονομικής ανισότητας με περιγραφικό τρόπο. Ακόμη ιδιαίτερα χρήσιμο χαρακτηριστικό των δεικτών εντροπίας είναι η δυνατότητα με τη χρήση τους να κατατάξουμε διάφορες κατηγορίες κατανομής εισοδημάτων σύμφωνα με την εισοδηματική ανισότητα.

Αυτός ο τύπος δεικτών οικονομικής ανισότητας βασίζεται στην θεωρία της «εντροπίας», που έχει προέλευση από την επιστήμη της θερμοδυναμικής. Η εντροπία συμβολίζει την «αταξία» δηλαδή στην περίπτωση της οικονομικής ανισότητας, τις αποκλίσεις από την απόλυτη οικονομική ισότητα (Bellù & Liberati,2006).

2.3.3.1 Ο δείκτης γενικευμένης εντροπίας GE.

Στην «οικογένεια» των δεικτών εντροπίας ανήκει και ο δείκτης GE. Ο δείκτης αυτός περιέχει μία παράμετρο ευαισθησίας (α) η οποία αλλάζει σε συνάρτηση με το βάρος που δίδεται στις αποστάσεις μεταξύ εισοδημάτων, σε διάφορα τμήματα της κατανομής του εισοδήματος (Cowell,1995). Συνήθως ο δείκτης GE υπολογίζεται με βάση τέσσερις τιμές της (α) : αυτές είναι η GE (- 1), η GE (0), η GE (1) και η GE (2) (De Maio,2007). Όσο θετικότερη και μεγαλύτερη είναι η τιμή της παραμέτρου ευαισθησίας (α), τόσο πιο ευαίσθητος είναι ο δείκτης GE (α) στις ανισότητες στην κορυφή της εισοδηματικής κατανομής (Jenkins,1999). Το θεωρητικό μέγεθος του δείκτη GE κυμαίνεται από 0 έως το άπειρο, με το 0 να αντιπροσωπεύει την πλήρη ισότητα και όσο αυξάνονται οι τιμές τόσο ο δείκτης προσδίδει επίπεδα ανισότητας που συνεχώς αυξάνουν, (De Maio,2007).

2.3.3.2 Ο δείκτης Theil.

Ο δείκτης Theil είναι μία ειδικευμένη περίπτωση του δείκτη GE και ανήκει και αυτός στους δείκτες εντροπίας. Πήρε το όνομα του από τον Δανό Καθηγητή οικονομετρίας

Henri Theil, και στην γενική του έκδοση S_{Theil} είναι ένας δείκτης συνολικής ανισότητας (Foster,1983). Επιπλέον, ο δείκτης αυτός έχει την ιδιότητα της αποσύνθεσης, που είναι χρήσιμη για την εξέταση διαφόρων πτυχών της ανισότητας σε ένα συγκεκριμένο χρονικό όριο (World Bank, 2005). Η λειτουργία της αποσύνθεσης του δείκτη Theil μπορεί να έχει εφαρμογή σε κοινωνίες οι οποίες είναι χωρισμένες σε αποκλειστικές ομάδες χωρίς διαρροές μεταξύ τους (για παράδειγμα με βάση το φύλο, θρησκεία κ.α) (Mookherjee and Shorrocks, 1982). Την λειτουργία της αποσύνθεσης του δείκτη Theil έχουν χρησιμοποιήσει οι επιστήμονες για να εντοπίσουν την οικονομική ανισότητα σε διάφορους πληθυσμούς (Mookherjee and Shorrocks, 1982; Conceição et al. 2001).

2.3.4 Ο συντελεστής διακύμανσης CV.

Σύμφωνα με τους Champernowne & Cowell (1998) ο συντελεστής διακύμανσης ως μέτρο της οικονομικής ανισότητας υπολογίζεται από την διαίρεση της τυπικής απόκλισης της εισοδηματικής κατανομής σ στον μέσο όρο μ , δηλαδή ισούται με $C_V = \frac{\sigma}{\mu}$ (Campano & Salvatore, 2006). Συνεπώς παρουσιάζεται πως όσο μικρότερος είναι ο συντελεστής διακύμανσης, τόσο περισσότερο τείνει προς την οικονομική ισότητα η εισοδηματική κατανομή που αφορά (De Maio,2007).

Ωστόσο κάποιος που θα ήθελε να χρησιμοποιήσει τον συντελεστή διακύμανσης θα πρέπει να λάβει υπόψη του πως δεν διαθέτει ένα ανώτερο όριο, έτσι είναι δύσκολη η χρήση του για σύγκριση μεταξύ διαφορετικών κατανομών (Campano & Salvatore, 2006). Επίσης δεν ενδείκνυται η χρήση του συντελεστή διακύμανσης σε εισοδηματικές κατανομές, των οποίων τα δεδομένα δεν διαθέτουν κανονική κατανομή. Αυτό συμβαίνει επειδή η τυπική απόκλιση και η μέση τιμή, που είναι τα βασικά στοιχεία για τον υπολογισμό του συντελεστή διακύμανσης, επηρεάζονται από τις ακραίες τιμές(De Maio,2007).

2.3.5 Ο δείκτης Atkinson.

Με την χρήση του δείκτη Atkinson μπορούμε να ρυθμίσουμε την ευαισθησία σε διάφορα σημεία της εισοδηματικής κατανομής (Atkinson,1970). Αυτή η ιδιότητα του δείκτη Atkinson θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς με αυτήν ο Atkinson, από τον οποίο πήρε και το όνομα του ο δείκτης, προσπάθησε να δώσει κοινωνικά κριτήρια στην απόδοση της οικονομικής ανισότητας (De Maio,2007).

Στον δείκτη Atkinson A_ε , οι τιμές έχουν εύρος από 0 έως 1, και ο δείκτης αντικατοπτρίζει την κοινωνική χρησιμότητα που μπορεί να επιτευχθεί από την πλήρη ανακατανομή του εισοδήματος (Allison,1978). Η ρύθμιση της ευαισθησίας επιτυγχάνεται με την χρήση της παραμέτρου (ε) με τιμές από μηδέν έως άπειρο. Στην πράξη οι τιμές που χρησιμοποιούνται κυμαίνονται από 0.5 έως 2 και όσο αυξάνεται η παράμετρος (ε) τόσο και ο δείκτης εστιάζει σε χαμηλότερη εισοδηματική κατηγορία (Allison,1978).

2.4 Η προσέγγιση του Kuznets στην οικονομική ανισότητα.

Το 1955 ο Οικονομολόγος Simon Kuznets παρουσίασε την υπόθεση της διαγραμματικής απεικόνισης των μεγθών της εισοδηματικής ανισότητας και οικονομικής ανάπτυξης, σε σχήμα αντεστραμμένου U (Kuznets,1955).

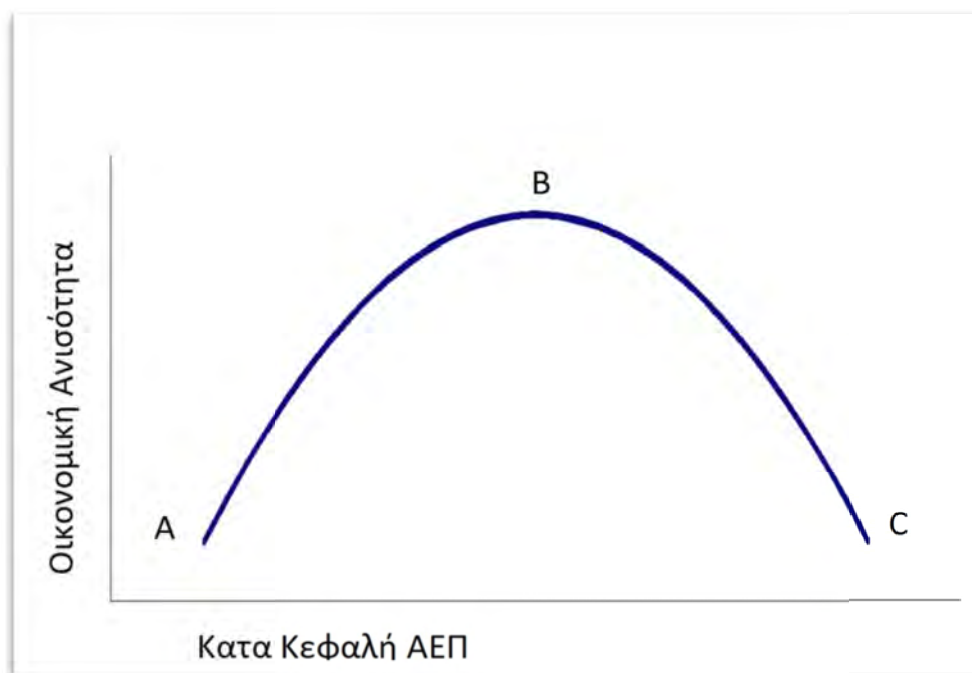
Σύμφωνα με την θεωρία που διατύπωσε ο Kuznets η εισοδηματική ανισότητα σε σχέση με το κατά κεφαλή ΑΕΠ, αυξάνεται στα πρώτα στάδια της ανάπτυξης. Έπειτα σταθεροποιείται στο μεταβατικό στάδιο ανάμεσα από την αγροτική/προβιομηχανική στη βιομηχανική οικονομία, και τέλος, ακολουθεί μειωμένη πορεία στα τελικά στάδια της ανάπτυξης. Έτσι, η διαγραμματική απεικόνιση της εισοδηματικής ανισότητας σε σχέση με το κατά κεφαλή ΑΕΠ, παρουσιάζει ένα ανεστραμμένο U (Παπαθεοδώρου et al. 2010). Τα δεδομένα που χρησιμοποίησε ο Kuznets ήταν βασισμένα σε χρονολογικές σειρές, για τα έτη 1930-1950, που αφορούσαν το Ηνωμένο Βασίλειο, τις ΗΠΑ και την Γερμανία (Kuznets,1955). Η θεωρία που σχημάτισε οδήγησε τους επιστήμονες στην περαιτέρω εμπειρική διερεύνηση για την ύπαρξη της γνωστής πλέον στην βιβλιογραφία και ως «καμπύλης Kuznets» (Παπαθεοδώρου et al. 2010).

Το σχεδιάγραμμα 6 που ακολουθεί είναι η γραφική απεικόνιση της θεωρίας του Kuznets, μια καμπύλη αντεστραμμένου U. Ο άξονας Y παρουσιάζει την οικονομική ανάπτυξη και ο άξονας X το κατά κεφαλήν εισόδημα.

Σύμφωνα με τους Παπαθεοδώρου et al. (2010), αναλύοντας το σχεδιάγραμμα 6, η πορεία της καμπύλης Kuznets, μπορεί να αιτιολογηθεί με την επίδραση της εκβιομηχάνισης στην οικονομική ανισότητα.

Στο σημείο A ως αποτέλεσμα της μετακίνησης εργατικού δυναμικού από τις αγροτικές περιοχές στο κέντρο της πόλης, δημιουργείται πλεόνασμα εργατικού δυναμικού στις χαμηλά αμειβόμενες εργατικές θέσεις.

Σχ. 6 Η καμπύλη του Kuznets, σε υποθετικά δεδομένα.

ΠΗΓΗ: Ιδία επεξεργασία.

Συνεπώς προκαλείται πιο αργή αύξηση των ημερομισθίων, ακόμη και μείωση. Όσο εξελίσσεται η εκβιομηχάνιση και το εργατικό δυναμικό μεταφέρεται στα αστικά κέντρα αυξάνεται η ανισότητα έως το σημείο B. Μετέπειτα γίνεται σταθεροποίηση του πληθυσμού στα αστικά κέντρα, και οι μέχρι πρότινος χαμηλά αμειβόμενοι εργαζόμενοι εξελίσσονται. Η εξέλιξη πραγματοποιείται μέσω της εκμετάλλευσης ευκαιριών, της εκπαίδευσης και της απόκτησης δεξιοτήτων. Ακόμη πολύ σημαντική είναι η πολιτική επιρροή που ασκεί αυτή η μεγάλη μάζα εργαζομένων, με σκοπό την διεκδίκηση όλο και μεγαλύτερου του συνολικού εισοδήματος. Η εξέλιξη αυτή οδηγεί στο σημείο C του διαγράμματος 6, όπου παρατηρείται μείωση της ανισότητας στο σύνολο της οικονομίας. Ο Kuznets παρατηρώντας την πορεία του σχεδιαγράμματος 6, συμπέρανε πως μακροχρόνια η οικονομική μεγέθυνση έχει θετική επίδραση στη μείωση της ανισότητας (Kuznets, 1955).

Μερικοί επιστήμονες όπως ο Fogel (1987), εξέφρασαν τις επιφυλάξεις τους σχετικά με την ευαισθησία των δεδομένων που χρησιμοποίησε ο Kuznets. Συγκεκριμένα αναφέρεται πως τα δεδομένα είναι περιορισμένα λόγω του χρονικού διαστήματος και των ιστορικών συμβάντων και έτσι η εφαρμογή των συμπερασμάτων δεν καθίσταται εφικτή να γενικευθεί.

Ακόμη ο Stiglitz (1996) στην μελέτη του, εξετάζοντας το θαύμα της Ανατολικής Ασίας (που για λόγους συντομογραφίας από το «East Asian Miracle» ονομάστηκε EAM), διαψεύδει την καμπύλη Kuznets, καθώς δεν διαπιστώνει ότι η ανάπτυξη προκαλεί ανισότητα. Το EAM περιγράφει την ταχεία οικονομική ανάπτυξη σε οκτώ χώρες της Ανατολικής Ασίας (Ιαπωνία, Νότια Κορέα, Χονγκ Κονγκ, Ταϊβάν, Σιγκαπούρη, Ινδονησία, Ταϊλάνδη και Μαλαισία). Τα οικονομικά μεγέθη εξετάστηκαν για την περίοδο 1965 έως 1990 (Stiglitz,1996). Στο EAM ο Stiglitz παρατήρησε πως η συνολική παραγωγή και οι εξαγωγές αυξήθηκαν, και παράλληλα αυξήθηκε το προσδόκιμο ζωής, συνεπώς μειώθηκαν τα επίπεδα του πληθυσμού που ζούσαν σε απόλυτη φτώχεια. Αποτέλεσμα που δεν επιβεβαιώνει την θεωρία του Kuznets (Stiglitz,1996).

Σε έρευνα που διεξήγαγε ο Palma (2011), διαπιστώθηκε πως έχουν μειωθεί τα στατιστικά δεδομένα που επιβεβαιώνουν την αντεστραμμένη U καμπύλη μεταξύ της ανισότητας και του κατά κεφαλήν εισοδήματος. Η μείωση αυτή συμβαίνει καθώς πολλές χώρες χαμηλού εισοδήματος, παρουσιάζουν κατανομή εισοδήματος παραπλήσια με εκείνη των μεσαίων εισοδηματικά χωρών, με εξαίρεση να αποτελούν οι χώρες της Λατινικής Αμερικής και Νότιας Αφρικής.

Κεφάλαιο 3^ο ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Βασική προϋπόθεση για την διεξαγωγή συμπερασμάτων όσον αφορά τον συσχετισμό των δημοσίων κοινωνικών δαπανών και της οικονομικής ανισότητας στις χώρες της ΕΕ, είναι η μελέτη των εμπειρικών μελετών που αποτυπώνουν την πορεία των δεικτών οικονομικής ανισότητας, και της κοινωνικής πολιτικής αλλά και η κατανόηση της μεθοδολογίας που χρησιμοποιούν.

Η Ευρωπαϊκή Κομισιόν (2010) στη μελέτη της συγκρίνει την οικονομική ανισότητα μεταξύ 1980 και από το 2000 και μετέπειτα στις χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης. Κύριοι δείκτες οικονομικής ανισότητας που χρησιμοποιούνται είναι, ο δείκτης Gini, και διάφορες αναλογίες εισοδηματικών κατηγοριών (Decile Ratios). Τα αποτελέσματα δείχνουν πως παρά την οικονομική ανάπτυξη που παρήγαγε η δημιουργία της ΕΕ, τα επίπεδα της οικονομικής ανισότητας στα κράτη της παραμένουν υψηλότερα.

Εξετάζοντας την οικονομική ανισότητα ανάμεσα στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε μελέτη του Eurofound (2017) , χρησιμοποιώντας κυρίως τον δείκτη Gini διαπιστώθηκε ότι υπήρχε τάση μείωσης της απόκλισης ανάμεσα στα κράτη της ΕΕ, έως το έτος ορόσημο 2008. Κατόπιν η επίδραση της οικονομικής κρίσης, με κύριο αντίκτυπο στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης λειτούργησε ως ανασταλτικός παράγοντας για την εξισορρόπηση της οικονομικής ανισότητας ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ. Στην μελέτη του Eurofound (2017) εξετάζεται επίσης η επίδραση του κράτους πρόνοιας στην άμβλυνση της οικονομικής ανισότητας εντός των χωρών της ΕΕ. Παρουσιάζεται στην μελέτη αυτή, μετά την εφαρμογή προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής, μία μείωση της οικονομικής ανισότητας κατά 30 % στις χώρες της ΕΕ ως σύνολο, με τις επιμέρους οικονομικές ανισότητες ανά κράτος να μην παρουσιάζουν την ίδια μείωση. Συγκεκριμένα οι χώρες της βαλτικής και της μεσογείου παρουσιάζουν την μικρότερη μείωση της ανισότητας. Συνεπώς διαπιστώνουμε πως οι χώρες που εφαρμόζουν το νοτιοευρωπαϊκό ή μεσογειακό μοντέλο κοινωνικής πολιτικής (Esping-Andersen,1990; Aiginger & Leoni,2009) έχουν ως αποτέλεσμα μικρότερη μείωση της οικονομικής ανισότητας.

Η εισοδηματική ανισότητα εντός των χωρών του ΟΟΣΑ είναι υψηλή, και τις τελευταίες δεκαετίες εμφανίζεται να έχει ιδιαίτερα αυξητική τάση (Mitrakos,2018).

Ωστόσο, η ανισότητα μειώθηκε ανάμεσα στις χώρες του ΟΟΣΑ, ως αποτέλεσμα της σταδιακής ανόδου του βιοτικού επιπέδου των χωρών που παραδοσιακά είχαν υψηλή οικονομική ανισότητα, όπως οι χώρες του τρίτου κόσμου (Mitrakos,2018). Υψηλά επίπεδα οικονομικής ανισότητας παρατηρούνται σε ισχυρές οικονομίες όπως οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και λιγότερο ισχυρές όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία και οι χώρες της Βαλτικής (Nolan et al. 2017). Τα χαμηλότερα επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας καταγράφονται στις χώρες της βόρειας Ευρώπης (Nolan et al. 2017).

Τα ευρήματα αυτά αποτελούν μία από τις εξηγήσεις στα αποτελέσματα της μελέτης των Demertzis, et al.(2019) στην οποία αναφέρεται πως οι δείκτες οικονομικής ανισότητας έχουν την τάση να βρίσκονται υψηλότερα από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο στις Νότιες Ευρωπαϊκές Χώρες. Συνεπώς ίσως είναι πιθανό, η εφαρμογή συντηρητικών προσεγγίσεων κοινωνικών πολιτικών, άρα και δαπανών, διαχρονικά να έχει προκαλέσει αύξηση της απόκλισης της οικονομικής ανισότητας, ανάμεσα στα κράτη της ΕΕ.

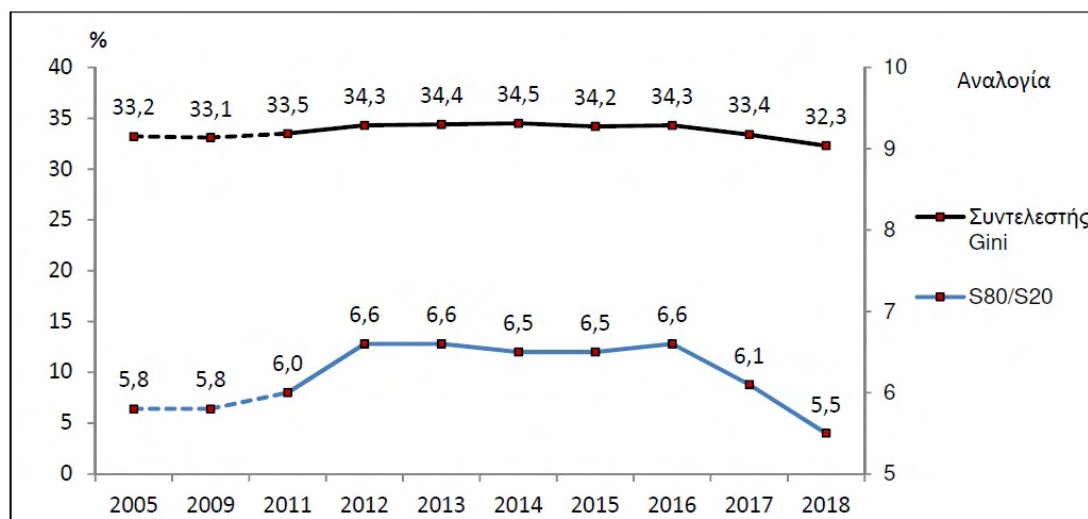
3.1 Κοινωνικές δαπάνες και οικονομικές ανισότητες: η ελληνική περίπτωση.

Στον ελληνικό χώρο αρκετοί επιστήμονες ερευνούν την πορεία των δεικτών οικονομικής ανισότητας, φτώχειας αλλά και την κοινωνική πολιτική που μέσω των δημόσιων κοινωνικών δαπανών έχει ως στόχο την μείωση τους.

Μία πρόσφατη αποτύπωση της οικονομικής ανισότητας στην Ελλάδα, μπορεί να μελετηθεί από το δελτίο τύπου της ΕΛΣΤΑΤ με τίτλο «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2018» . Η ΕΛΣΤΑΤ ανακοίνωσε στοιχεία από την δειγματοληπτική Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC), έτους 2018 με περίοδο αναφοράς εισοδήματος το έτος 2017. Τα δεδομένα αυτά είναι τα πιο πρόσφατα κατά την περίοδο συγγραφής της εργασίας, καθώς το επόμενο δελτίο τύπου θα ανακοινωθεί τον Ιούνιο του 2020. Στα ετήσια δελτία τύπου της ΕΛΣΤΑΤ γίνεται χρήση του δείκτη οικονομικής ανισότητας Gini, καθώς και του δείκτη S80 / S20 σε πεντημόρια εισοδήματος, και γίνεται απεικόνιση σε γράφημα (σχεδιάγραμμα 7). Συγκεκριμένα στο δελτίο τύπου του 2018 περιλαμβάνονται οι δείκτες Gini και S80 / S20 για τα έτη 2005,2009,2011-2018.

Μελετώντας το σχεδιάγραμμα 7 αξίζει να αναφέρουμε πως ο δείκτης S80/S20 το 2018, που αφορά εισοδήματα του 2017, μειώθηκε κατά 0,6 μονάδες σε σχέση με το 2017 που αντίστοιχα αφορά εισοδήματα του 2016 και ανέρχεται στο 5,5. Ουσιαστικά η αναλογία αυτή υποδεικνύει πως τα εισοδήματα του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού είναι 5,5 φορές μεγαλύτερα από το εισόδημα του φτωχότερου 20% του

Σχ. 7 Δείκτες Οικονομικής Ανισότητας στην Ελλάδα : 2005, 2009, 2011-2018.

ΠΗΓΗ : ΕΛΣΤΑΤ (2019, σελ 1).

πληθυσμού. Επίσης σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ ο συντελεστής Gini ανέρχεται στο 32,3% για το έτος 2018 , καταγράφοντας μείωση 1,1 ποσοστιαίας μονάδας σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Από το 1994, έτος εκκίνησης της έρευνας, η συνολική ανισότητα σημείωσε μείωση 5,1 ποσοστιαίων μονάδων και από 37,4% το 1994, το 2018 καταγράφεται σε ποσοστό 32,3%. Με βάση τα παραπάνω δεδομένα η οικονομική ανισότητα σημειώνει μία σταδιακή μείωση μελετώντας και τις δύο παραμέτρους, χωρίς όμως να πλησιάζει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο για το 2018 που είναι 30,6% (Eurostat, 2018, EU SILC survey).

Ένα στοιχείο που απασχολεί αρκετές μελέτες είναι η εξέταση της οικονομικής ανισότητας στην ηλικιακή κατηγορία που συμπεριλαμβάνει το εργατικό δυναμικό (έως 65 ετών), και στην κατηγορία των συνταξιούχων που αφορά ηλικίες άνω των 65 ετών. Στο παραπάνω δελτίο τύπου της ΕΛΣΤΑΤ παρατίθενται σε πίνακα τα στοιχεία που αφορούν τον δείκτη S80 / S20 σε πεντημόρια εισοδήματος, (Πίνακας 2) για τα έτη 2005,2009,2011-2018. Συγκεκριμένα στον πίνακα 2 η κατανομή του εισοδήματος στις ηλικίες από 0 έως 65 ετών καταγράφει μεγαλύτερη ανισότητα σταθερά σε σχέση

με την ηλικιακή ομάδα 65+ και η διαφορά μεταξύ τους παρουσιάζεται να μην είναι εύκολο να μειωθεί.

Πίνακας 2. Δείκτης κατανομής ισοδύναμου εισοδήματος σε πεντημόρια (S80/S20), κατά ομάδες ηλικιών: 2005, 2008 – 2018.

Ομάδες ηλικιών	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2005
Σύνολο	5,5	6,1	6,6	6,5	6,5	6,6	6,6	6,0	5,6	5,8	5,9	5,8
65+	3,9	4,2	3,9	4,1	4,1	3,9	4,5	4,5	4,1	4,1	4,5	5,0
0- 64	6,1	6,7	7,4	7,4	7,3	7,5	7,4	6,4	6,0	6,2	6,2	5,9

ΠΗΓΗ : ΕΛΣΤΑΤ (2019, σελ 4).

Ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον προκάλεσε η περίοδος της μεταπολίτευσης καθώς και η επιρροή που είχε η μεταπολίτευση στην οικονομική ανισότητα, και τις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες.

Οι Παπαθεοδώρου et al. (2008) και οι Μητράκος & Τσακλόγλου (2012) εξέτασαν τη διαχρονική μεταβολή των οικονομικών ανισοτήτων της μεταπολιτευτικής περιόδου. Με βάση τα αποτελέσματα τους διαπίστωσαν πως η οικονομική ανισότητα μειωνόταν σταθερά την περίοδο 1974-1982. Στην συνέχεια παρουσίασαν πως η οικονομική ανισότητα διατηρήθηκε σε σταθερά επίπεδα, εκτός από την περίοδο 1982-1999 που κατέγραψαν μερικές αυξομειώσεις στους δείκτες που μελέτησαν. Οι Μητράκος & Τσακλόγλου (2012) χρησιμοποίησαν τους δείκτες Gini και Atkinson για την Ελλάδα με ($\epsilon=0,5$) και ($\epsilon=2$) από το 1974 έως και το έτος 2008 από δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ. Οι Παπαθεοδώρου et al. (2008) χρησιμοποίησαν δεδομένα που αφορούν της χώρες της ΕΕ-15 και ΕΕ-27 τα οποία άντλησαν από δύο έρευνες.

Η πρώτη έρευνα χρησιμοποίησε στοιχεία από όλες τις χώρες της Ευρώπης και την διεξήγαγε η ECHP για τα έτη 1994-2001, ενώ η δεύτερη (EU-SILC) παρουσίασε δεδομένα από το 2003 έως το 2006 από τις χώρες ΕΕ-15.

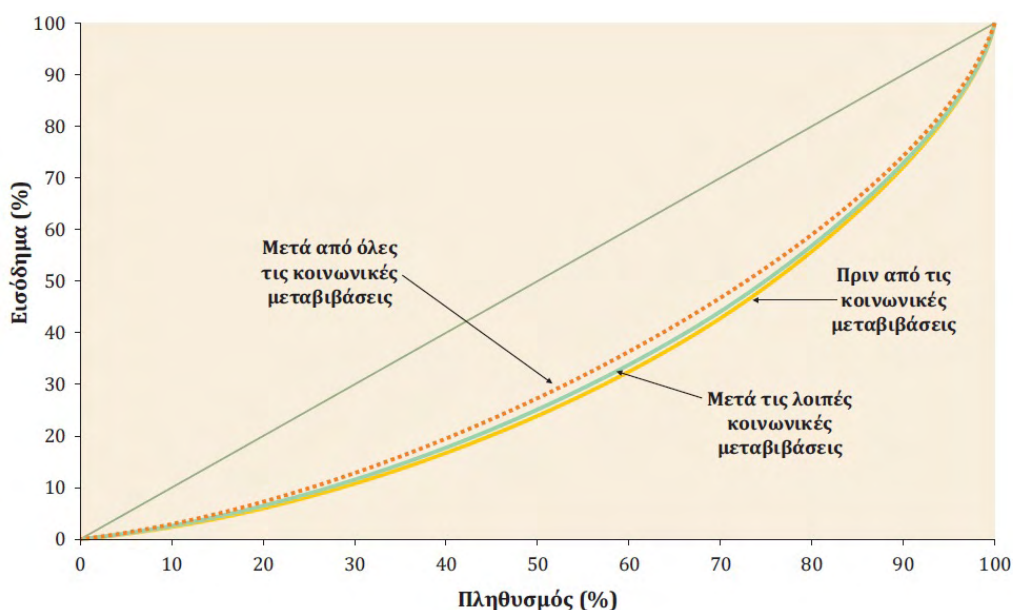
Στα αποτελέσματα των Παπαθεοδώρου et al. (2008) ξεχωρίζει η σύνδεση του συστήματος κοινωνικής πολιτικής και της οικονομικής ανισότητας. Με βασικό δείκτη σύγκρισης το δείκτη Gini, οι χώρες που κατείχαν την μικρότερη ανισότητα στην ΕΕ-15 ήταν οι χώρες που εφάρμοσαν το σοσιαλδημοκρατικό κοινωνικό κράτος. Με αρκετά χαμηλότερα επίπεδα οικονομικής ανισότητας παρουσιάστηκαν οι χώρες που εφάρμοσαν συντηρητικό σύστημα κοινωνικής πολιτικής. Οι χώρες της νοτίου Ευρώπης και οι χώρες με φιλελεύθερο κοινωνικό σύστημα εμφάνισαν την

μεγαλύτερη οικονομική ανισότητα. Η Ελλάδα, μετά την Πορτογαλία παρουσίασε την δεύτερη μεγαλύτερη εισοδηματική ανισότητα στις χώρες της ΕΕ-15. Επίσης και στην έρευνα που αφορά τις χώρες της ΕΕ-27 σε σχέση με την Ελλάδα οι μόνες χώρες που παρουσίασαν μεγαλύτερη οικονομική ανισότητα από την Ελλάδα είναι η Λιθουανία και η Λετονία. Στην περίοδο της μεταπολίτευσης οι πληθυσμιακές ομάδες που κινδύνεψαν από την φτώχεια ήταν οι συνταξιούχοι, οι άνεργοι, οι αγρότες, και τα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης καθώς και τα πολυμελή και μονομελή νοικοκυριά (Παπαθεοδώρου et al. 2008).

Για το έτος 2006 οι Παπαθεοδώρου et al. (2008) εκτίμησαν την επίδραση των κοινωνικών παρεμβάσεων κατασκευάζοντας την καμπύλη Lorenz που παρουσιάζει την κατανομή του εισοδήματος στην Ελλάδα πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (σχεδιάγραμμα 8).

Από το σχεδιάγραμμα 8 οι συγγραφείς συμπέραναν πως οι κοινωνικές μεταβιβάσεις υπό την μορφή χρηματικών επιδομάτων και βοηθημάτων, επιδρούν ελάχιστα στη μείωση της φτώχειας και της οικονομικής ανισότητας. Επίσης τόνισαν πως η αναδιανεμητική επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων, έχει ως κύρια αιτία τις συντάξεις, οι οποίες ευνόησαν τα μεσαία και υψηλά εισοδήματα όμως, χωρίς να βοηθάνε τους πραγματικά φτωχούς.

Σχ 8 Καμπύλη Lorenz για τη διανομή του εισοδήματος στην Ελλάδα πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (και τις συντάξεις), Ελλάδα, 2006.

ΠΗΓΗ: Παπαθεοδώρου et al. (2008, σελ 21).

Αρκετές μελέτες δημοσιεύθηκαν για να αποτυπώσουν τα αποτελέσματα που είχε στην Ελλάδα η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Αρκετές από αυτές μελετούν την πορεία των δημοσίων κοινωνικών δαπανών και της οικονομικής ανισότητας, αλλά και την επίδραση που είχε η κοινωνική πολιτική στην μείωση της οικονομικής ανισότητας και της φτώχειας (Δαφέρμος & Παπαθεοδώρου, 2012; Ματσαγγάνης & Λεβέντη, 2012; Matsaganis, 2013; Παπαθεοδώρου & Μισσός, 2013; Κατσίκας et al.2014).

Στην Ελλάδα η κρίση δεν φαίνεται να επηρέασε όλες τις κατηγορίες του πληθυσμού το ίδιο. Ο Mitrakos (2018) στην έρευνα του συμπέρανε στο διάστημα 2010-2015, πως ο πλούτος που κατέχει το εισοδηματικά ανώτερο 10% του πληθυσμού, σημείωσε μικρή αύξηση ανάμεσα στις 16 χώρες του ΟΟΣΑ που εξέτασε, και ανήλθε σε 48,7%.

Στην Ελλάδα από 38,8% το 2010 αυξήθηκε σε 42,4% το 2015 για το εισοδηματικά αντίστοιχο τμήμα του πληθυσμού (Mitrakos, 2018).

Η Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες χώρες της ΕΕ, είχε ήδη αυξημένη οικονομική ανισότητα η οποία αυξήθηκε άρδην ως αποτέλεσμα της κρίσης, και έπειτα διατηρήθηκε σε αντίστοιχο υψηλό επίπεδο (Mitrakos, 2018).

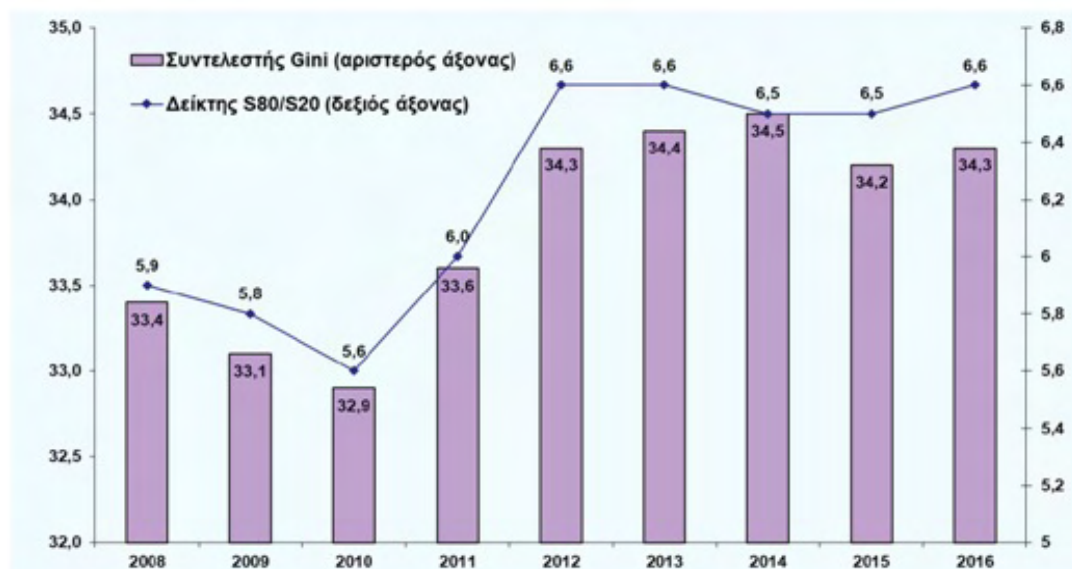
Οι Ματσαγγάνης & Λεβέντη (2012) εξέτασαν τις επιπτώσεις της κρίσης στην ανισοκατανομή του εισοδήματος από το 2009 έως και το 2011 και διαπίστωσαν πως ο δείκτης Gini μένει κατά κύριο λόγο σταθερός, και ο λόγος S80/S20 αυξήθηκε. Σε μεταγενέστερη έρευνα του ο Matsaganis (2013) χρησιμοποιώντας και πάλι τους δείκτες Gini και S80/S20, διαπιστώνει πως στο δείκτη Gini το 2011 υπήρξε μια μικρή αύξηση που κλιμακώνεται το 2012. Δηλαδή ο συγγραφέας παρουσιάζει την κρίση να κορυφώνεται 2 χρόνια μετά, εξαιτίας των προγραμμάτων λιτότητας (Matsaganis,2013). Και στις δύο μελέτες (Ματσαγγάνης & Λεβέντη, 2012; Matsaganis,2013) οι δείκτες δεν παρουσιάζουν ίδια συμπεριφορά, και οι αλλαγές εμφανίστηκαν κυρίως στον δείκτη S80/S20, που σημαίνει πως οι αλλαγές στην κατανομή υπήρξαν κυρίως στα άκρα των εισοδηματικών κατηγοριών.

Η μελέτη του Mitrakos (2018) κατέγραψε διαγραμματικά την πορεία των συντελεστών Gini και S80/S20 (σχεδιάγραμμα 9), στα χρόνια μετά την κρίση. Τα αποτελέσματα παρουσίασαν τον δείκτη Gini να αυξάνεται από 32,9% το 2010 σε 33,6% το 2011 και 34,3% το 2012.

Αρχικά ο συντελεστής μειώνεται όχι μόνο το 2009 αλλά και το 2010, με την κρίση να έχει ήδη επιβάλει τις επιπτώσεις της στην Ελλάδα, γεγονός που προσδίδει μία «εξισορροπητική» ιδιότητα στα προγράμματα λιτότητας των ετών 2010-2011 που

υπερκάλυψε φαινόμενα όπως την αύξηση της ανεργίας που φαινομενικά αυξάνει την οικονομική ανισότητα (Leventi and Matsaganis,2013;Κατσίκας et al. 2014).

Σχ.9 Δείκτες εισοδηματικής ανισότητας κατά την περίοδο της κρίσης.

ΠΗΓΗ: Mitrakos (2018, σελ 14).

Η μικρή αυτή μείωση της οικονομικής ανισότητας δεν ωφέλησε τα χαμηλά προς μεσαία εισοδήματα και είχε ως αποτέλεσμα αύξηση των ατόμων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας (Leventi and Matsaganis,2013). Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει τα αποτελέσματα των Ματσαγγάνης & Λεβέντη (2012) που στην μελέτη τους παρουσίασαν την κατανομή του εισοδήματος στην Ελλάδα σε δεκατημόρια, και συμπέραναν πως τα χαμηλότερα εισοδήματα (δεκατημόρια 1-3) υπέστησαν την μεγαλύτερη μείωση του ποσοστού εισοδήματος άρα πλήγηκαν περισσότερο από τις επιπτώσεις της λιτότητας που επέβαλε η κρίση.

Από το 2011, η οικονομική ανισότητα άρχισε να διαγράφει αυξητική πορεία, καθώς η κρίση ξεκίνησε να επηρεάζει αισθητά την Ελληνική οικονομία, και οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν λόγω των Μνημονίων του 2010 και του 2011 δεν φάνηκαν να μειώνουν την οικονομική ανισότητα αλλά να την αυξάνουν (Κατσίκας et al. 2014). Το 2012, τόσο η φτώχεια όσο και η ανισότητα σημείωσαν σημαντικές αυξήσεις, κυρίως λόγω της απότομης αύξησης της ανεργίας (Matsaganis, 2013) .

Τέλος, την περίοδο 2012-2016 η εισοδηματική ανισότητα παρέμεινε σχεδόν σταθερή σε υψηλά επίπεδα λίγο πάνω από το 34% (Βλ. Σχεδιάγραμμα 9).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας του Mitrakos (2018), γίνεται εύκολα αντιληπτό μέσω του δείκτη S80/S20, πως το πλουσιότερο 20% του πληθυσμού κατείχε μερίδιο του εισοδήματος 6,6 φορές μεγαλύτερο από εκείνο του φτωχότερου 20% του πληθυσμού (Βλ. Σχεδιάγραμμα 9).

Αξίζει ιδιαίτερα να παρατηρήσουμε τις μελέτες που αποτυπώνουν τις αλλαγές που συνέβησαν στην οικονομική ανισότητα, αντιπαραβάλλοντας αποτελέσματα από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

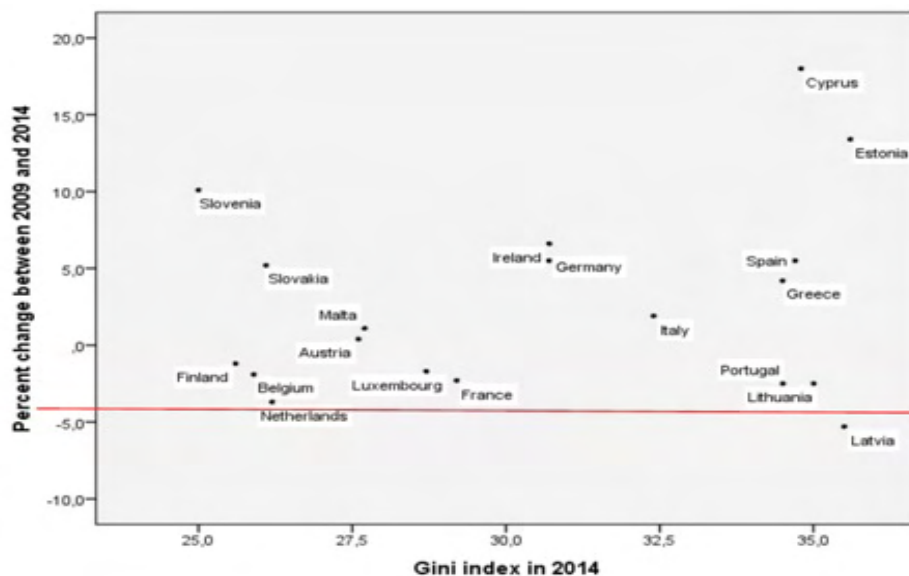
Σύμφωνα με στοιχεία από το 2016 ο μέσος συντελεστής Gini για τις χώρες της ΕΕ ισούται με 30,7% (Mitrakos,2018) και οι χώρες με τα υψηλότερα επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας στην ΕΕ έχοντας ως μέτρο σύγκρισης τον δείκτη Gini είναι η Ελλάδα μαζί με τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Λιθουανία, την Ισπανία και τη Λεττονία.

Οι Botsari & Mitrakos (2016) χρησιμοποίησαν στοιχεία από την έρευνα της EU-SILC για τους δείκτες Gini & S80/ S20 στην Ελλάδα και την ευρωζώνη, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης 2009-2014. Από το 2013 έως το 2014, ο συντελεστής Gini δεν σημείωσε σοβαρή μεταβολή στην Ελλάδα, αλλά και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Σε γενική εικόνα κατά την περίοδο 2009-2014 οι Botsari & Mitrakos (2016) διαπίστωσαν πως περίπου οι μισές χώρες της Ευρωζώνης, σημείωσαν αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας, ενώ οι άλλες μισές είδαν μειώσεις (Βλ. Σχεδιάγραμμα 10). Στην πρώτη θέση με την μεγαλύτερη αύξηση βρέθηκε η Κύπρος (αύξηση 18%), ακολούθησε η Εσθονία (αύξηση 13.4%) και η Σλοβενία (10.1%). Οι χώρες που κατάφεραν να περιορίσουν την οικονομική ανισότητα κατά την διάρκεια της κρίσης είναι η Λετονία (5.3% μείωση) και η Ολλανδία (3.7 % μείωση).

Η κοινωνική πολιτική της Ελλάδας, παρουσιάζεται ως η λιγότερο αποτελεσματική στις χώρες της ευρωζώνης, όσον αφορά τη μείωση της φτώχειας και της εισοδηματικής ανισότητας (Botsari & Mitrakos,2016). Το ελληνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας φαίνεται να έχει μειωμένη χρηματοδότηση και πριν από την κρίση (Βλ. σχεδιάγραμμα 11), και κατά συνέπεια ήταν αναποτελεσματικό στη μείωση της φτώχειας σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες (Κατσίκας et al. 2014). Παρόλα αυτά, ακριβώς πριν την έναρξη της κρίσης, το 2008 είχαν σημειωθεί μεγάλα βήματα προόδου με τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας να αποτελούν 26,2 % του ΑΕΠ έναντι 27,6 % του ΑΕΠ στην ΕΕ (Matsaganis, 2013). Η απότομη αύξηση του ποσοστού των κοινωνικών δαπανών στα έτη 2011 και 2012 (Βλ. σχεδιάγραμμα 11)

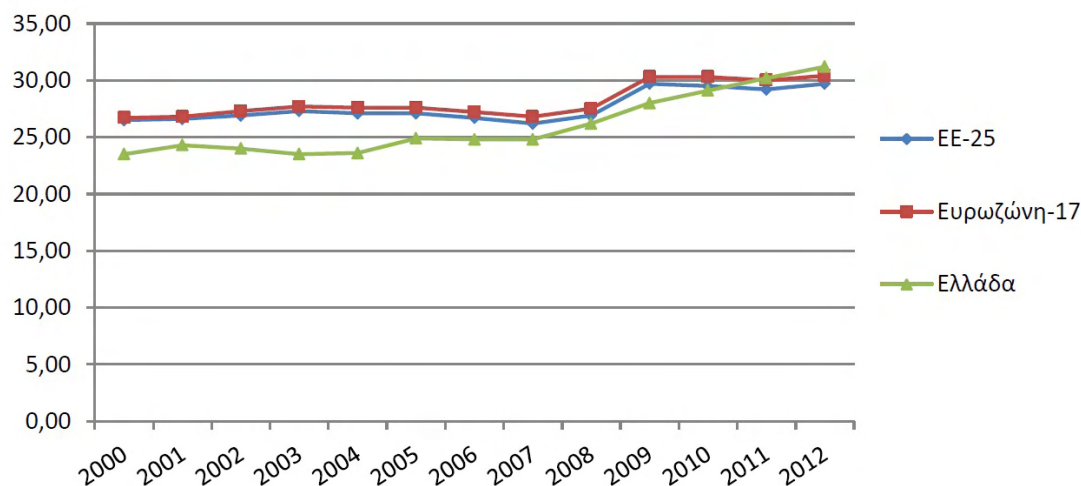
συνοδεύεται με μία παράλληλη μείωση του ΑΕΠ κατά 7,1% συνεπώς σε απόλυτη τιμή οι δαπάνες δεν αυξήθηκαν (Κατσίκας et al. 2014).

Σχ.10 Ποσοστιαία μεταβολή του συντελεστή Gini στην Ευρωζώνη, 2009-2014

ΠΗΓΗ: Botsari & Mitrakos (2016, σελ 16).

Σχ.11 Δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας, Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωζώνη.

ΠΗΓΗ: Κατσίκας et al. (2014, σελ 75).

Επιπλέον, η αύξηση των δημόσιων κοινωνικών δαπανών την δεκαετία πριν από την κρίση δεν απέφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα, καθώς δεν συνδυάστηκε με σύγχρονες πρακτικές που εφαρμόζονται από χώρες τις ΕΕ (Mitrakos,2018) . Αντίθετα στην ελληνική κοινωνική πολιτική επικρατούσαν διάφορες μικρές ρυθμίσεις, που η

εφαρμογή τους δημιουργούσε σύγχυση στους διάφορους εποπτεύοντες φορείς (Leventi & Matsaganis,2016; Botsari & Mitrakos,2016).

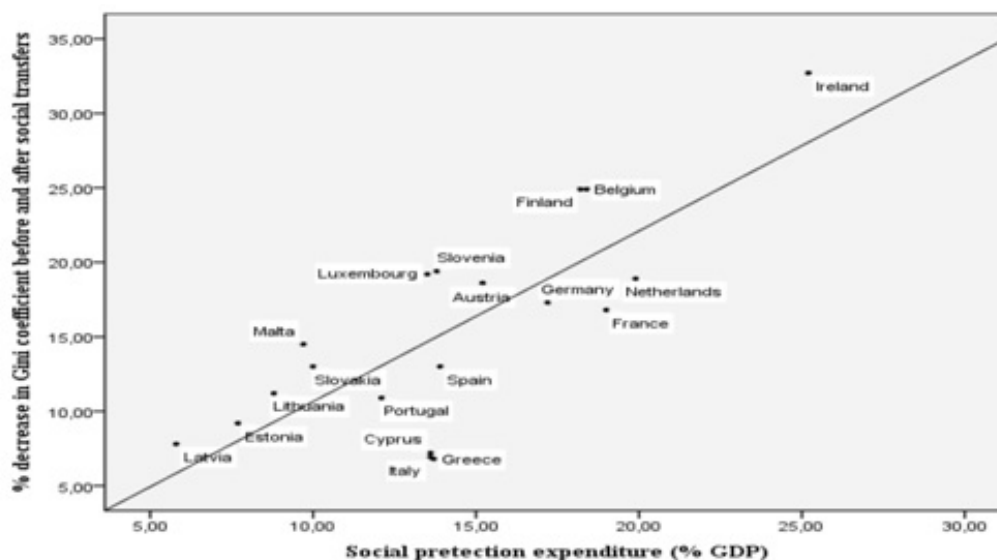
Σύμφωνα με την έρευνα του Matsaganis (2013) που χρησιμοποίησε δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ από το 2010, οι συντάξεις είναι το κύριο μερίδιο του συστήματος κοινωνικής προστασίας της Ελλάδας, και παρείχαν κατά μέσο όρο στα νοικοκυριά περίπου το 24% του συνολικού εισοδήματός τους. Συνεπώς οι υπόλοιπες κοινωνικές παροχές, για παράδειγμα σε περιπτώσεις ασθενείας, στέγασης, ανεργίας και κοινωνικής πρόνοιας παραγκωνίστηκαν, διαθέτοντας το 3,2% του μέσου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών. Όμως και η κατανομή των δαπανών στα συνταξιοδοτικά δικαιώματα γινόταν με τρόπο όχι ομοιόμορφο (Matsaganis,2013), καθώς οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι ελεύθεροι επαγγελματίες απορροφούσαν το μεγαλύτερο μέρος αυτών. Συνεπώς στην Ελλάδα το χαμηλά αμειβόμενο εργατικό δυναμικό όπως εργάτες, αγρότες και λοιποί τεχνίτες εμφανίζονται οι πιο αδικημένοι και στις συνταξιοδοτικές παροχές (Matsaganis,2013).

Οι Botsari & Mitrakos (2016) στην έρευνα τους, εξαιρώντας τις δαπάνες που αφορούν τις συντάξεις, εντόπισαν μεγάλες διαφορές ανάμεσα στις δαπάνες κοινωνικής προστασίας των χωρών της ευρωζώνης ως ποσοστό του ΑΕΠ για το έτος 2012. Η Ιρλανδία είχε το μεγαλύτερο ποσοστό (25.2%), η Ολλανδία είχε το δεύτερο μεγαλύτερο (19.9%) και η Γαλλία (19%) το τρίτο. Παράλληλα οι χώρες της νότιας και ανατολικής ευρώπης δαπανούσαν λιγότερο από 25% του ΑΕΠ (Botsari & Mitrakos,2016).

Για να αναδείξουν την αποτελεσματικότητα της κοινωνικής πολιτικής κάθε χώρας οι Botsari & Mitrakos (2016) χρησιμοποίησαν το διάγραμμα διασποράς της ποσοστιαίας μεταβολής του δείκτη Gini, μετά από τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας για το έτος 2014, έχοντας αφαιρέσει τις δαπάνες των συντάξεων (Βλ. σχεδιάγραμμα 12).

Παρατηρώντας το σχεδιάγραμμα 12, γίνεται κατανοητό πως οι δημόσιες κοινωνικές δαπάνες μειώνουν την εισοδηματική ανισότητα, αλλά κάθε χώρα λόγω διαφορετικής διαχείρισης είχε και αντίστοιχα διαφορετικά αποτελέσματα. Η Ελλάδα ήταν η χώρα που μετά τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας, κατάφερε να μειώσει λιγότερο σε ποσοστό τον συντελεστή Gini (-6.8%) ακολουθούμενη από την Ιταλία (-6.9%), την Κύπρο (-7.2%), τη Λετονία(-7.8%) και την Εσθονία(-9.2%).

Σχ12 Διάγραμμα διασποράς της ποσοστιαίας μεταβολής του δείκτη Gini μετά από τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας, (εξαιρούνται οι συνταξιοδοτικές δαπάνες), 2014, Ευρωζώνη)

ΠΗΓΗ: Botsari & Mitrakos (2016, σελ 20).

Οι Παπαθεοδώρου & Μισσός (2013) εξέτασαν και αυτοί την αποτελεσματικότητα της κοινωνικής προστασίας στην μείωση της οικονομικής ανισότητας, στην Ελλάδα για το έτος 2011. Στην έρευνα τους επεξεργαστήκαν δεδομένα της Eurostat, και δημιούργησαν μια καμπύλη Lorenz (παρόμοια με το σχεδιάγραμμα 8) για τα εισοδήματα πριν, και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις του έτους 2011. Από τα αποτελέσματα τους η κοινωνική προστασία αποδεικνύεται ιδιαίτερα αναποτελεσματική στην μείωση των ανισοτήτων, συμβαδίζοντας με τα ευρήματα των προηγούμενων μελετών.

Η πιο πρόσφατη έρευνα που αφορά δεδομένα του ελληνικού χώρου δημοσιεύτηκαν στην έρευνα του Μισσός (2019), που χρησιμοποίησε δεδομένα της έρευνας SILC για το 2018 που αφορά εισοδήματα του 2017. Στην έρευνα αυτή η ανισότητα εξετάζεται μέσω διαφόρων δεικτών (Μέση Απόκλιση Λογαρίθμων (L), Theil (T), Τετράγωνο του Συντελεστή Μεταβλητότητας (C2), δείκτης Atkinson) οι οποίοι συγκρίθηκαν με τα αντίστοιχα αποτελέσματα του 2009. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως η εισοδηματική ανισότητα στην Ελλάδα αυξήθηκε το 2017 σε σχέση με το 2009, εξαιτίας της μεγαλύτερης ποσοστιαία μείωσης που υπέστησαν τα χαμηλά εισοδήματα, καθώς και της αύξησης του αριθμού των οικογενειών με χαμηλό εισόδημα.

Στην Ελλάδα μετά την οικονομική κρίση συνυπήρξαν οι παράγοντες που επηρεάζουν την κοινωνία σε μεγάλο βαθμό. Η από πριν υψηλή ανισότητα συνοδευόταν από την αναποτελεσματικότητα του τομέα κοινωνικής πρόνοιας και αυτό έκανε τις επιπτώσεις της κρίσης να εμφανίζονται ακόμη πιο ραγδαία (Δαφέρμος & Παπαθεοδώρου,2012), και την πιθανότητα να υπάρξει μια εισοδηματική κατανομή που προσεγγίζει την ισότητα στο μέλλον ακόμα μικρότερη.

3.2 Κοινωνικές δαπάνες και οικονομικές ανισότητες: διεθνείς μελέτες.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη των εμπειρικών υποδειγμάτων που εξετάζουν την σχέση των δαπανών κοινωνικής προστασίας με την οικονομική ανισότητα στις χώρες της ΕΕ. Οι Perugini and Martino (2008) συμπεράνουν για τα έτη 1995 και 2000 πως οι δημόσιες δαπάνες κοινωνικής προστασίας συσχετίζονται αρνητικά με την εισοδηματική ανισότητα ανά περιφέρεια. Η ανάλυση τους περιλαμβάνει δεδομένα ανά περιφέρεια σε κάθε κράτος, και για το έτος 1995 γίνεται χρήση του δείκτη Gini ενώ για το 2000 χρησιμοποιούν την αναλογία P90/P10. Ακόμη διαπιστώθηκε σε αυτή την έρευνα πως υπάρχει διαφοροποίηση της ανισότητας εισοδήματος, όχι μόνο ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες, αλλά και εντός των περιφερειών μεμονωμένων χωρών.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που αναλύουν οι Niehues & Wagner (2010) στην μελέτη τους, οι δαπάνες για τις κοινωνικές παροχές στο σύνολό τους, συνδέονται αρνητικά με την εισοδηματική ανισότητα. Οι Niehues & Wagner (2010) χρησιμοποίησαν στατιστικά στοιχεία του δείκτη Gini από το 1993 έως το 2000 για τα παλαιά 15 κράτη-μέλη της ΕΕ, με έλλειψη στοιχείων για την Αυστρία (1993), Φινλανδία (1993,1994), και Σουηδία(1993-1995). Επίσης από το 2005 και μετά, χρησιμοποίησαν δεδομένα από τα 25 κράτη μέλη (εκτός Βουλγαρίας, Μάλτας, Ρουμανίας και Σλοβενίας) συμπεριλαμβανομένου και της Νορβηγίας. Στην συνέχεια διαχώρισαν τις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες και την επίδρασή τους στην οικονομική ανισότητα και διαπίστωσαν πως, μόνο οι δαπάνες για την ανεργία, τις συντάξεις γήρατος και την αναπηρία έχουν αρνητική συσχέτιση με την εισοδηματική ανισότητα.

Ο Holzner (2011) στην μελέτη του ανέλυσε δεδομένα από ένα δείγμα χωρών της κεντρικής, ανατολικής και νοτιοανατολικής ευρώπης για την περίοδο 1989-2006. Ανέλυσε τη σχέση μεταξύ των δημόσιων κοινωνικών δαπανών και της οικονομικής

ανισότητας, διαχωρίζοντας τις κοινωνικές δαπάνες για την υγεία, την εκπαίδευση και την κοινωνική προστασία. Η οικονομική ανισότητα αναλύθηκε με στοιχεία του δείκτη Gini για τις παραπάνω χώρες. Τα αποτελέσματα της μελέτης του Holzner δείχνουν ότι οι δαπάνες για την υγεία και την κοινωνική προστασία συσχετίζονται αρνητικά με την εισοδηματική ανισότητα, ενώ οι κοινωνικές δαπάνες για την εκπαίδευση δεν συσχετίζονται. Τα αποτελέσματα αυτά συμβαδίζουν με την μεταγενέστερη έρευνα του Jianu (2018) όσον αφορά τις υγειονομικές δαπάνες, όμως ο Jianu βρίσκει αρνητικά συσχετισμένες με την οικονομική ανισότητα και τις δαπάνες εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα, αύξηση των κρατικών δαπανών για την υγεία κατά 1 ποσοστιαία μονάδα του ΑΕΠ, οδηγεί σε μείωση του συντελεστή Gini κατά 0,019 μονάδες μετά από ένα έτος. Αντίστοιχη αύξηση των κρατικών δαπανών για την εκπαίδευση οδηγεί σε μείωση του συντελεστή Gini κατά 0,024 μονάδες το επόμενο έτος.

Σε ακόμη μια έρευνα που αφορά χώρες της ΕΕ οι Marrero and Rodríguez (2012), για 23 ευρωπαϊκές χώρες για το έτος 2005, ανέλυσαν μέσω συσχετισμών την επιρροή που ασκούν διάφορες μορφές δημοσίων κοινωνικών δαπανών στην εισοδηματική ανισότητα. Ο δείκτης που αντιπροσώπευε την οικονομική ανισότητα σε αυτή την μελέτη είναι ο δείκτης Theil. Οι μορφές δαπανών που εξετάστηκαν είναι τα επιδόματα ανεργίας, συντάξεις υπέργηρων, παιδική μέριμνα, προστασία ΑΜΕΑ, δαπάνες υγείας και προγράμματα αποφυγής κοινωνικού αποκλεισμού. Οι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι όλες οι μορφές κοινωνικών δαπανών που αναλύονται συσχετίζονται αρνητικά με την οικονομική ανισότητα. Για τα κράτη-μέλη της ΕΕ του 2007, οι Verbist and Matsaganis (2012) εξετάζουν την επίδραση που έχουν στην οικονομική ανισότητα (δείκτης Gini) τρεις τύποι κοινωνικών δαπανών, που αφορούν άτομα ηλικίας κάτω των 65 ετών χωρίς να συμπεριλαμβάνονται οι συντάξεις γήρατος. Οι τύποι αυτοί διαχωρίζονται σε υγειονομικές δαπάνες σε είδος, δαπάνες εκπαίδευσης, και κοινωνικά προνόμια σε είδος. Οι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι όλες οι εξεταζόμενες δημόσιες κοινωνικές δαπάνες, μειώνουν την εισοδηματική ανισότητα. Επιπλέον, εξέτασαν τις δαπάνες σε είδος για την υγεία και την εκπαίδευση από κοινού και συμπέραναν πως έχουν μεγαλύτερη αναδιανεμητική ικανότητα από ό, τι οι κοινωνικές παροχές.

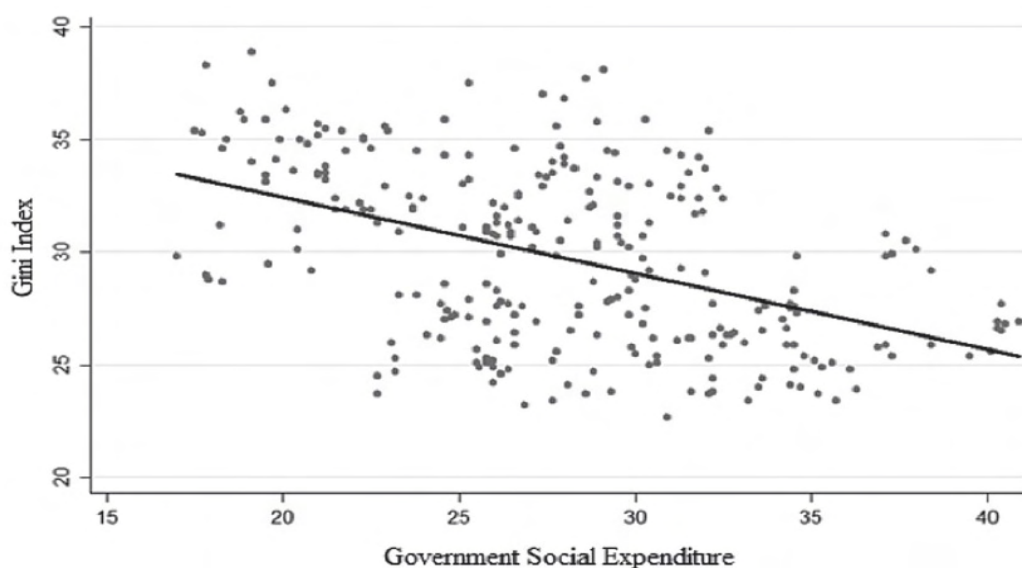
Η πιο πρόσφατη έρευνα για τις χώρες της ΕΕ ανήκει στους Sánchez & Pérez-Corral (2018), οι οποίοι εξέτασαν την σχέση των δημοσίων κοινωνικών δαπανών και της οικονομικής ανισότητας στα 28 κράτη-μέλη της ΕΕ για την περίοδο 2005-2014. Οι

κοινωνικές δαπάνες εξετάζονται ως σύνολο, αλλά και ξεχωριστά σε τρεις κατηγορίες για να χρησιμοποιηθούν ως ερμηνευτικές μεταβλητές. Οι κατηγορίες αυτές των κοινωνικών δαπανών διαχωρίζονται σε δαπάνες που αφορούν την υγεία, δαπάνες που αφορούν την παιδεία και δαπάνες για προγράμματα κοινωνικής προστασίας. Ο βασικός δείκτης οικονομικής ανισότητας που χρησιμοποιείται είναι ο Gini coefficient. Από τις αναλύσεις τους προκύπτει πως η Δανία κατέχει την υψηλότερη μέση τιμή κυβερνητικών κοινωνικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ (38.5%) και η Ρουμανία το χαμηλότερο μέσο όρο (19.12%). Ο μέσος όρος του δείκτη Gini όλων των παρατηρήσεων σε όλες τις χώρες είναι 29.75%, με τον μέσο όρο της Ρουμανίας να τον υπερβαίνει (34.91) και τον μέσο όρο της Δανίας να είναι μικρότερος από τον συνολικό μέσο όρο (25.93%). Αρχικά, οι Sánchez & Pérez-Corral (2018) καταλήγουν στο συμπέρασμα πως υπάρχει αρνητικός συσχετισμός ανάμεσα στις συνολικές κοινωνικές δαπάνες και τον δείκτη Gini καθώς οι χώρες με τον μεγαλύτερο μέσο όρο δημόσιων κοινωνικών δαπανών, έχουν τους χαμηλότερους μέσους όρους δείκτη Gini (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Δανία, Σουηδία, Φινλανδία). Αντίστοιχα οι χώρες με τον μικρότερο μέσο όρο δημόσιων κοινωνικών δαπανών, έχουν τους μεγαλύτερους μέσους όρους δείκτη Gini (Βουλγαρία, Εσθονία, Ισπανία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Ρουμανία)

Στο σχεδιάγραμμα 13 αποτυπώνεται το διάγραμμα διασποράς της προαναφερθείσας μελέτης, το οποίο προκύπτει από την εξέταση της ύπαρξης συσχέτισης μεταξύ του δείκτη Gini και των δημόσιων κοινωνικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ. Τα ευρήματα δείχνουν πως υπάρχει στατιστικά σημαντική και αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες και την οικονομική ανισότητα (Δείκτης Gini) στα 28 κράτη μέλη της ΕΕ.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα οι συγγραφείς συμπεραίνουν πως μία αύξηση των δημοσίων κοινωνικών δαπανών μπορεί να επιφέρει μείωση της οικονομικής ανισότητας. Θέλοντας να εξετάσουν περισσότερο αναλυτικά την επίδραση που έχει η κάθε μία από τις τρεις κατηγορίες δημόσιας κοινωνικής δαπάνης, ανέλυσαν στατιστικά ξεχωριστά την κάθε μία σε σχέση με τον δείκτη Gini. Παράλληλα διαχώρισαν τις χώρες σε αναπτυσσόμενες και εδραιωμένες στην ΕΕ, για να εξετάσουν εάν η επίδραση των δαπανών είναι ίδια και στις δύο ομάδες. Τα αποτελέσματα της έρευνας τους έδειξαν πως οι κοινωνικές δαπάνες για την υγεία συσχετίζονται αρνητικά με την εισοδηματική ανισότητα στα αναπτυσσόμενα κράτη-μέλη και θετικά στα υπόλοιπα κράτη.

Σχ.13 Διάγραμμα διασποράς του Gini Index σε ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα και των δημόσιων κοινωνικών δαπανών (ως % του ΑΕΠ) σε 28 κράτη μέλη της ΕΕ, 2005-2014 (n = 272).

ΠΗΓΗ : Sánchez & Pérez-Corral (2018, σελ 140).

Επιπλέον, διαπίστωσαν πως οι κοινωνικές δαπάνες που αφορούν την υγεία είναι οι αυτές με τη μεγαλύτερη αναδιανεμητική ικανότητα στα εισοδήματα των αναπτυσσόμενων κρατών, και είναι αυτές με την μεγαλύτερη επιρροή στην οικονομική ανισότητα σε αυτές τις χώρες.

Ακόμη έδειξαν πως οι δαπάνες προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας, συσχετίζονται αρνητικά με τις εισοδηματικές ανισότητες και στις δύο ομάδες χωρών, άρα και αυτές με μία ενδεχόμενη αύξηση μπορούν να μειώσουν την οικονομική ανισότητα. Τέλος πρόσθεσαν, πως οι δαπάνες για την εκπαίδευση δεν φαίνεται να επηρεάζουν την εισοδηματική ανισότητα.

Όσον αφορά τις χώρες του ΟΟΣΑ, αρκετοί μελετητές έχουν αναλύσει στατιστικά στοιχεία, με σκοπό την εξέταση του συσχετισμού των δημοσίων κοινωνικών δαπανών και της οικονομικής ανισότητας. Τα αποτελέσματα τους φαίνονται ως επί το πλείστον να συμβαδίζουν με αυτά των ερευνών που αφορούν την ευρωπαϊκή ένωση. Για τις χώρες του ΟΟΣΑ, υπάρχουν δύο μελέτες που διεξήγαγαν οι Marical *et al.* (2008) για δεδομένα που αφορούν το έτος 2000, και ο OECD (2011) για το έτος 2007 που καταλήγουν στο ίδιο αποτέλεσμα. Και στις δύο μελέτες συμπεραίνουν πως οι δημόσιες κοινωνικές δαπάνες για την υγεία και την εκπαίδευση έχουν τη μεγαλύτερη αναδιανεμητική ικανότητα. Ο αρνητικός συσχετισμός ανάμεσα σε

δαπάνες εκπαίδευσης και οικονομική ανισότητα για τις χώρες του ΟΟΣΑ επιβεβαιώνεται και από την μελέτη του Sylwester (2002) ειδικά για τις χώρες του ΟΟΣΑ αλλά και για άλλες λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

Μία ενδιαφέρουσα μελέτη είναι των Muinelo-Gallo and Roca-Sagalés (2013), καθώς εκτός από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχετισμού ανάμεσα στις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες και την οικονομική ανισότητα, εξετάζουν την επίδραση που έχουν οι δαπάνες σε χώρες που είναι πλούσιες αλλά και σε χώρες όχι τόσο πλούσιες. Στην μελέτη αυτή εξετάστηκαν στοιχεία για 21 χώρες του ΟΟΣΑ, που κατατάσσονται ως οι πιο πλούσιες, για το διάστημα 1972-2006, και τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι κοινωνικές δαπάνες και η οικονομική ανισότητα συσχετίζονται αρνητικά. Επίσης διαπίστωσαν πως οι πλουσιότερες χώρες χρησιμοποιούν μεγαλύτερο ποσοστό του ΑΕΠ στις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες από τις λιγότερο πλούσιες. Αυτή τους η διαπίστωση αφήνει ερωτηματικά για συσχετισμό των κοινωνικών δαπανών με την οικονομική κατάσταση μεταξύ των χωρών.

Η ύπαρξη συσχετισμού ανάμεσα στις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες και την οικονομική ανισότητα, διερευνήθηκε και από τους Doerrenberg and Peichl (2014), που έκαναν χρήση δεδομένων από τις χώρες του ΟΟΣΑ για το διάστημα 1981-2005, που αφορούσαν τον δείκτη Gini από τρεις ερευνητικές πηγές (LIS, WIID, UTIP). Στο σχεδιάγραμμα 14 παρατίθενται σχηματικά η πορεία και των τριών παραπάνω δεικτών Gini. Επίσης στο σχεδιάγραμμα 14 μπορεί να παρατηρήσει κάποιος πως ενώ οι δείκτες Gini απευθύνονται στο ίδιο δείγμα κρατών για το ίδιο χρονικό διάστημα, τα αποτελέσματα διαφέρουν ανάλογα την ερευνητική πηγή σε μεγάλο βαθμό. Ειδικότερα ο δείκτης LIS Gini παρουσιάζει μεγάλη διαφορά όχι μόνο στα επίπεδα που κινείται αλλά και στην πορεία που διαγράφει, η οποία είναι αρκετά διαφορετική από τις άλλες δύο μεθόδους.

Οι Muinelo-Gallo and Roca-Sagalés (2013), χρησιμοποιώντας το δείκτη LIS Gini καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι κυβερνητικές κοινωνικές δαπάνες μειώνουν την εισοδηματική ανισότητα, όμως δεν διαπίστωσαν στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα χρησιμοποιώντας τις άλλες πηγές δεδομένων.

Μεταγενέστερα οι Fournier & Johansson (2016) για τις χώρες του ΟΟΣΑ στην έρευνα τους εξέτασαν την επίδραση που έχουν συγκεκριμένες κοινωνικές δαπάνες, στην οικονομική ανισότητα. Ειδικότερα υποστηρίζουν πως η αύξηση των κρατικών δαπανών, οι κοινωνικές επιδοτήσεις και τα οικογενειακά επιδόματα συσχετίζονται αρνητικά με την οικονομική ανισότητα.

Σχ.14 Η Οικονομική Ανισότητα στις χώρες του ΟΟΣΑ, 1980-2005, ανά ερευνητική πηγή.

ΠΗΓΗ: Muinelo-Gallo and Roca-Sagalés (2013, σελ 2070).

Ακόμη προτείνουν μεταρρυθμίσεις που θα στοχεύουν στην αποτελεσματικότητα της κυβερνητικής πολιτικής, αλλά και στην βαρύτητα που πρέπει να δώσουν οι κυβερνήσεις στην ενίσχυση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την μείωση των οικονομικών ανισοτήτων. Μία επιπλέον μελέτη (Caminada & Goudswaard, 2005), εξετάζει την σχέση ανάμεσα στην οικονομική ανισότητα και τις δημόσιες αλλά και ιδιωτικές δαπάνες σε 16 πλούσιες χώρες του ΟΟΣΑ. Η αρνητική σχέση με την οικονομική ανισότητα επιβεβαιώνεται αλλά μόνο στην περίπτωση των δημόσιων κοινωνικών δαπανών. Οι ιδιωτικές κοινωνικές δαπάνες στον αντίποδα διαπιστώθηκε πως μπορούν να αυξήσουν την οικονομική ανισότητα. Η πιο πρόσφατη έρευνα στις χώρες του ΟΟΣΑ (Ulu,2018) επιβεβαιώνει και αυτή την αρνητική σχέση ανάμεσα στις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες και την οικονομική ανισότητα, σε 21 χώρες για το διάστημα 2004-2011, χρησιμοποιώντας τον δείκτη Gini.

Για την περίπτωση της Βραζιλίας ο Clements (1997), στην έρευνα του κατέληξε στο συμπέρασμα πως η παροχή δημόσιων κοινωνικών δαπανών δεν μπορεί να προκαλέσει αποτελεσματική μείωση της οικονομικής ανισότητας. Απέδωσε έπειτα την μεγάλη άνοδο της οικονομικής ανισότητας, στην έλλειψη αποτελεσματικότητας των δαπανών που αφορούν την παιδεία. Στην περίπτωση της Ταϊβάν ο Jao (2000) διαπιστώνει ότι οι δημόσιες δαπάνες που αφορούν την κοινωνική πρόνοια και κοινωνική ασφάλιση σχετίζονται αρνητικά με την εισοδηματική ανισότητα.

Στις ΗΠΑ οι Boustan et al. (2010) έλεγξαν την σχέση των δημοσίων δαπανών και της οικονομικής ανισότητας από την αντίστροφη μεριά, έχοντας ως εξαρτημένη μεταβλητή τις δημόσιες δαπάνες για το διάστημα 1970-2000 σε διάφορες πολιτείες και δήμους. Διαπίστωσαν ότι παράλληλα με την αύξηση της οικονομικής ανισότητας σε όλες τις περιφέρειες και για μεγάλο χρονικό διάστημα, οι δημόσιες δαπάνες αυξάνονται επίσης. Επίσης οι Boustan et al. καταλήγουν στο συμπέρασμα, πως παρόλο που η εισοδηματική ανισότητα προκαλεί αύξηση των δημοσίων δαπανών, αυτές σπάνια συντελούν στην μείωση της οικονομικής ανισότητας, γεγονός που εξηγεί την διαρκή αύξηση της οικονομικής ανισότητας στις ΗΠΑ.

Ο Jones (2007) μελέτησε την επίδραση των δημόσιων κοινωνικών δαπανών στην οικονομική ανισότητα, στην Ιαπωνία, ανά τριετία για το διάστημα 1990-2002. Χρησιμοποίησε τον δείκτη Gini και μελέτησε τους μέσους όρους για κάθε τρία χρόνια και αντίστοιχα τις κοινωνικές δαπάνες κάθε τριετίας. Τα αποτελέσματα έδειξαν αρνητική σχέση μεταξύ δημόσιων κοινωνικών δαπανών και εισοδηματικής ανισότητας, με μείωση του δείκτη Gini κατά 21.4% το 2002. Ο Jones σημείωσε βέβαια την μικρή απόδοση που είχε η μείωση της οικονομικής ανισότητας σε ηλικίες που αποτελούν το εργατικό δυναμικό της χώρας, δηλαδή κάτω των 65 ετών. Η αιτία για αυτό σύμφωνα με τον Jones είναι η χαμηλή προοδευτικότητα της κοινωνικής πολιτικής και η έμφαση που δίνεται στα άτομα με ηλικία άνω των 65 ετών.

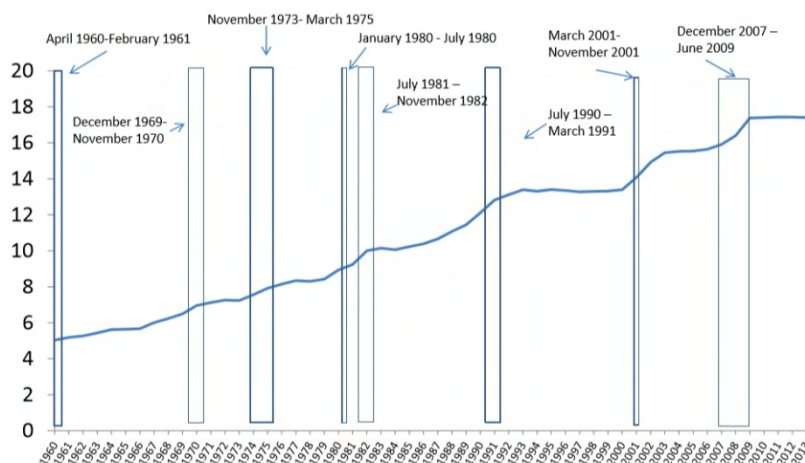
Η Raney (2017) στην μελέτη της εξέτασε την ύπαρξη του φαινομένου ratchet στις δαπάνες κοινωνικής πολιτικής και ειδικότερα στις δημόσιες δαπάνες υγείας των ΗΠΑ. Μελέτες στις ΗΠΑ καταδεικνύουν πως το υγειονομικό κόστος βαίνει συνεχώς αυξανόμενο (Raney,2017), καθώς όλο και βελτιώνεται το βιοτικό επίπεδο, προκαλώντας αυξημένη παρακίνηση στον άνθρωπο να προσέξει την υγεία του. Επίσης η ανάπτυξη του τεχνολογικού τομέα έχει επιφέρει μεγαλύτερη εξειδίκευση στους ιατρικούς τομείς, με το ανάλογο κόστος που μπορεί να απαιτείται για τον σχεδιασμό και την χρήση αυτών των πρωτοποριακών μηχανημάτων. Νέες εξετάσεις, νέες ιατρικές ειδικότητες, πρακτικότητα που στην πράξη σημαίνει αυξημένο ιατρικό κόστος.

Στην μελέτη αυτή διαπιστώνεται εάν ο λόγος της κατακόρυφης αύξησης των δημοσίων δαπανών, κόντρα τις προσπάθειες τις κυβέρνησης των ΗΠΑ, οφείλεται στους παραπάνω λόγους, ή στην ύπαρξη του Ratchet Effect. Μελετώντας κάποιος την πορεία του κόστους της υγείας στις ΗΠΑ θα παρατηρήσει πως από το 1960 που

αποτελεί το 5% του ΑΕΠ έως το 2013 (Βλ. σχεδιάγραμμα 15) έχει πορεία συνεχώς αυξητική μέχρι το 17.4 % (2013). Πρακτικά η αύξηση των δαπανών εμφανίζεται στην ίδια την κρατική διαχείριση και δημιουργία παροχών και νέων μονάδων υγείας, καθώς η δημιουργία τους παράγει ένα κόστος για την μετέπειτα τροποποίηση ή τερματισμό τους, το οποίο υπερβαίνει το όφελος σε καιρούς που χρειάζεται η περικοπή δαπανών, και έτσι αυτό προκαλεί την διαιώνιση της αύξησης των δαπανών και καθιστά πρακτικά αδύνατη την μείωση τους.

Σχ. 15 Εθνικές Δαπάνες του τομέα υγείας των ΗΠΑ, ως ποσοστό του ΑΕΠ στις περιόδους ύφεσης, 1960-2013.

National Health Expenditures as a Share of Gross Domestic Product with Recessionary Periods, 1960-2013

ΠΗΓΗ: Catlin & Cowan (2015, pp.1 EXHIBITS).

Η Raney(2017) στην έρευνα της, προσπάθησε να εξηγήσει τον λόγο αύξησης των δαπανών που αφορούν την υγεία. Διαπίστωσε πως το πρόγραμμα κοινωνικής πολιτικής των ΗΠΑ το 1965 περιείχε τα προγράμματα Medicare και Medicaid στα οποία εντόπισε αρκετά στοιχεία του Ratchet Effect. Η Raney Αναφέρει πως ο ορισμός της κοινωνικής πολιτικής των ΗΠΑ διευρύνθηκε, και περιείχε κρατική ασφάλεια υγείας στους δικαιούχους, καθώς και να χρησιμοποιούν με αυτή ιδιωτικά νοσοκομεία και παροχές υγείας. Ακόμη και άτομα με χαμηλά εισοδήματα με το πρόγραμμα medicaid είχαν πρόσβαση σε επιδοτούμενες από το κράτος παροχές και υπηρεσίες, που κατά συνέπεια βλέποντας τα δεδομένα των Catlin & Cowan (2015), επιβάρυναν ακόμη περισσότερο τον κρατικό προϋπολογισμό.

Κεφάλαιο 4^ο ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ & Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

4.1 Δεδομένα.

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι η χρήση δευτερογενών δεδομένων προκειμένου να εξετασθεί η σχέση μεταξύ κοινωνικών δαπανών και οικονομικών ανισοτήτων σε ένα δείγμα επιλεγμένων χωρών της ΕΕ, καθώς η επιβεβαίωση ή μη της καμπύλης Kuznet. Η ανάλυση της οικονομικής ανισότητας, βασίζεται σε επεξεργασία δεδομένων της βάσης World Income Inequality Database (WIID,2019). Η WIID είναι μία βάση δεδομένων που εκδίδεται ετήσια, από το *United Nations University World Institute for Development Economics Research* από το 2000 που ξεκίνησε η πρώτη έκδοση της. Σκοπός της WIID είναι η παροχή δεδομένων που αφορούν την οικονομική ανισότητα, που θα καλύπτουν όσο το δυνατόν περισσότερες χώρες, για το μεγαλύτερο διαθέσιμο χρονικό διάστημα, με την προϋπόθεση της ομοιογένειας των δεδομένων που επιτρέπουν την ασφαλή σύγκριση (Solt, 2019).

Η βάση δεδομένων WIID χρησιμοποιεί συνδυαστικά στοιχεία από έγκριτες έρευνες, που διεξήχθησαν σε διάφορα ινστιτούτα και φορείς (LIS, Eurostat, World Bank, OECD), καθώς και στοιχεία από ανεξάρτητες μελέτες και κρατικούς φορείς στατιστικών δεδομένων. Από αυτά ξεχώρισαν και χρησιμοποιήθηκαν τα δεδομένα της Eurostat, τα οποία προέρχονται από την έρευνα Eurostat 19, καθώς τα στοιχεία έχουν ετήσια συνέχεια και τα αποτελούν τα πιο πρόσφατα δεδομένα.

Κατόπιν έγινε μία διαλογή στα δεδομένα, έτσι δεν χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από την έρευνα LIS γιατί τα στοιχεία παρατίθενται ανά τριετία και δεν υπάρχουν πρόσφατα στοιχεία για όλες τις χώρες που μας ενδιαφέρουν. Συγκεκριμένα στον χρόνο συγγραφής, τα πιο πρόσφατα δεδομένα της έρευνας LIS περιείχαν αποτελέσματα του 2016, και της παγκόσμιας τράπεζας περιείχαν του 2015 γι' αυτό και προτιμήθηκαν τα δεδομένα της Eurostat. Επίσης τα δεδομένα από την έρευνα της OECD ήταν και αυτά λιγότερο πρόσφατα από της Eurostat, και είχαν και αρκετές ελλείψεις για τις βόρειες χώρες της ΕΕ. Οι δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν είναι ο δείκτης Gini και ο δείκτης TOP20/BOTTOM20.

Ακολούθως για την αποφυγή μεθοδολογικών διαφορών χρησιμοποιήθηκαν και στοιχεία από την Eurostat 19 και για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αλλά και για τις

δημόσιες δαπάνες κοινωνικής προστασίας. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, υπολογίζεται σε ευρώ και οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας σε ποσοστό του ΑΕΠ.

Οι χώρες που εξετάστηκαν αφορούν δύο ομάδες, τις μεσογειακές χώρες και τις βόρειες χώρες της ΕΕ. Οι μεσογειακές χώρες που χρησιμοποιήσαμε αποτελούνται από την Ελλάδα, την Ιταλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Οι Βόρειες χώρες της ΕΕ που εμπεριέχονται στην εργασία είναι η Δανία, η Φινλανδία και η Σουηδία. Οι χώρες αυτές επιλέχθηκαν ώστε να κατηγοριοποιηθούν σε δύο ομάδες δεδομένου ότι οι τυπολογίες των κρατών πρόνοιας, όπως αναφέραμε στο κεφάλαιο 1, θεωρούν αυτές τις ομάδες ως δύο ομάδες με ιδιαίτερα έντονα ανομοιογενή χαρακτηριστικά μεταξύ των. Αυτή η απόσταση ελπίζουμε ότι θα αφήσει να διαφανούν και διαφοροποιήσεις στα δεδομένα μας. Επιπλέον έναυσμα για την επιλογή των παραπάνω χωρών αποτέλεσε η έκθεση του Ινστιτούτου Bruegel, όπως παρουσιάζεται στην εργασία των Demertzis, et al.(2019) στην οποία αναφέρεται πως οι δείκτες οικονομικής ανισότητας έχουν την τάση να βρίσκονται υψηλότερα από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο στις Νότιες Ευρωπαϊκές Χώρες. Έτσι και στην εργασία αυτή έγινε προσπάθεια απεικόνισης της διαφοράς στην οικονομική ανισότητα των Βόρειων χωρών με τις μεσογειακές χώρες μέσω σχεδιαγραμμάτων. Στις δύο αυτές ομάδες, για το διάστημα που η διαθεσιμότητα των δεδομένων το επέτρεπε, υπολογίστηκε ο μέσος όρος κάθε δείκτη και στατιστικού δεδομένου. Ο μέσος όρος των μεσογειακών χωρών για κάθε περίπτωση ορίζεται ως MED AVERAGE και των Βόρειων χωρών της ΕΕ ως NORTH AVERAGE.

4.2 Η εισοδηματική ανισότητα στις χώρες του βορρά και στις μεσογειακές χώρες.

Στο υποκεφάλαιο αυτό με βάση τα δεδομένα του πίνακα 3 και πίνακα 4, παρουσιάζεται σε διάγραμμα η εισοδηματική ανισότητα μέσω των δεικτών Gini και TOP20/BOTTOM20 αντίστοιχα σε κάθε μία από τις χώρες, συγκρίνοντας την με τον μέσο όρο της ομάδας που ανήκει. Οι βόρειες χώρες συγκρίνονται με τον μέσο όρο NORTH AVERAGE και οι μεσογειακές χώρες με τον μέσο όρο MED AVERAGE. Στο τέλος συγκρίνουμε την πορεία των μέσων όρων NORTH AVERAGE και MED AVERAGE.

Με την χρήση των δεικτών Gini και TOP20/BOTTOM20 καλύπτουμε το μεγαλύτερο κομμάτι της εισοδηματικής κατανομής. Οι δύο αυτοί δείκτες έχουν βασική διαφορά

το γεγονός πως ο δείκτης Gini είναι πιο ευαίσθητος σε αλλαγές στα μεσαία εισοδήματα, ενώ ο TOP20/BOTTOM20 παρουσιάζει ευαισθησία στα άκρα της εισοδηματικής κατανομής (Ellison, 2002; ΕΛΣΤΑΤ, 2018). Σε αρκετές χώρες, απουσιάζανε στοιχεία κυρίως για τα έτη 2002-2003 (Βλ. πίνακα 3 και 4) αλλά και σε προγενέστερα έτη για τις βόρειες χώρες της ΕΕ. Οι ελλείψεις αφορούν τους δείκτες Gini και TOP20/BOTTOM20 και τα στοιχεία αυτά συμπληρώθηκαν υπολογίζοντας τον μέσο όρο, με βάση τα στοιχεία των προηγούμενων και επομένων ετών, ούτως ώστε να μην διαταράσσεται η διαγραμματική πορεία των δεικτών.

Πίνακας 3. Ο δείκτης Gini σε ποσοστό για τις βόρειες χώρες της ΕΕ και τις χώρες της μεσογείου, 1995 – 2018.

Έτος	Ελλάδα	Ιταλία	Ισπανία	Πορτογαλία	Δανία	Σουηδία	Φινλανδία	MED AVERAGE	NORTH AVERAGE
1995	35	33	34	37	20	21	22	34,75	21,00
1996	34	32	34	36	20	21	22	34,00	21,00
1997	35	31	35	36	20	21	22	34,25	21,00
1998	35	31	34	37	20,5	21,5	22	34,25	21,33
1999	34	30	33	36	21	22	24	33,25	22,33
2000	33	29	32	36	21,5	23	24	32,50	22,83
2001	33	29	33	37	22	24	27	33,00	24,33
2002	33,85	30,95	31	37,4	23,4	23	26	33,30	24,13
2003	34,7	30,95	31	37,4	24,8	23	26	33,51	24,60
2004	33	32,9	31	37,8	23,9	23	25,5	33,68	24,13
2005	33,2	32,7	32,2	38,1	23,9	23,4	26	34,05	24,43
2006	34,3	32,1	31,9	37,7	23,7	24	25,9	34,00	24,53
2007	34,3	32	31,9	36,8	25,2	23,4	26,2	33,75	24,93
2008	33,4	31,2	32,4	35,8	25,1	25,1	26,3	33,20	25,50
2009	33,1	31,8	32,9	35,4	26,9	26,3	25,9	33,30	26,37
2010	32,9	31,7	33,5	33,7	26,9	25,5	25,4	32,95	25,93
2011	33,5	32,5	34	34,2	26,6	26	25,8	33,55	26,13
2012	34,3	32,4	34,2	34,5	26,5	26	25,9	33,85	26,13
2013	34,4	32,8	33,7	34,2	26,8	26	25,4	33,78	26,07
2014	34,5	32,4	34,7	34,5	27,7	26,9	25,6	34,03	26,73
2015	34,2	32,4	34,6	34	27,4	26,7	25,2	33,80	26,43
2016	34,3	33,1	34,5	33,9	27,7	27,6	25,4	33,95	26,90
2017	33,4	32,7	34,1	33,5	27,6	28	25,3	33,43	26,97
2018	32,3	33,4	33,2	32,1	27,8	27	25,9	32,75	26,90

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Η πορεία του δείκτη Gini στην Ελλάδα για το διάστημα 1995-2008 εμφανίζει συνεχώς μικρά διαστήματα αύξησης (1996-1998,2001-2003,2004-2007) και αντίστοιχα διαστήματα μείωσης (1998-2001,2003-2004,2007-2008) (Βλ. σχεδιάγραμμα 16). Η ερμηνεία αυτού του φαινομένου μπορεί να αποδοθεί σε κοινωνικές παρεμβάσεις που γίνονται από το κράτος, αλλά καταφέρνουν να μειώσουν την ανισότητα για μικρό χρονικό διάστημα.

Πίνακας 4. Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 για τις βόρειες χώρες της ΕΕ και τις χώρες της μεσογείου, 1995 – 2018.

Έτος	Ελλάδα	Ιταλία	Ισπανία	Πορτογαλία	Δανία	Σουηδία	Φινλανδία	MED AVERAGE	NORTH AVERAGE
1995	6,83	5,71	5,86	7,33				6,43	
1996	6,83	5,57	5,86	7,17			3	6,36	
1997	7	5,43	7	7,33			3	6,69	
1998	6,83	5,43	5,86	6,29			3	6,10	
1999	5,86	4,75	5,71	6,29			3,4	5,65	
2000	5,71	4,63	5,71	6,14			3,4	5,55	
2001	5,71	4,63	5,71	6,29			3,4	5,59	
2002	6,04	5,105	5,48	6,605				5,81	
2003	6,37	5,105	5,48	6,605	3,58			5,89	
2004	5,91	5,58	5,25	6,92	3,4	3,32	3,55	5,92	3,42
2005	5,76	5,56	5,52	6,92	3,51	3,32	3,62	5,94	3,48
2006	6,06	5,47	5,56	6,69	3,44	3,59	3,64	5,95	3,56
2007	6	5,4	5,48	6,43	3,74	3,34	3,69	5,83	3,59
2008	5,87	5,22	5,58	6,13	3,64	3,69	3,78	5,70	3,70
2009	5,77	5,28	5,84	6	4,64	3,96	3,7	5,72	4,10
2010	5,58	5,42	6,17	5,53	4,39	3,87	3,59	5,68	3,95
2011	5,93	5,72	6,23	5,7	3,99	3,94	3,69	5,90	3,87
2012	6,62	5,66	6,43	5,79	3,94	3,98	3,7	6,13	3,87
2013	6,64	5,84	6,27	6,03	4,01	3,99	3,59	6,20	3,86
2014	6,42	5,78	6,77	6,22	4,11	4,16	3,6	6,30	3,96
2015	6,55	5,84	6,88	5,99	4,09	4,05	3,57	6,32	3,90
2016	6,53	6,27	6,56	5,91	4,08	4,22	3,58	6,32	3,96
2017	6,08	5,97	6,59	5,71	4,07	4,28	3,53	6,09	3,96
2018	5,49	6,06	6,02	5,22	4,09	4,13	3,65	5,70	3,96

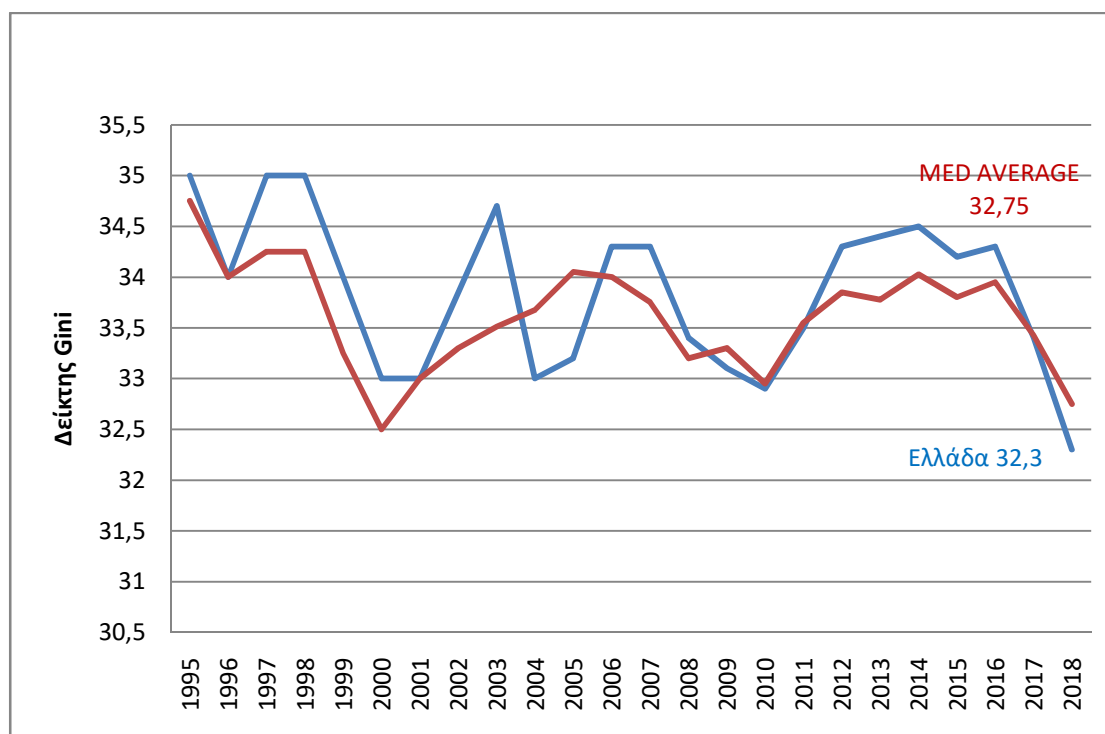
ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Ίσως να είναι αποτέλεσμα αλλαγής κυβερνήσεων και προεκλογικών περιόδων που συνοδεύονται από παροχές, οι οποίες αυξάνουν το εισόδημα των μεσαίων εισοδημάτων. Ακόμη στο διάστημα 1995-2008, ο δείκτης Gini βρίσκεται σταθερά πάνω από τον μέσο όρο του δείκτη Gini για της μεσογειακές χώρες (MED AVERAGE), με εξαίρεση το διάστημα 2003-2006 όπου υπήρξε πρόσκαιρη μείωση και επιστροφή στα προηγούμενα επίπεδα. Από την έναρξη της κρίσης του 2008 έως

και το 2010 ο δείκτης Gini συνεχίζει να μειώνεται, όμως ίσως λόγω της εφαρμογής των προγραμμάτων λιτότητας παρατηρούμε μία κατακόρυφη αύξηση τα επόμενα έτη, με μία αξιοσημείωτη μείωση του δείκτη από το 2016 έως και το 2018. Συγκεκριμένα μετά από πολλά έτη, ο δείκτης Gini το 2018 στην Ελλάδα, βρίσκεται κάτω από τον μέσο όρο των υπολοίπων μεσογειακών χωρών (32,3%).

Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 φαίνεται να ακολουθεί παρόμοια πορεία με τον δείκτη Gini σημειώνοντας και αυτός μεγάλη αύξηση το διάστημα 2010-2016 και μείωση το διάστημα 2016-2018, συγκεκριμένα από 6,53 το 2016 μειώνεται σε 5,49 το 2018 (Βλ. σχεδιάγραμμα 16).

Σχ. 16 Ο δείκτης Gini στην Ελλάδα σε ποσοστό, 1995-2018.

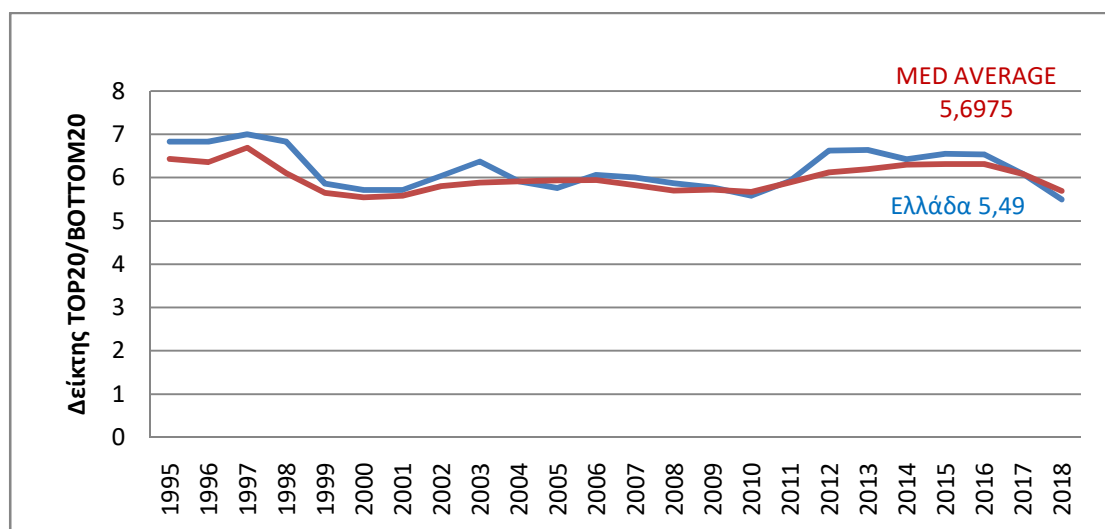

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Η Πτωτική πορεία και των δύο δεικτών οικονομικής ανισότητας που εξετάσαμε στην Ελλάδα για το διάστημα 2016-2018, μπορεί να αποδοθεί σε κρατικές παρεμβάσεις που είχαν ως αποτέλεσμα την ανακατανομή του εισοδήματος από τα υψηλά εισοδηματικά ποσοστά, στα μεσαία και χαμηλά. Παραδείγματα αποτελούν το κοινωνικό μέρισμα, που ξεκίνησε να διανέμεται το 2016 αλλά και η εφαρμογή του κοινωνικού εισοδήματος αλληλεγγύης που ξεκίνησε από το 2015 (Κωνσταντίνος, 2017). Στο παρελθόν έχουν υπάρξει αντίστοιχες προσπάθειες προς την ίδια κατεύθυνση, χωρίς όμως την ίδια αποτελεσματικότητα, όπως η πρόταση της θεσμοθέτησης «βοηθήματος επιβίωσης» το 1998 (Lalioti, 2016), αλλά και η

πρωτοβουλία του βουλευτού του ΠΑΣΟΚ Θ.Τσουκάτου για μηνιαία παροχή ελάχιστου εισοδήματος (Κωνσταντίνος, 2017). Ακόμη μια πρόταση για θεσμοθέτηση του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, έγινε το 2004 από βουλευτές του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου, με επίσης μειωμένη απόδοση στην μείωση των οικονομικών ανισοτήτων (Κωνσταντίνος, 2017).

Σχ. 17 Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Ελλάδα, 1995-2018.

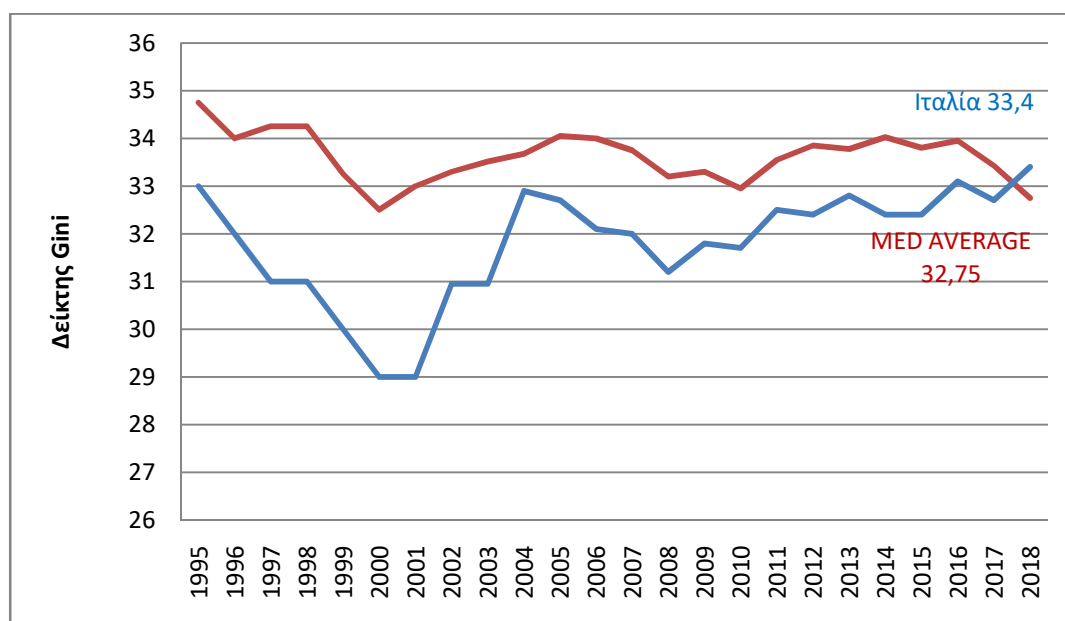

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Ο δείκτης Gini στην Ιταλία (Βλ. σχεδιάγραμμα 18) παρουσίασε πτωτική πορεία από το 1995(33%) έως το 2000(29%). Έπειτα σημείωσε σημαντική άνοδο και επανήλθε στα επίπεδα του 1995 φτάνοντας το 32,9% το 2004. Στην συνέχεια μειώθηκε έως το 2008 (31,2%), όμως η επίδραση της οικονομικής κρίσης ήταν αυξητική με τον δείκτη Gini στην Ιταλία το 2018 να βρίσκεται για πρώτη φορά πάνω από τον μεσογειακό μέσο όρο στο 33,4%.

Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Ιταλία εμφανίζεται αρκετά χαμηλότερα από τον αντίστοιχο μεσογειακό μέσο όρο για το διάστημα 1995-2004 και έκτοτε ακολούθησε αυξητική πορεία μέχρι τα έτη 2016-2017 όπου είναι σχεδόν ίσος με τον μεσογειακό μέσο όρο (Βλ. σχεδιάγραμμα 19). Μάλιστα το 2018 βρίσκεται υψηλότερα από τον μεσογειακό μέσο όρο (6,06). Αξίζει να αναφέρουμε πως κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης σε σχέση με τις υπόλοιπες μεσογειακές χώρες η Ιταλία είχε σχετικά χαμηλότερα επίπεδα οικονομικής ανισότητας με βάση τους δύο δείκτες.

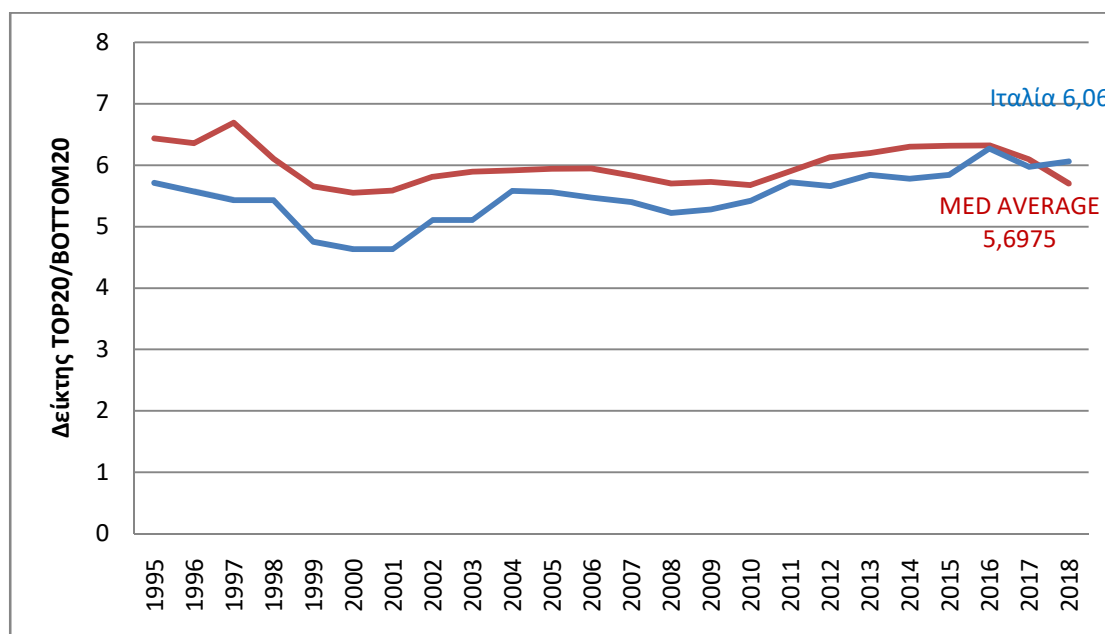
Σχ. 18 Ο δείκτης Gini στην Ιταλία σε ποσοστό, 1995-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Τα τελευταία χρόνια ενώ οι υπόλοιπες χώρες παρουσιάζουν μία πορεία ανάκαμψης στην Ιταλία οι δύο δείκτες αυξάνονται (Βλ. σχεδιάγραμμα 18 και 19).

Σχ. 19 Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Ιταλία, 1995-2018.

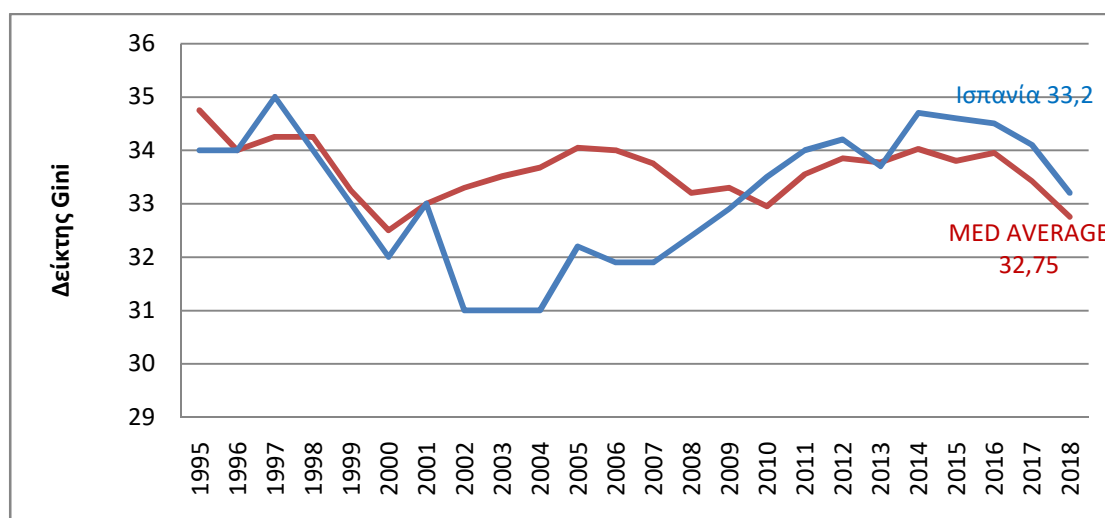
ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Ισπανία ο δείκτης Gini σημείωσε σημαντική άνοδο το 1997 στο 35% και έπειτα με εξαίρεση το 2001 μειώθηκε, και το 2002 βρέθηκε στο χαμηλότερο σημείο δηλαδή το 31% (Βλ. σχεδιάγραμμα 20). Από το 2005 και μετά κατέγραψε αύξηση που

εντάθηκε ακόμη περισσότερο μετά την οικονομική κρίση του 2008, και παρά την πρόσκαιρη μείωση που σημείωσε το 2013, το 2014 βρέθηκε στο 34,7%. Έπειτα ακολούθησε πτωτική τάση και το 2018 είναι ίσος με το 33,2%, δηλαδή πάνω από τον μεσογειακό μέσο όρο(32,75%).

Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Ισπανία παρουσιάζει παρόμοιες αλλαγές με τον δείκτη Gini και από το 2008 βρίσκεται πάνω από τον μεσογειακό μέσο όρο (Βλ. σχεδιάγραμμα 21).

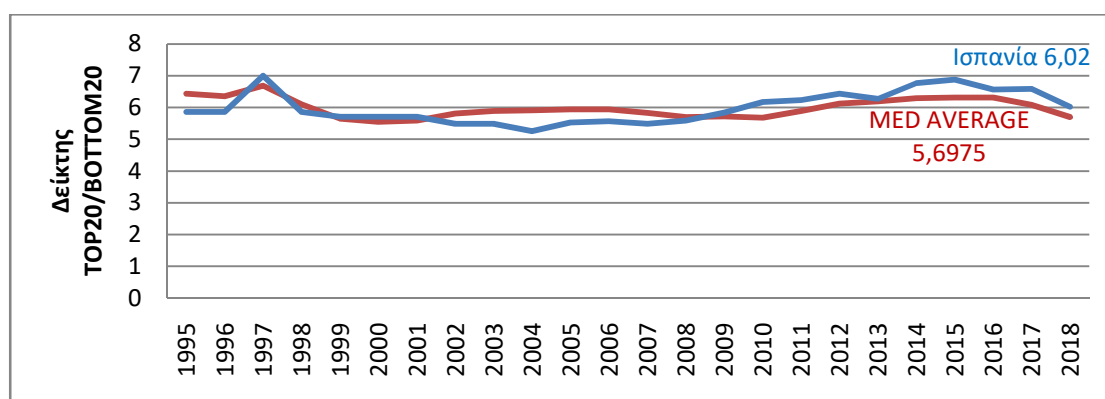
Σχ. 20 Ο δείκτης Gini στην Ισπανία σε ποσοστό, 1995-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Το 2018 το εισόδημα του 20% των πλουσιότερων είναι 6,02 φορές μεγαλύτερο από του 20% των φτωχότερων.

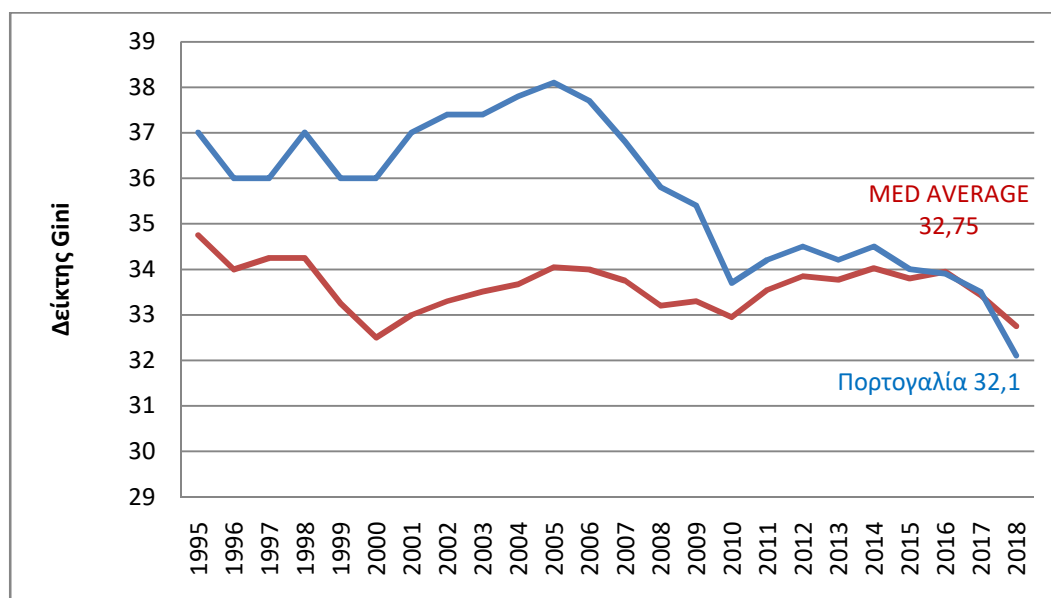
Σχ. 21 Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Ισπανία, 1995-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Η Πορτογαλία εμφάνισε τα μεγαλύτερα επίπεδα οικονομικής ανισότητας σε σχέση με τις υπόλοιπες μεσογειακές χώρες με βάση τον δείκτη Gini για το διάστημα 1995-2005 (Βλ σχεδιάγραμμα 22). Η ανισότητα κυμάνθηκε ανάμεσα σε 36-38%, την ώρα που ο μεσογειακός μέσος όρος ήταν ανάμεσα σε 32,5-34,75%.

Σχ. 22 Ο δείκτης Gini στην Πορτογαλία σε ποσοστό, 1995-2018.

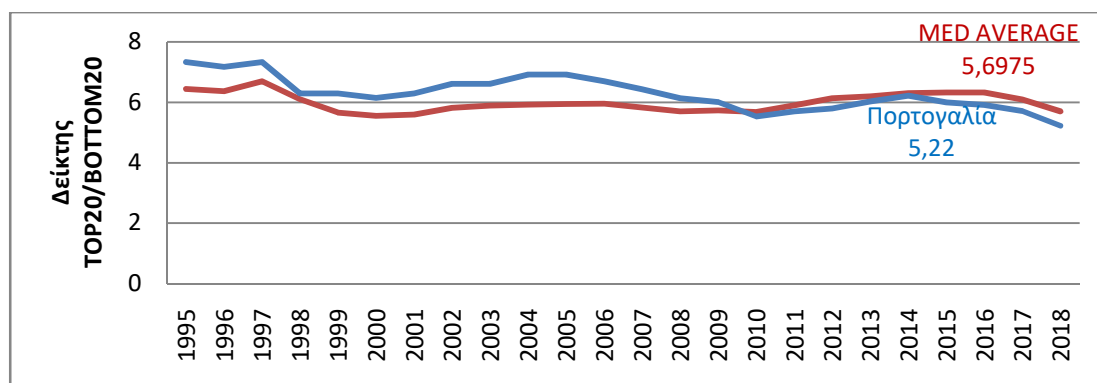
ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Έπειτα, από το 2006 (έξι χρόνια μετά την είσοδο στην ζώνη του ευρώ), ξεκίνησε μία πορεία μείωσης του δείκτη Gini, έως και το 2010 που έφτασε στο 33,7%. Από το 2011 ακολουθώντας την πορεία και των υπόλοιπων μεσογειακών χωρών ο δείκτης Gini σημείωσε μικρές αυξήσεις (34,5% το 2012 και 2014) και από το 2015 και μετά σημείωσε μείωση, και το 2018 ήταν ίσος με 32,1%, χαμηλότερος για πρώτη φορά από τον μεσογειακό μέσο όρο.

Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Πορτογαλία ήταν σε υψηλά επίπεδα από το 1995 έως το 2009 (7,33-6,00), σταθερά πάνω από τον μεσογειακό μέσο όρο (Βλ σχεδιάγραμμα 23). Από το 2010 και έπειτα διατηρείται χαμηλότερα σε σχέση με τον μέσο όρο των μεσογειακών χωρών, παρά την αύξηση της περιόδου 2011-2014, και έκτοτε μειώνεται, με την τιμή του το 2018 να είναι 5,22.

Στην Δανία ο δείκτης Gini το διάστημα 1995-2001 εμφανίζεται χαμηλότερα από τον μέσο όρο των βορείων χωρών της ΕΕ, σημειώνοντας παράλληλα άνοδο από το 20% στο 22% (Βλ. σχεδιάγραμμα 24). Η παρατήρηση αυτή εκφράζεται με επιφύλαξη

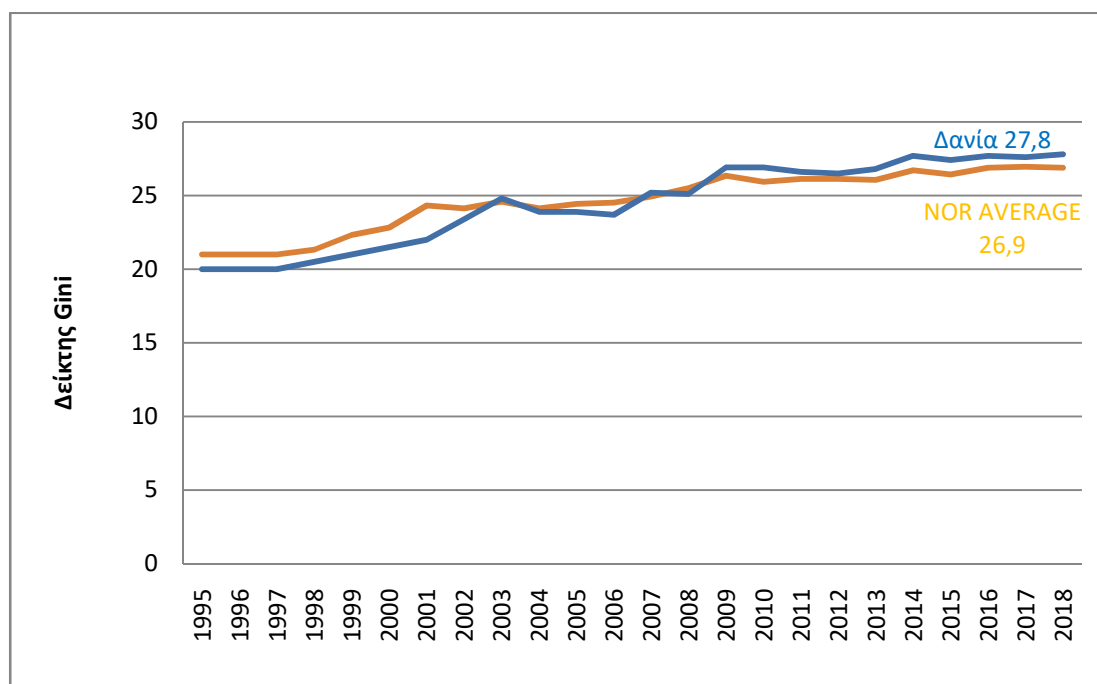
Σχ. 23 Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Πορτογαλία, 1995-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

καθώς ο δείκτης Gini για τα έτη 1996, 1998, 2000, 2002 είναι υπολογισμένος ως μέσος όρος, με βάση τα στοιχεία των προηγούμενων και επομένων ετών. Έπειτα ο δείκτης Gini το 2003 αυξάνεται στο 24,8%, το 2006 μειώνεται στο 23,7%, και το 2009, αμέσως μετά την αρχή της οικονομικής κρίσης αυξάνεται στο 26,9%. Μέχρι το 2012, διατηρείται σε σταθερά επίπεδα, όμως το 2014 αυξάνεται στο 27,7% και παραμένει σταθερός σε αυτά τα επίπεδα μέχρι το 2018 (27,8%). Γενικά η πορεία του δείκτη Gini καταγράφεται ανοδική.

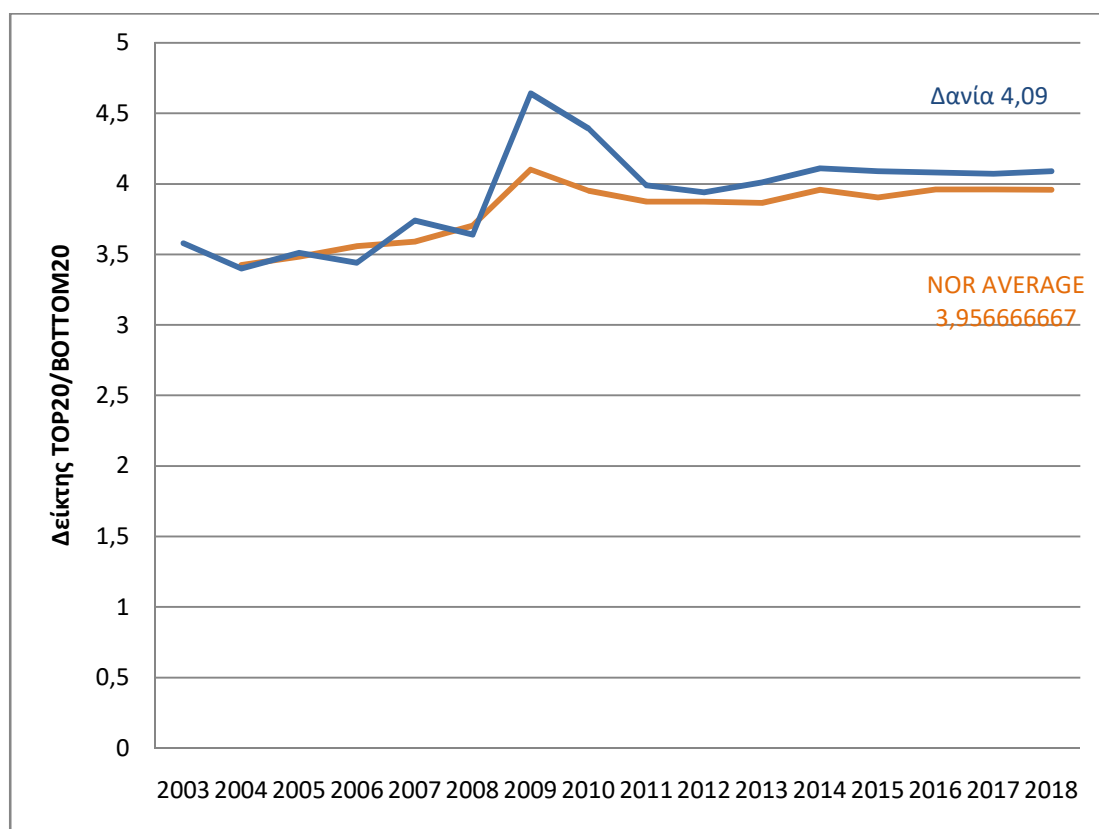
Σχ. 24 Ο δείκτης Gini στην Δανία σε ποσοστό, 1995-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Δανία δείχνει να βρίσκεται σε ελαφρώς υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με τον μέσο όρο των βόρειων χωρών της ΕΕ στο μεγαλύτερο διάστημα των ετών 2003-2018 όπου και υπήρχαν στοιχεία από την Eurostat (Βλ. σχεδιάγραμμα 25). Εξαίρεση αποτελεί το 2009, όπου ο δείκτης αυξήθηκε από 3,64 το 2008 σε 4,64 το 2009. Η αύξηση αυτή δείχνει την άνηση επίδραση της οικονομικής κρίσης, καθώς το 20% των φτωχότερων έχασε μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων του από το πλουσιότερο 20%.

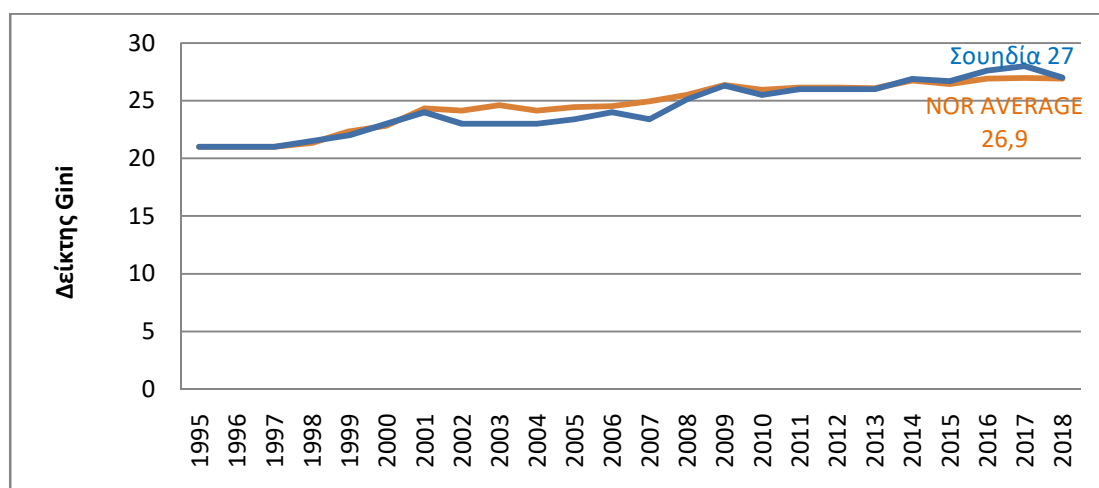
Σχ. 25 Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Δανία, 2003-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Σουηδία ο δείκτης Gini έχει επίσης αυξηθεί το διάστημα 1995-2018 με χαμηλότερη τιμή 21% το 1997 και υψηλότερη το 28% που καταγράφηκε το 2017 (Βλ. σχεδιάγραμμα 26). Ενώ το διάστημα 2002-2007 σημειώθηκε μείωση του δείκτη Gini σε σχέση με τον μέσο όρο των βόρειων χωρών της ΕΕ, από το 2008 που ξεκίνησε η επίδραση της κρίσης στην οικονομική ανισότητα σημείωσε άνοδο. Και για την Σουηδία ο δείκτης Gini για τα έτη 1995, 1996, 1998, 2000, 2003 υπολογίστηκε ως μέσος όρος, με βάση τα στοιχεία των προηγούμενων και επομένων ετών.

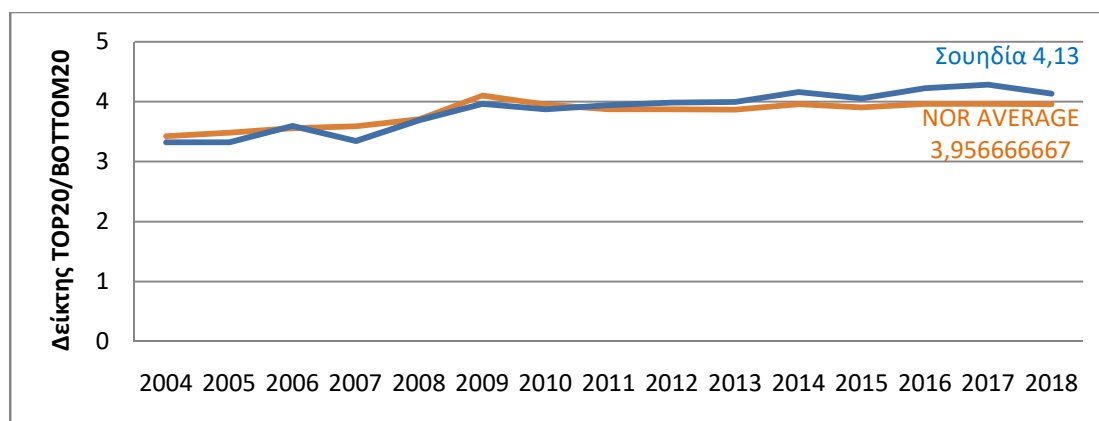
Σχ. 26 Ο δείκτης Gini στην Σουηδία σε ποσοστό, 1995-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Σουηδία από το 2004 έως το 2010 ήταν μικρότερος ή και ίσος με τον μέσο όρο των ευρωπαϊκών χωρών του Βορρά (Βλ. σχεδιάγραμμα 27), όμως από το 2011 σημείωσε αύξηση και το 2018 ήταν ίσος με 4,13 (Η υψηλότερη τιμή ανάμεσα στις τρεις βόρειες χώρες της ΕΕ).

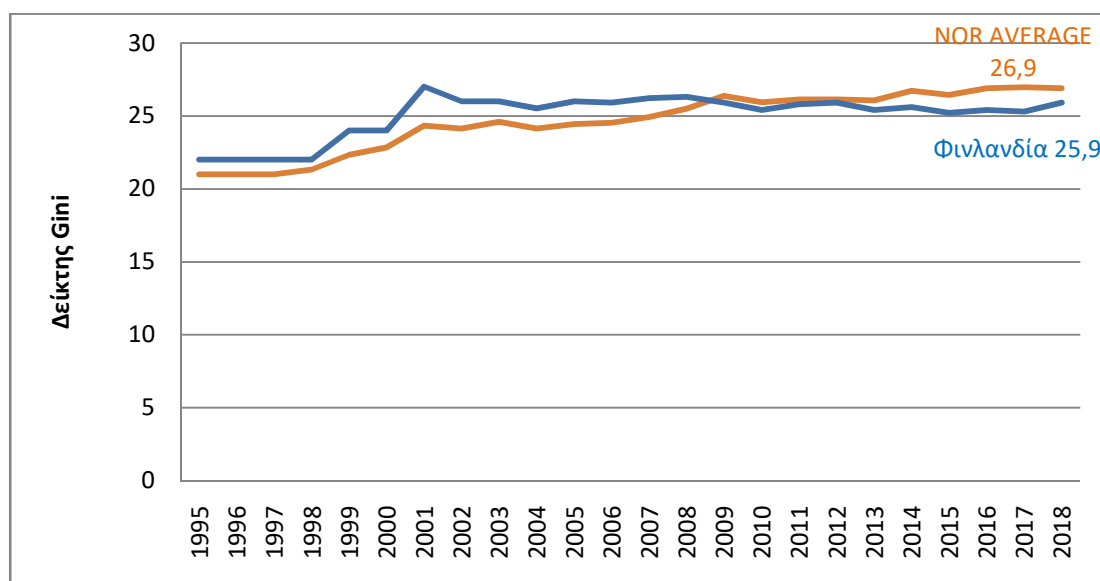
Σχ. 27 Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Σουηδία, 2004-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Η Φινλανδία το διάστημα 1995-2008 είχε υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ανισότητας με βάση τον δείκτη Gini, σε σχέση με τον μέσο όρο των τριών βόρειων χωρών της ΕΕ (Βλ. σχεδιάγραμμα 28). Από το 2009 με μικρές αυξομειώσεις, διαγράφει σταθερή πορεία περίπου ίση με 25%, και το 2018 έχει την χαμηλότερη τιμή στον δείκτη Gini ανάμεσα στις τρεις εξεταζόμενες βόρειες χώρες της ΕΕ (25,9%). Στην Φινλανδία με βάση τον δείκτη TOP20/BOTTOM20, παρατηρούμε πως το διάστημα πριν την έναρξη της κρίσης η οικονομική ανισότητα ήταν υψηλότερη σε

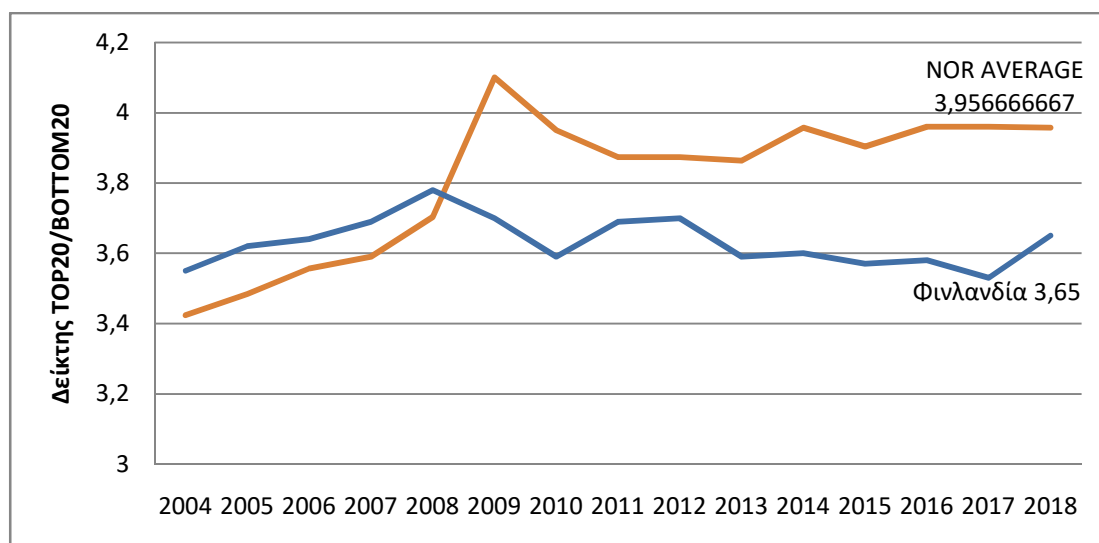
Σχ. 28 Ο δείκτης Gini στην Φινλανδία σε ποσοστό, 1995-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

σχέση με τον μέσο όρο των βόρειων χωρών της ΕΕ ((Βλ. σχεδιάγραμμα 29).

Σχ. 29 Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Σουηδία, 2004-2018.

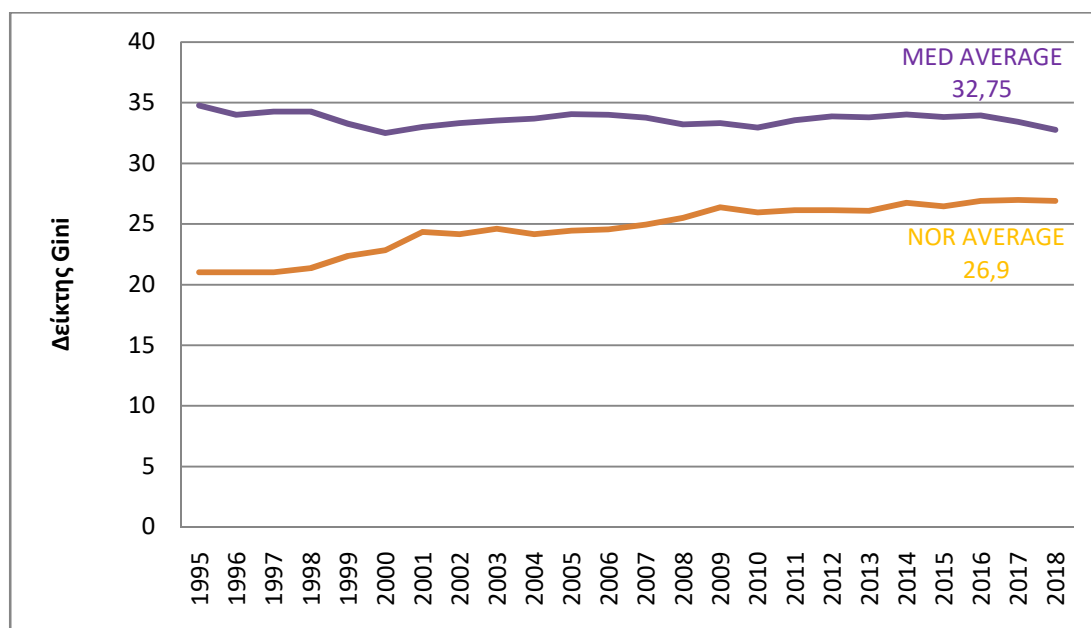
ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Την διετία 2009-2010 υπήρξε μείωση (από 3,78 σε 3,59) , και την διετία 2011-2012 υπήρξε αύξηση (από 3,59 σε 3,7). Από το 2013 ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 ξεκίνησε να μειώνεται και το 2017 ήταν ίσος με 3,53. Το 2018 υπήρξε μικρή αύξηση και ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 ήταν ίσος με 3,65.

Συγκρίνοντας τους μέσους όρους των μεσογειακών και των βόρειων χωρών στον δείκτη Gini βλέπουμε πως για το 2018 η διαφορά ανάμεσα στον μέσο όρο των βόρειων χωρών και των μεσογειακών είναι 5,85% (Βλ σχεδιάγραμμα 30). Οι μεσογειακές χώρες παρουσιάζουν μεγαλύτερο δείκτη Gini (32,75%) και οι βόρειες χώρες μικρότερο (26,9%). Διαχρονικά για το διάστημα 1995-2018 η διαφορά ανάμεσα στις δύο ομάδες χωρών δείχνει να μειώνεται κυρίως λόγω της αύξησης του δείκτη Gini στις βόρειες χώρες. Οι μεσογειακές χώρες παρουσίασαν πτωτική τάση στον δείκτη Gini αλλά όχι ιδιαίτερα μεγάλη.

Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 αποδίδει την οικονομική ανισότητα στα άκρα της εισοδηματικής κατανομής (ΕΛΣΤΑΤ,2018) και με βάση τα δεδομένα από το διάγραμμα 31 αντιλαμβανόμαστε πως η διαφορά στις βόρειες χώρες τις ΕΕ με τις μεσογειακές χώρες είναι αρκετά μεγάλη.

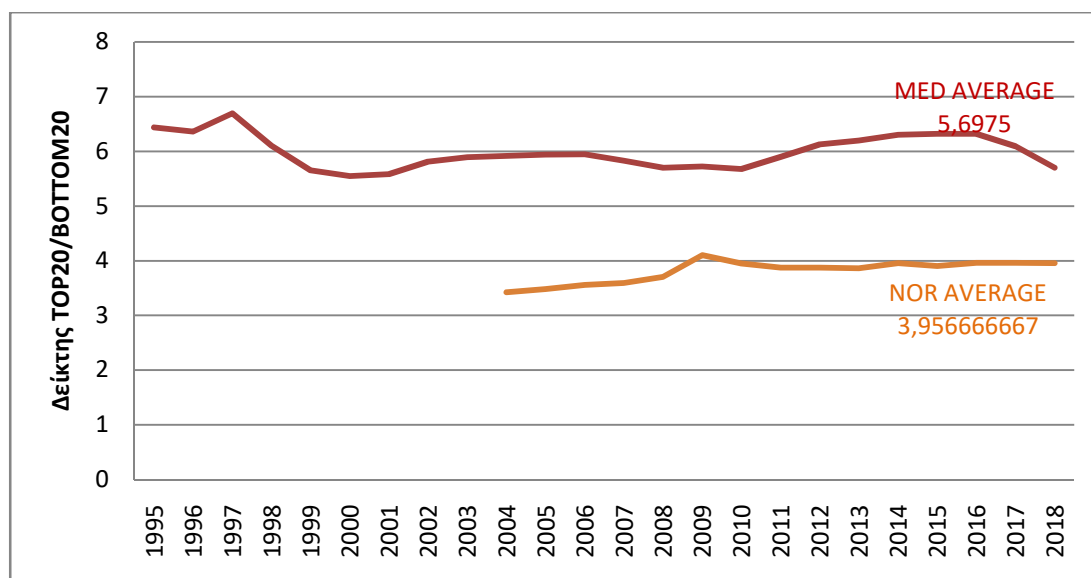
Σχ. 30 Ο δείκτης Gini στις βόρειες και μεσογειακές χώρες της ΕΕ, 1995-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Επίσης βλέπουμε πως η κρίση προκάλεσε μεγαλύτερη άνοδο του δείκτη TOP20/BOTTOM20 στις μεσογειακές χώρες από ότι τις χώρες του βορρά, κάτι που ενδεχομένως θα απαιτούσε μεγαλύτερη άνοδο των δαπανών κοινωνικής προστασίας από τις μεσογειακές χώρες. Τα τελευταία χρόνια ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στις μεσογειακές χώρες, δείχνει να διαγράφει πορεία μείωσης.

Σχ. 31 Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στις βόρειες και μεσογειακές χώρες της ΕΕ, 1996-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

4.3 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στις χώρες του βορρά και στις μεσογειακές χώρες.

Η δαπάνες κοινωνικής προστασίας παρουσιάζονται σε διαγράμματα με βάση τα δεδομένα του πίνακα 5, σε ποσοστό του ΑΕΠ, αντίστοιχα για κάθε μία από τις χώρες, συγκρίνοντας την με τον μέσο όρο της ομάδας που ανήκει. Και πάλι οι βόρειες χώρες συγκρίνονται με τον μέσο όρο NORTH AVERAGE και οι μεσογειακές χώρες με τον μέσο όρο MED AVERAGE. Στο τέλος συγκρίνουμε την πορεία των μέσων όρων NORTH AVERAGE και MED AVERAGE.

Πίνακας 5. Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας των βόρειων χωρών της ΕΕ και των χωρών της μεσογείου ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2005 – 2018.

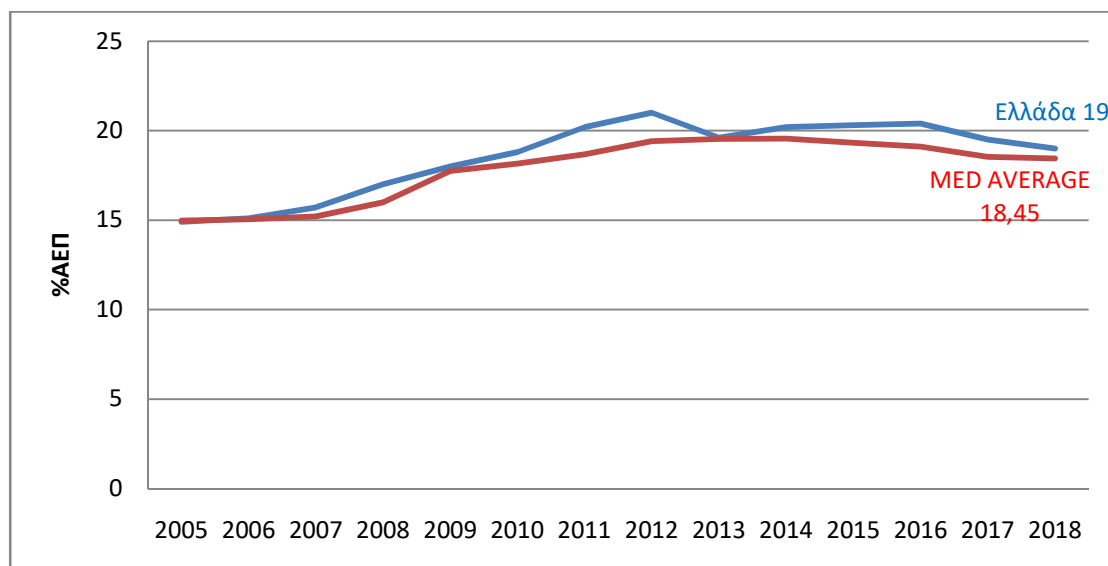
Έτος	Ελλάδα	Ιταλία	Ισπανία	Πορτογαλία	Δανία	Σουηδία	Φινλανδία	MED AVERAGE	NORTH AVERAGE
2005	14,9	17,2	12,7	15,1	22,7	22	20,1	14,98	21,60
2006	15,1	17,3	12,7	15,1	21,7	21,3	19,6	15,05	20,87
2007	15,7	17,4	12,8	14,9	21,5	20,1	19	15,20	20,20
2008	17	18	13,8	15,2	21,6	20	19,3	16,00	20,30
2009	18	19,7	16,1	17,2	24,3	21,5	22,5	17,75	22,77
2010	18,8	19,7	16,7	17,4	24,8	20,3	22,6	18,15	22,57

2011	20,2	19,5	17	18	24,7	19,7	22,5	18,68	22,30
2012	21	20,3	17,8	18,5	24,6	20,5	23,6	19,40	22,90
2013	19,6	20,9	18,2	19,4	24,5	21	24,6	19,53	23,37
2014	20,2	21,1	17,9	19	24	20,6	25,2	19,55	23,27
2015	20,3	21,3	17,2	18,5	23,5	20,2	25,3	19,33	23,00
2016	20,4	20,9	17	18,1	22,9	20,5	25,5	19,10	22,97
2017	19,5	20,7	16,7	17,2	22,4	20	24,6	18,53	22,33
2018	19	20,8	16,9	17,1	21,9	19,5	24,1	18,45	21,83

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Ελλάδα παράλληλα με τα υψηλά επίπεδα οικονομικής ανισότητας, υπάρχουν και υψηλά ποσοστά του ΑΕΠ που καταλήγουν στις δαπάνες κοινωνικής προστασίας (19% του ΑΕΠ το 2018). Η Ελλάδα δαπανά μεγαλύτερο ποσοστό του ΑΕΠ για τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας, σε σχέση με τον μέσο όρο των μεσογειακών χωρών, ενώ οι δείκτες οικονομικής ανισότητας μόνο τα τελευταία δύο χρόνια βρέθηκαν κάτω από τον αντίστοιχο μεσογειακό μέσο όρο (Βλ σχεδιάγραμμα 32).

Σχ. 32 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2005-2018.

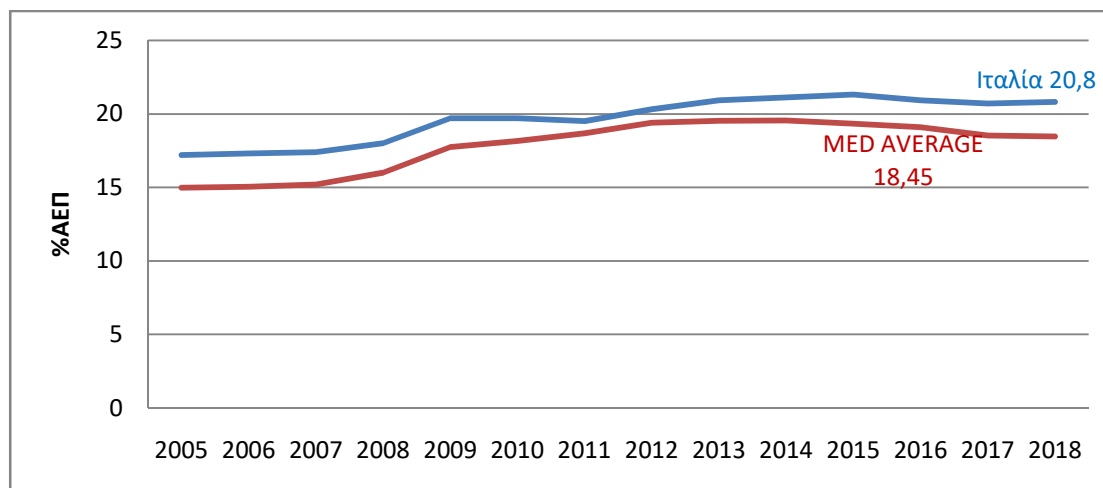

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Ιταλία βρίσκονται για όλο το διάστημα πάνω από τον μεσογειακό μέσο όρο και το 2018 αντιστοιχούν στο 20,8% του ΑΕΠ

και είναι η χώρα με τα υψηλότερα επίπεδα δαπανών κοινωνικής προστασίας ανάμεσα στις μεσογειακές χώρες (Βλ σχεδιάγραμμα 33).

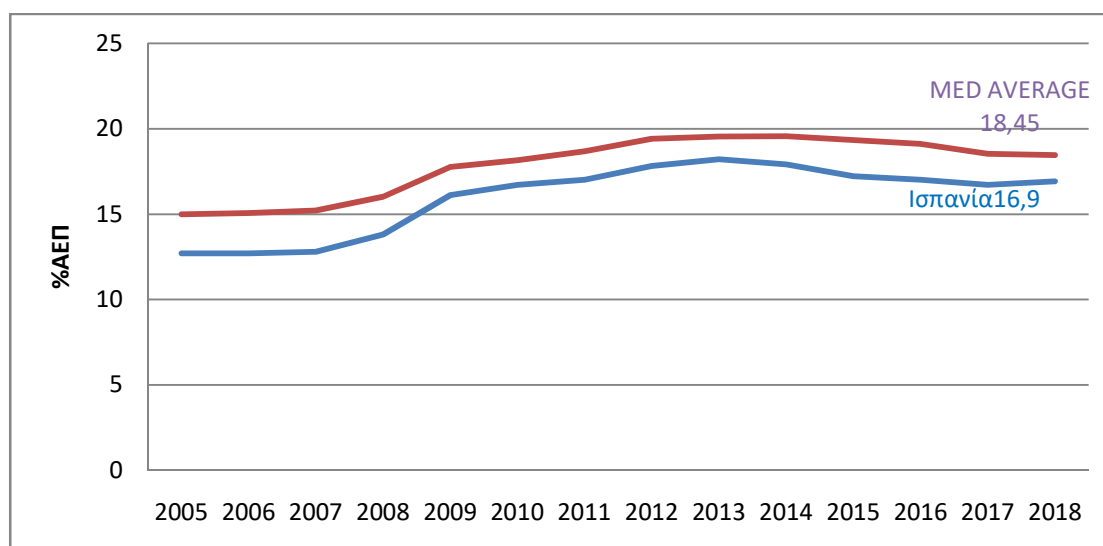
Σχ. 33 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Ιταλία ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2005-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Ισπανία βρίσκονται κάτω από τον μεσογειακό μέσο όρο για όλο το διάστημα (2005-2018), και το 2018 καταγράφονται στο 16,9% του ΑΕΠ αντί του 18,45% που είναι ο μέσος όρος των μεσογειακών χωρών (Βλ. σχεδιάγραμμα 34).

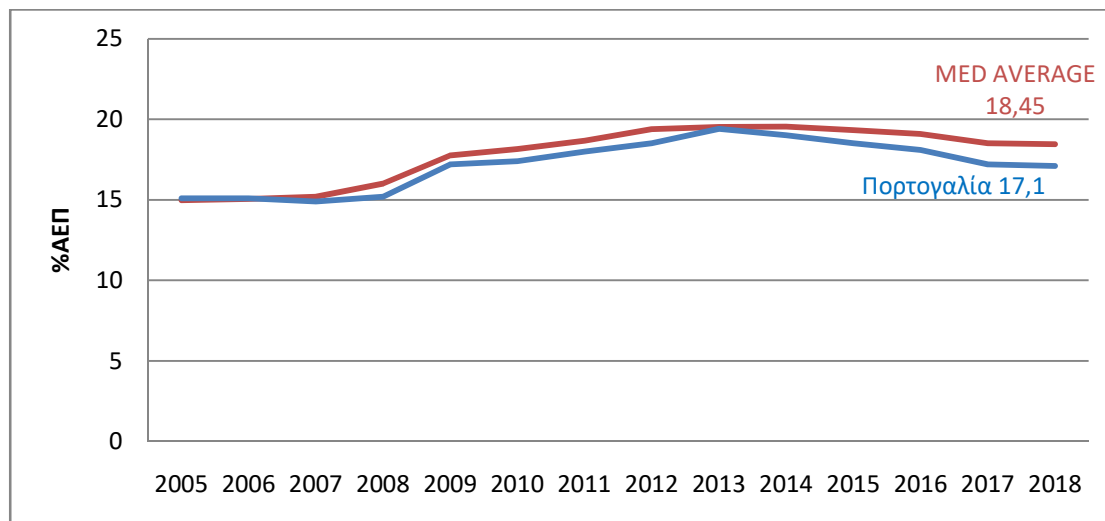
Σχ. 34 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Ισπανία ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2005-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Πορτογαλία για το διάστημα 2005-2006 είναι σε παρόμοιο επίπεδο με τον μέσο όρο των μεσογειακών χωρών, έπειτα με εξαίρεση το 2013 όπου είναι σχεδόν ίσες με τον μεσογειακό μέσο όρο (19,4%), μειώνονται και το 2018 είναι ίσες με το 17,1 % του ΑΕΠ (Βλ. σχεδιάγραμμα 35).

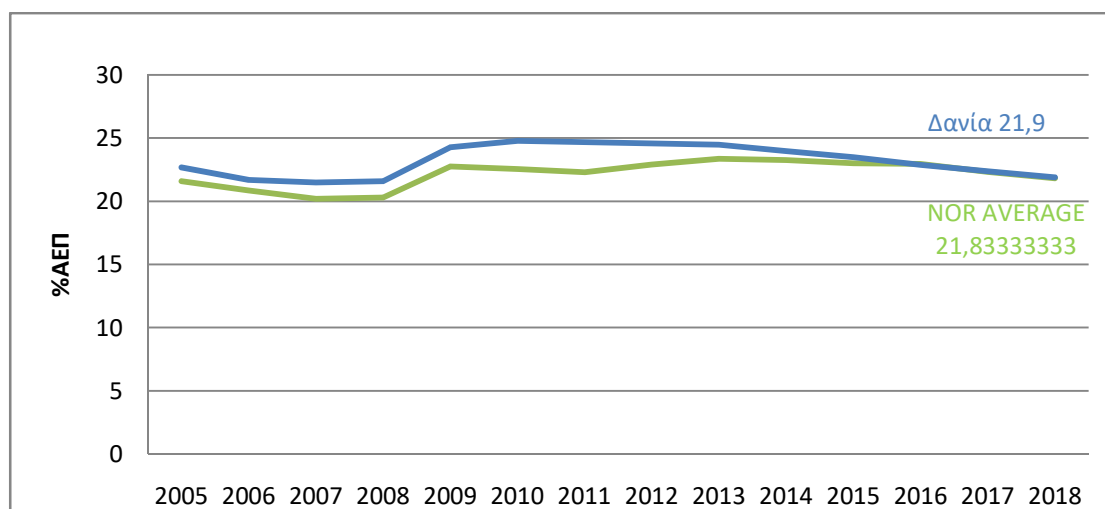
Σχ. 35 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Πορτογαλία ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2005-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Δανία, οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας για το διάστημα 2005-2015 ήταν αυξημένες σε σχέση με τον μέσο όρο των Βορείων χωρών της ΕΕ (Βλ. σχεδιάγραμμα 36). Ιδιαίτερα αυξημένες καταγράφηκαν το διάστημα 2009-2014 (από 24% έως 24,8%) και μετέπειτα σημείωσαν μειούμενη πορεία (21,9% το 2018).

Σχ. 36 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Δανία ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2005-2018.

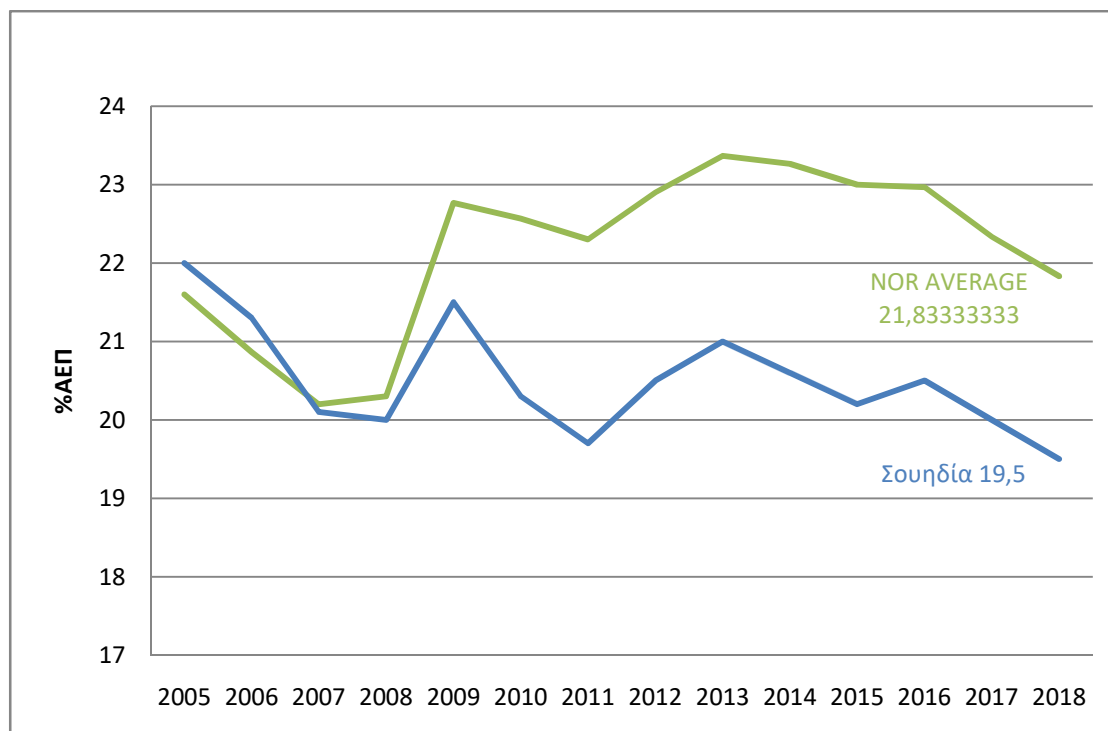

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Όσον αφορά τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας της Σουηδίας, για το διάστημα 2005-2018 παρατηρήθηκε πως μέχρι το 2008 ήταν σε παρόμοια επίπεδα με αυτά του μέσου όρου των τριών βόρειων χωρών της ΕΕ (Βλ. σχεδιάγραμμα 37). Το 2010 όμως παρά την οικονομική κρίση που ανέβασε τις απαιτήσεις για μεταρρυθμίσεις κοινωνικού περιεχομένου, ειδικά η Σουηδία, μείωσε την δαπάνη αυτή κατά μεγάλο ποσοστό (από 21,5% του ΑΕΠ το 2009 σε 19,7% το 2011), που ίσως συντέλεσε στην ανοδική πορεία του δείκτη TOP20/BOTTOM20, λόγω της μείωσης των ατομικών εισοδημάτων κυρίως του φτωχότερου 20%. Το 2018 η Σουηδία έχει το χαμηλότερο ποσοστό δαπανών κοινωνικής προστασίας ανάμεσα στις βόρειες χώρες της ΕΕ που αντιστοιχεί σε 19,5% του ΑΕΠ.

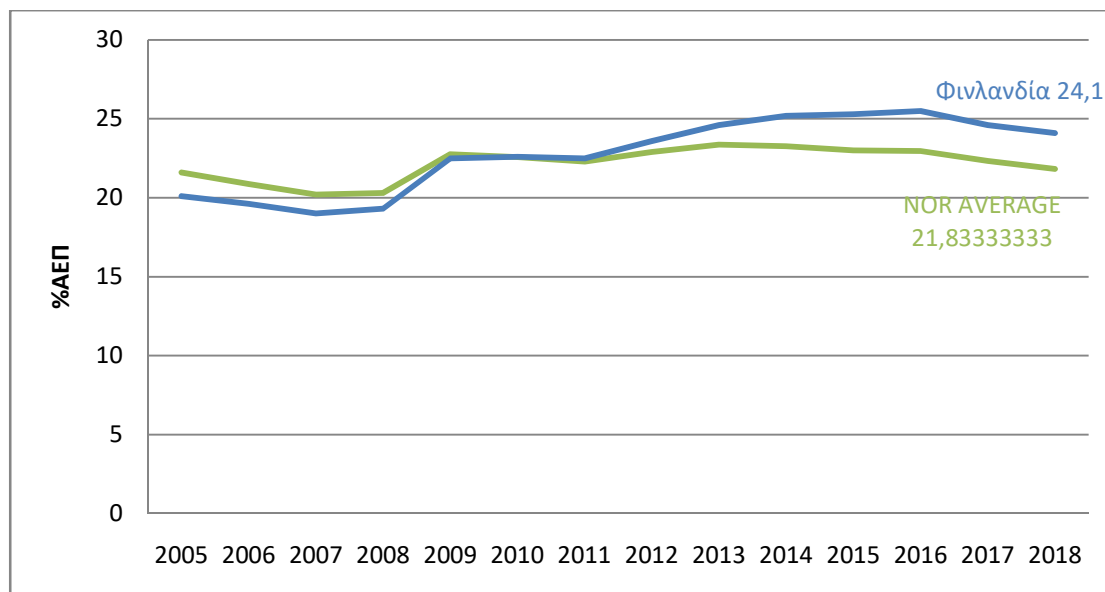
Στην Φινλανδία οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας ήταν σε επίπεδα χαμηλότερα από τον μέσο όρο των βόρειων χωρών της ΕΕ (Βλ. σχεδιάγραμμα 38) για το διάστημα 2005-2008 (19,3% - 20,1 % του ΑΕΠ). Έπειτα την επόμενη τριετία 2009-2010-2011 βρέθηκαν σε ίδια επίπεδα με τον μέσο όρο των βόρειων χωρών της ΕΕ(22,5% έως 22,7% του ΑΕΠ) και από το 2012 και μετά αυξήθηκαν ξεπερνώντας το μέσο όρο φτάνοντας το 25,5% το 2016. Έπειτα το ποσοστό του ΑΕΠ που αναλογεί στις δαπάνες κοινωνικής προστασίας μειώθηκε φτάνοντας το 2018 στο 24,1%.

Σχ. 37 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Σουηδία ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2005-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

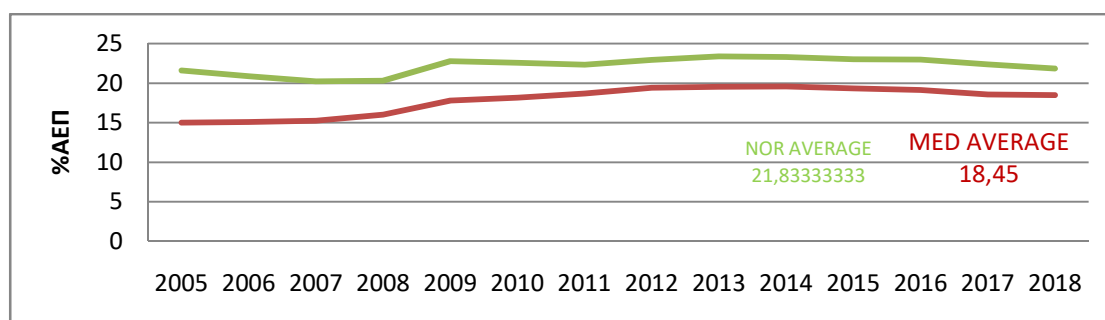
Σχ. 38 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Φινλανδία ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2005-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Μελετώντας τους μέσους όρους των δαπανών κοινωνικής προστασίας στο διάγραμμα 39 παρατηρούμε πως και οι δύο ομάδες χωρών παρουσίασαν άνοδο των δαπανών κοινωνικής προστασίας κατά την διάρκεια της κρίσης αλλά και μετά. Από το 2015 και μετά υπάρχει μία τάση μείωσης των δαπανών κοινωνικής προστασίας και στις δύο ομάδες και το 2018 οι βόρειες χώρες της ΕΕ δαπανούν κατά μέσο όρο 21,83% του ΑΕΠ για την κοινωνική προστασία, ενώ οι μεσογειακές χώρες το 18,45% του ΑΕΠ. Παρά λοιπόν την αυξημένη οικονομική ανισότητα στις μεσογειακές χώρες, οι βόρειες χώρες της ΕΕ δαπανούν μεγαλύτερο ποσοστό του ΑΕΠ για τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας. Επίσης η άνοδος των δαπανών κοινωνικής προστασίας στις μεσογειακές χώρες από το 2009 και έπειτα δεν δείχνουν να είναι αποτελεσματικές στην μείωση της οικονομικής ανισότητας (Βλ. σχεδιάγραμμα 30 & 31).

Σχ. 39 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στις βόρειες χώρες της ΕΕ και τις χώρες της μεσογείου ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2005-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

4.4 Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στις χώρες του βορρά και στις μεσογειακές χώρες.

Στην συνέχεια παρουσιάζονται σε διαγράμματα τα κατά κεφαλήν ΑΕΠ που διαθέτει κάθε χώρα, με βάση τα δεδομένα του πίνακα 6, στο νόμισμα του Ευρώ, αντίστοιχα για κάθε μία από τις χώρες, συγκρίνοντας την με τον μέσο όρο της ομάδας που ανήκει. Ο μέσος όρος των βόρειων χωρών ονομάζεται NORTH AVERAGE, και των μεσογειακών χωρών ως MED AVERAGE. Στο τέλος συγκρίνουμε την πορεία των μέσων όρων NORTH AVERAGE και MED AVERAGE.

Πίνακας 6. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των βόρειων χωρών της ΕΕ και των χωρών της μεσογείου σε ευρώ, 2005 – 2018.

Έτος	Ελλάδα	Ιταλία	Ισπανία	Πορτογαλία	Δανία	Σουηδία	Φινλανδία	MED AVERAGE	NOR AVERAGE
2000	17.570	27.430	21.460	16.230	42.190	33.780	30.510	20.673	35.493
2001	18.210	27.950	22.190	16.430	42.390	34.180	31.230	21.195	35.933
2002	18.850	27.960	22.430	16.470	42.430	34.820	31.690	21.428	36.313
2003	19.890	27.850	22.680	16.250	42.490	35.470	32.250	21.668	36.737
2004	20.850	28.030	23.020	16.500	43.520	36.860	33.440	22.100	37.940
2005	20.910	28.090	23.420	16.600	44.400	37.770	34.250	22.255	38.807
2006	22.030	28.480	24.000	16.840	45.990	39.290	35.490	22.838	40.257
2007	22.690	28.730	24.380	17.230	46.210	40.340	37.210	23.258	41.253
2008	22.560	28.230	24.200	17.260	45.700	39.930	37.330	23.063	40.987
2009	21.530	26.590	23.100	16.710	43.220	37.910	34.150	21.983	38.427
2010	20.320	26.930	23.040	16.990	43.840	39.920	35.080	21.820	39.613
2011	18.500	27.020	22.770	16.720	44.240	40.820	35.810	21.253	40.290
2012	17.240	26.090	22.080	16.110	44.170	40.270	35.140	20.380	39.860
2013	16.800	25.480	21.840	16.050	44.410	40.360	34.660	20.043	39.810
2014	17.040	25.420	22.210	16.260	44.890	41.060	34.390	20.233	40.113
2015	17.080	25.640	23.080	16.620	45.630	42.430	34.460	20.605	40.840

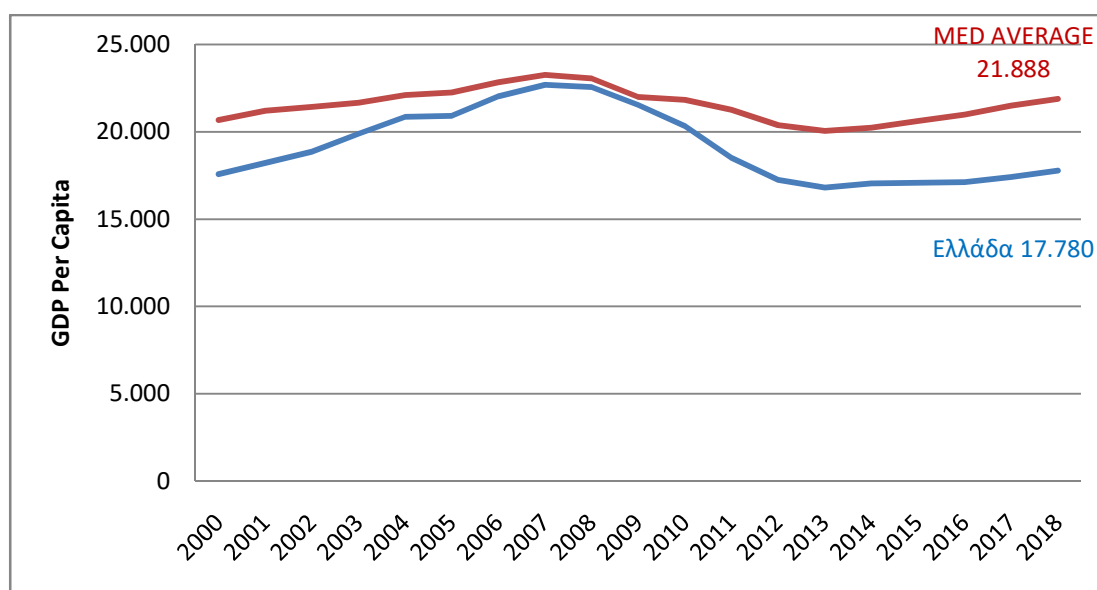
2016	17.110	26.020	23.760	17.010	46.720	42.910	35.300	20.975	41.643
2017	17.410	26.490	24.410	17.650	47.360	43.350	36.310	21.490	42.340
2018	17.780	26.740	24.880	18.150	48.260	43.810	36.850	21.888	42.973

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Το Κατά κεφαλήν ΑΕΠ φαίνεται να είναι αυτό που διαχωρίζει την Ελλάδα από τις υπόλοιπες μεσογειακές χώρες περισσότερο, για το διάστημα 2000-2018 (Βλ. σχεδιάγραμμα 40). Σε καμία περίπτωση δεν κατάφερε το κατά κεφαλήν εισόδημα της Ελλάδας να γίνει ίσο με τον μέσο όρο των υπολοίπων μεσογειακών χωρών. Εξάιρεση αποτελεί το διάστημα 2006-2009 όπου πλησιάζει αρκετά τον μεσογειακό μέσο όρο, όμως από το σημείο εκείνο και μετά, ίσως λόγω των προγραμμάτων λιτότητας, παρατηρείται κατακόρυφη πτώση και διατήρηση μεγάλου χάσματος ανάμεσα στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας και του μέσου όρου των μεσογειακών χωρών. Συγκεκριμένα το 2018 η Ελλάδα κατέχει κατά κεφαλήν ΑΕΠ 17.780 Ευρώ ενώ ο μεσογειακός μέσος όρος είναι 21.888 Ευρώ.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ιταλία, που είναι το υψηλότερο σε επίπεδα ανάμεσα στις μεσογειακές χώρες, βρίσκεται σταθερά 5000 ευρώ πάνω από τον αντίστοιχο μεσογειακό μέσο όρο και ακολουθεί σχεδόν παράλληλη πορεία με την αντίστοιχη τάση της μεσογειακής μέσης τιμής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Βλ. σχεδιάγραμμα 41).

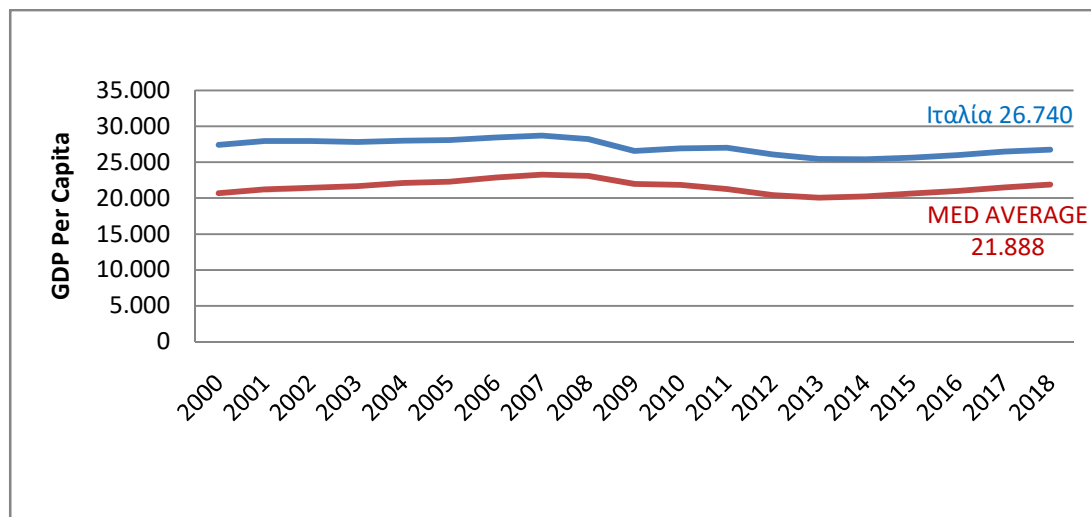
Σχ. 40 Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα σε ευρώ, 2000-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

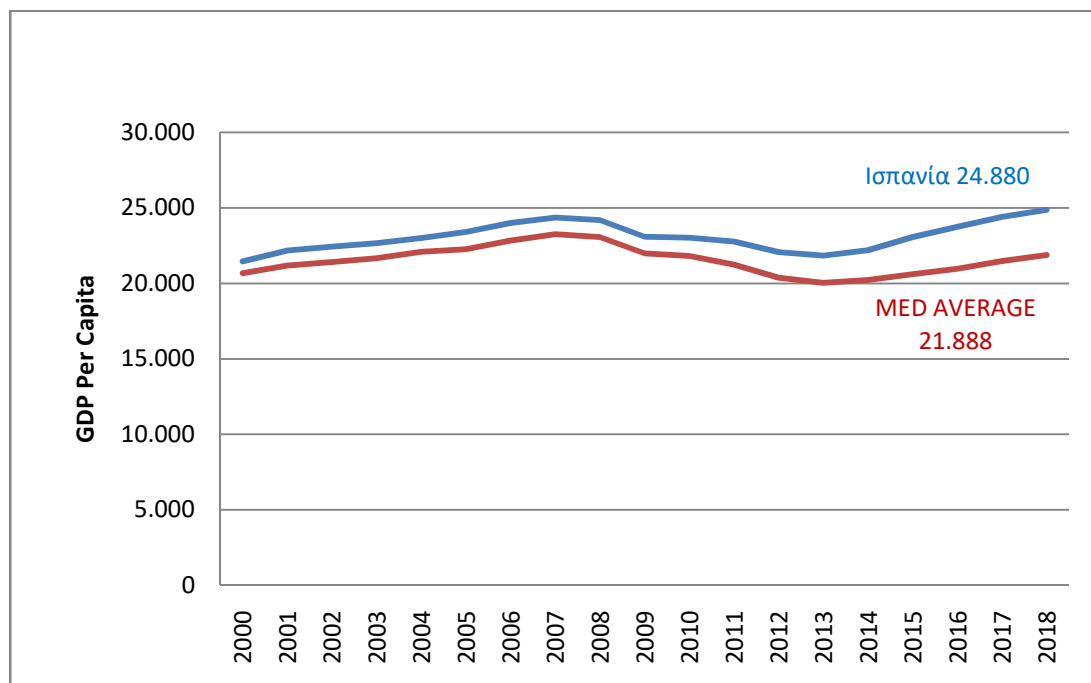
Ακολούθησε πτωτική πορεία από την κρίση του 2008, μετά όμως δείχνει να διαγράφει ανοδική πορεία από το 2013 και μετά.

Σχ. 41 Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ιταλία σε ευρώ, 2000-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Σχ. 42 Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ισπανία σε ευρώ, 2000-2018.

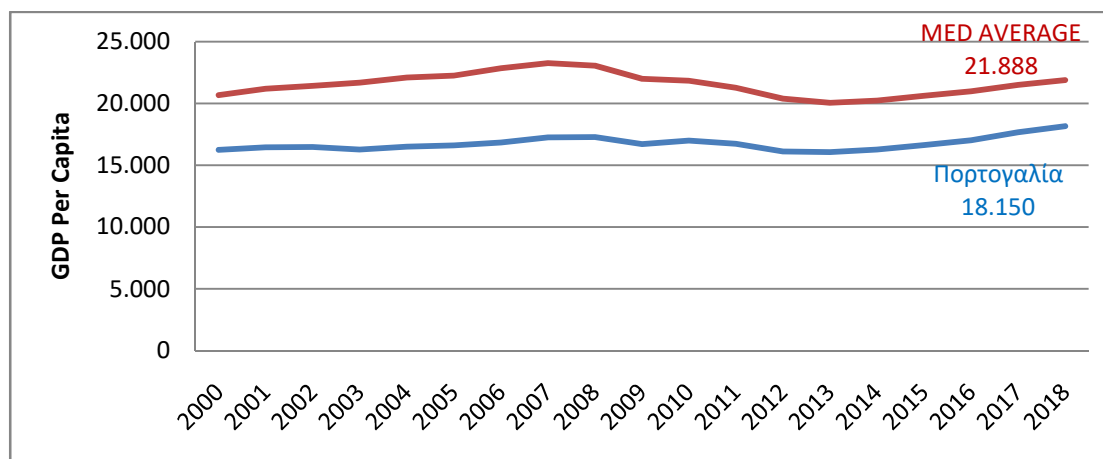

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Η Ισπανία διατήρησε το διάστημα 2000-2018 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε επίπεδα άνω του μέσου όρου των μεσογειακών χωρών (Βλ. σχεδιάγραμμα 42). Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σημείωσε άνοδο το διάστημα 2000-2007 και πτώση το διάστημα 2008-2013, όπως και οι υπόλοιπες μεσογειακές χώρες. Από το 2014 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ διαγράφει ανοδική πορεία φτάνοντας στο υψηλότερο σημείο το 2018 στα 24.880 Ευρώ, σχεδόν 3000 Ευρώ πάνω από τον μέσο όρο των μεσογειακών χωρών.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Πορτογαλία, είναι σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με τις άλλες μεσογειακές χώρες (Βλ. σχεδιάγραμμα 43), και το διάστημα 2000-2018 κυμάνθηκε από 16.050-18.150 με τις υψηλότερες τιμές να σημειώνονται τα έτη 2007 και 2008 (17.230-17.260) και 2017-2018 (17.650-18.150).

Σχ. 43 Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Πορτογαλία σε ευρώ, 2000-2018.

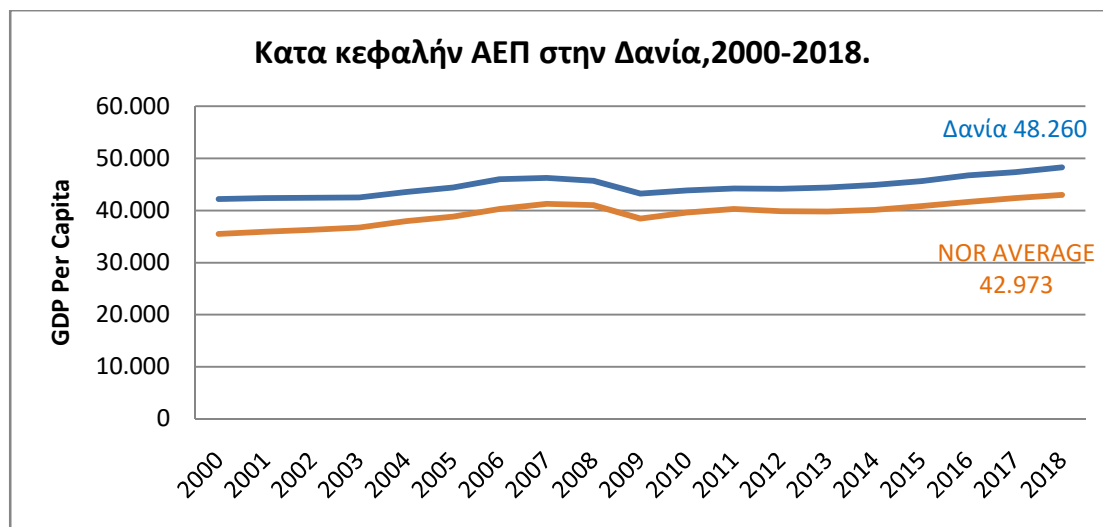

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Δανίας για το διάστημα 2000-2018 είναι αυτό με τα υψηλότερα επίπεδα ανάμεσα στις τρεις βόρειες χώρες της ΕΕ που εξετάσαμε (Βλ. σχεδιάγραμμα 44). Από το 2000 ως το 2007 είχε ανοδική πορεία ξεκινώντας από τα 42.190 ευρώ το 2000 και φτάνοντας τα 46.210 ευρώ το 2007. Από το 2008 άρχισε να μειώνεται και το 2009 αντιστοιχούσε σε 43.220 ευρώ. Το επόμενο διάστημα ως και το 2018 ακολούθησε αυξητική πορεία και το 2018 ήταν ίσο με 48.260 ευρώ.

Στην Σουηδία το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως γενική εικόνα ακολουθεί την πορεία του μέσου όρου των τριών βόρειων χωρών της ΕΕ (Βλ. σχεδιάγραμμα 45).

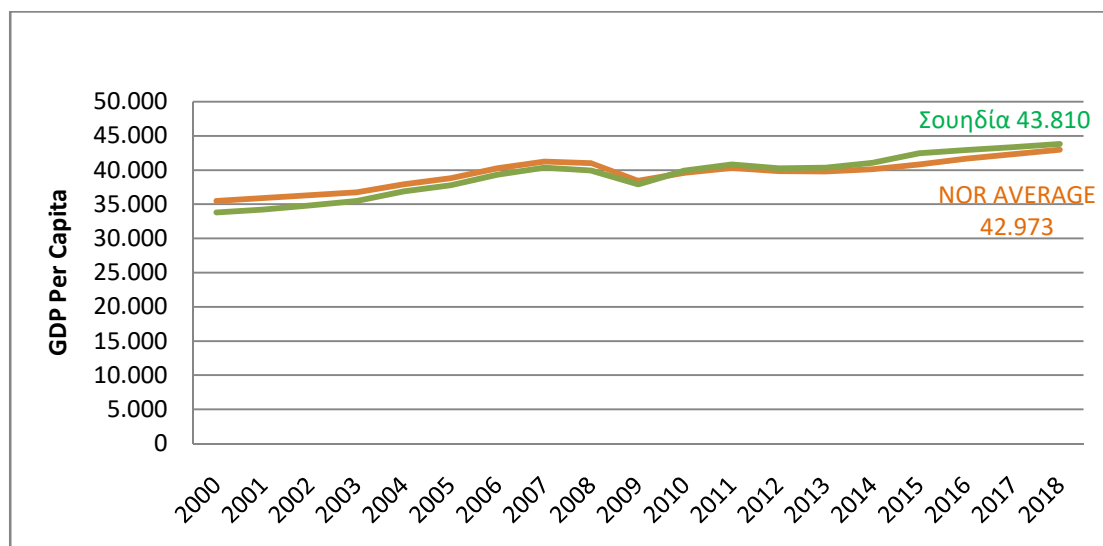
Σχ. 43 Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Δανία σε ευρώ, 2000-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Υπήρξαν δύο περίοδοι αύξησης (2000-2007, 2010-2018) αλλά και μία περίοδος μείωσης (2008-2009). Για το 2018 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Σουηδία αντιστοιχεί σε 43.810 ευρώ.

Σχ. 45 Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Σουηδία σε ευρώ, 2000-2018.

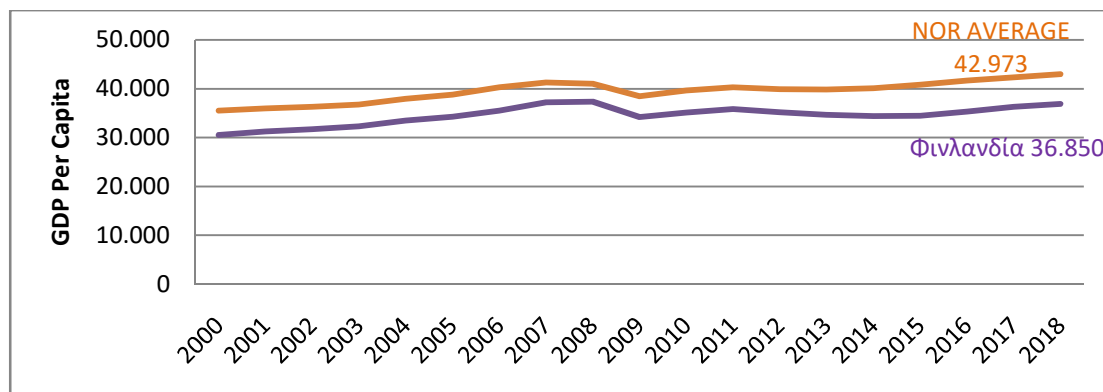

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Φινλανδίας είναι για όλο το διάστημα 2000-2018 το χαμηλότερο από τις τρεις βόρειες χώρες της ΕΕ (Βλ. σχεδιάγραμμα 46). Έχει περιόδους αύξησης (2000-2007, 2014-2018) και περιόδους μείωσης (2008-

2009,2011-2014). Τα τελευταία χρόνια εμφανίζει αυξητική τάση και το 2018 είναι ίσο με 36.850 ευρώ.

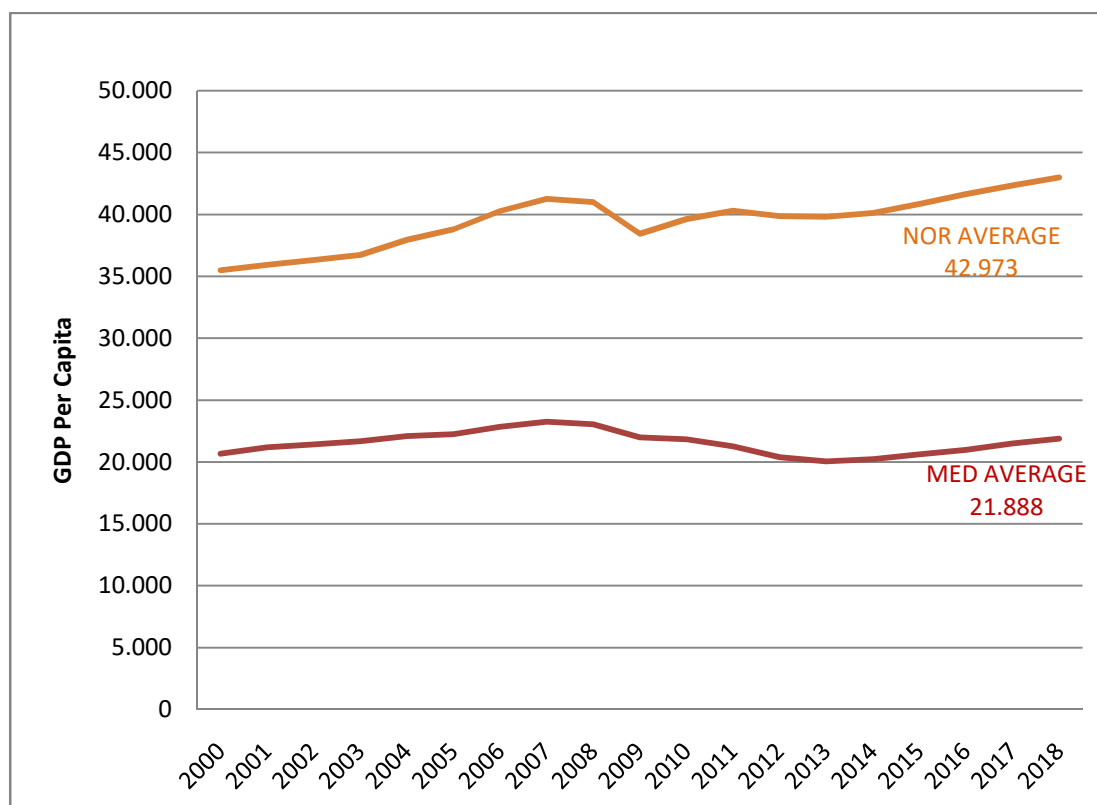
Σχ. 46 Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Φινλανδία σε ευρώ, 2000-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Παράλληλα με την αυξημένη οικονομική ανισότητα οι μεσογειακές χώρες διαθέτουν και αρκετά μειωμένο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, όπως βλέπουμε από το διάγραμμα 47.

Σχ. 47 Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στις βόρειες και μεσογειακές χώρες της ΕΕ σε ευρώ, 2000-2018.

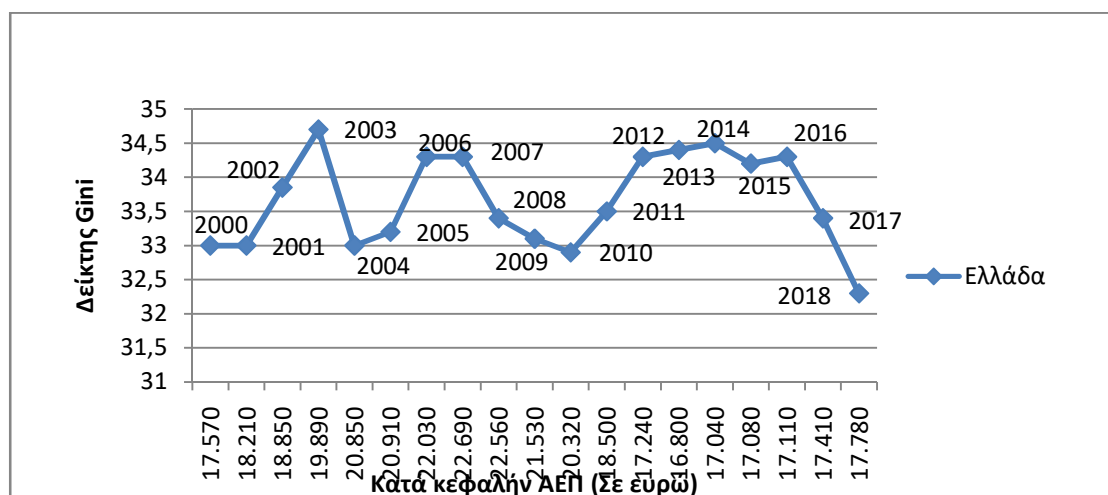
ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Οι οικονομίες και των δυο ομάδων δέχθηκαν μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ την διετία 2008-2009, όμως οι βόρειες χώρες καταφέρνανε να αυξήσουν και πάλι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, και το 2018 να ισούται με 42.973 ευρώ, υψηλότερο από του 2007 (41.253 ευρώ).

4.5 Εξέταση της υπόθεσης του Kuznets στις χώρες του βορρά και στις μεσογειακές χώρες.

Εντοπίζοντας τις περιόδους ανάπτυξης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε κάθε χώρα, αλλά και συνολικά μέσω των μέσων όρων εξετάστηκε η πιθανότητα ύπαρξης καμπυλών Kuznets. Συγκεκριμένα έγινε προσπάθεια εντοπισμού του σχήματος ανεστραμμένου U ελέγχοντας την πορεία του δείκτη Gini σε σχέση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στα σχεδιαγράμματα που τα απεικονίζουν. Η συγκεκριμένη μέθοδος χρησιμοποιήθηκε από τον Ota (2017) για τις ασιατικές χώρες και από τον Milanovic (2016) για τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο. Έτσι στην εργασία αυτή με την αντίστοιχη μέθοδο εξετάσαμε την υπόθεση του Kuznets στις μεσογειακές και τις Βόρειες χώρες της ΕΕ, ξεχωριστά αλλά και μέσω των μέσων όρων κάθε ομάδας. Παρακάτω παρατίθενται τα διαγράμματα που εξετάζεται η υπόθεση και στις χώρες που εντοπίστηκε η ύπαρξη ανεστραμμένου U, γίνεται προσπάθεια εξήγησης των αιτιών που το προκάλεσαν την συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Σχ. 48 Η υπόθεση Kuznets στην Ελλάδα, 2000-2018.

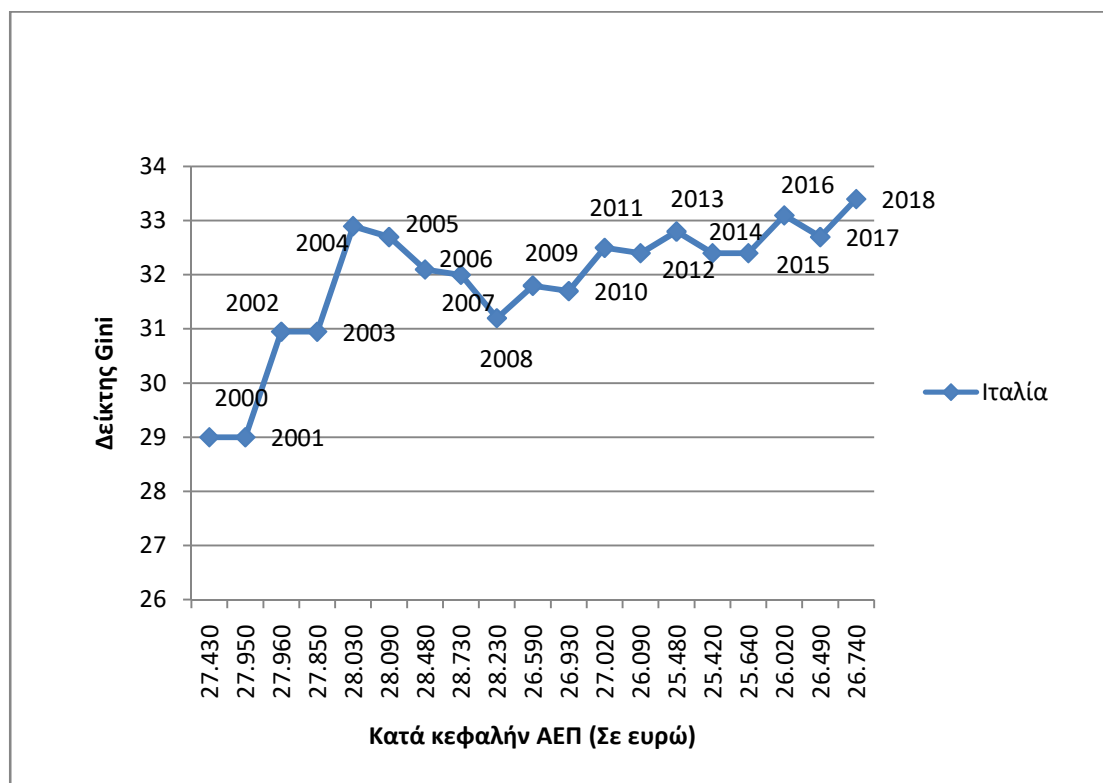

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Ελλάδα σύμφωνα και με το σχεδιάγραμμα 48 στις δύο περιόδους ανάπτυξης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2000-2008, 2013-2018) δεν παρατηρείται σχήμα ανεστραμμένου U, οπότε και δεν επιβεβαιώνεται η υπόθεση του Kuznets.

Στην Ιταλία στις περιόδους ανάπτυξης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ 2000-2008 και 2015-2018, δεν παρατηρείται σχήμα ανεστραμμένου U, άρα απορρίπτεται η υπόθεση του Kuznets (Βλ σχεδιάγραμμα 49).

Σχ. 49 Η υπόθεση Kuznets στην Ιταλία, 2000-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Ισπανία η υπόθεση Kuznets εξετάστηκε διαγραμματικά στα δύο διαστήματα όπου το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σημείωσε ανοδική πορεία (2000-2008, 2013-2018) και το διάστημα 2013-2018 (Βλ. σχεδιάγραμμα 50) φαίνεται η πορεία του δείκτη Gini να σχηματίζει ανεστραμμένο U, δηλαδή να επιβεβαιώνεται η υπόθεση του Kuznets.

Για την εξήγηση της πορείας της οικονομικής ανισότητας πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι η έρευνα της Eurostat χρησιμοποιεί το ατομικά επιμερισμένο οικογενειακό εισόδημα. Επίσης σημαντικό είναι το γεγονός πώς οι οικογένειες στην Ισπανία έχουν αρκετούς συνταξιούχους οι οποίοι μένουν με τα παιδιά τους και τις οικογένειες τους, μία λεπτομέρεια που στην περίπτωση αυτή αυξάνει το οικογενειακό εισόδημα, και εξισορροπεί τα εισοδήματα των χαμηλά αμειβόμενων ή ανέργων που μπορεί να

υπάρχουν στην οικογένεια (Anghel et al. 2018). Ακόμη τονίζεται πώς οι μέσες συντάξεις ευνοήθηκαν σε σχέση με τα εισοδήματα κατά τη διάρκεια της κρίσης, και κατά συνέπεια μείωσαν τη συνολική εισοδηματική ανισότητα (Anghel et al. 2018).

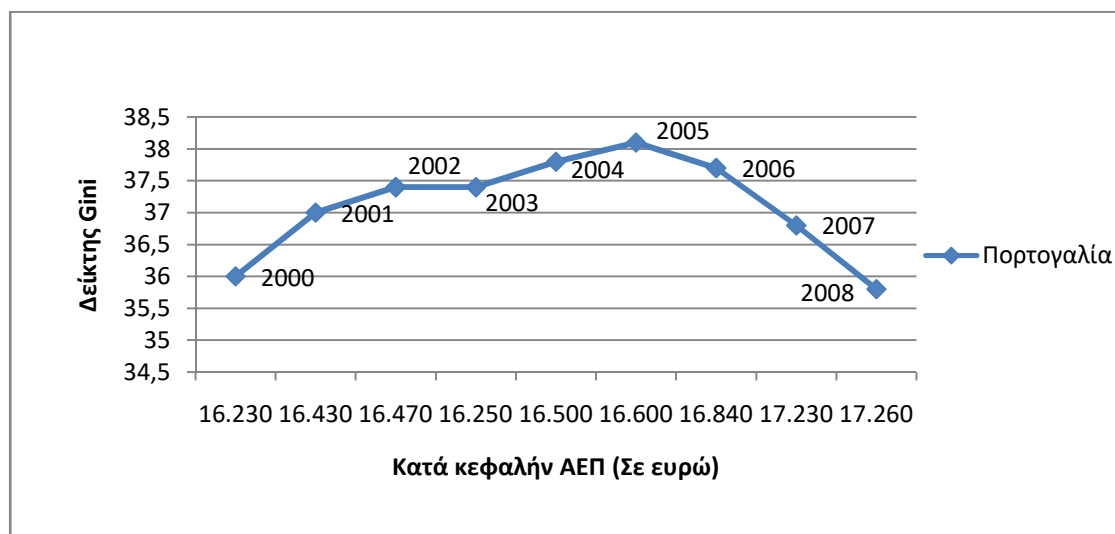
Σχ. 50 Η υπόθεση Kuznets στην Ισπανία, 2013-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Η υπόθεση Kuznets εξετάστηκε στην Πορτογαλία στις δύο περιόδους ανάπτυξης του ΑΕΠ, (2000-2008, 2013-2018) και παρατηρήθηκε η ύπαρξη του σχήματος ανεστραμμένου U για το διάστημα 2000-2008 (Βλ. σχεδιάγραμμα 51). Το αποτέλεσμα αυτό εύκολα μπορεί να αμφισβητηθεί, καθώς δεν υπήρξε ιδιαίτερα μεγάλη ανάπτυξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αλλά επίσης υπάρχουν δεδομένα που υποδεικνύουν ότι η μείωση της εισοδηματικής ανισότητας προκλήθηκε από την κατεύθυνση που είχε η ανάπτυξη των εισοδημάτων, επηρεάζοντας τα χαμηλά εισοδήματα (Alves & Martins, 2012; Arnold & Farinha Rodrigues, 2015). Με βάση το παραπάνω γεγονός υπήρξε προοδευτικότητα στην ανάπτυξη των εισοδημάτων που συντέλεσε στην μείωση του δείκτη Gini. Ακόμη, αυτό το αποτέλεσμα συνδέεται, με ένα σύνολο δημόσιων πολιτικών, που αφορούσαν τις αλλαγές στον ελάχιστο μισθό και στα κοινωνικά προνόμια (Alves & Martins, 2012) καθώς και στην ανταποδοτικότητα της αναδιανομής των φόρων (Arnold & Farinha Rodrigues, 2015). Οι παραπάνω αιτιολογήσεις απέχουν αρκετά από την υπόθεση του Kuznets.

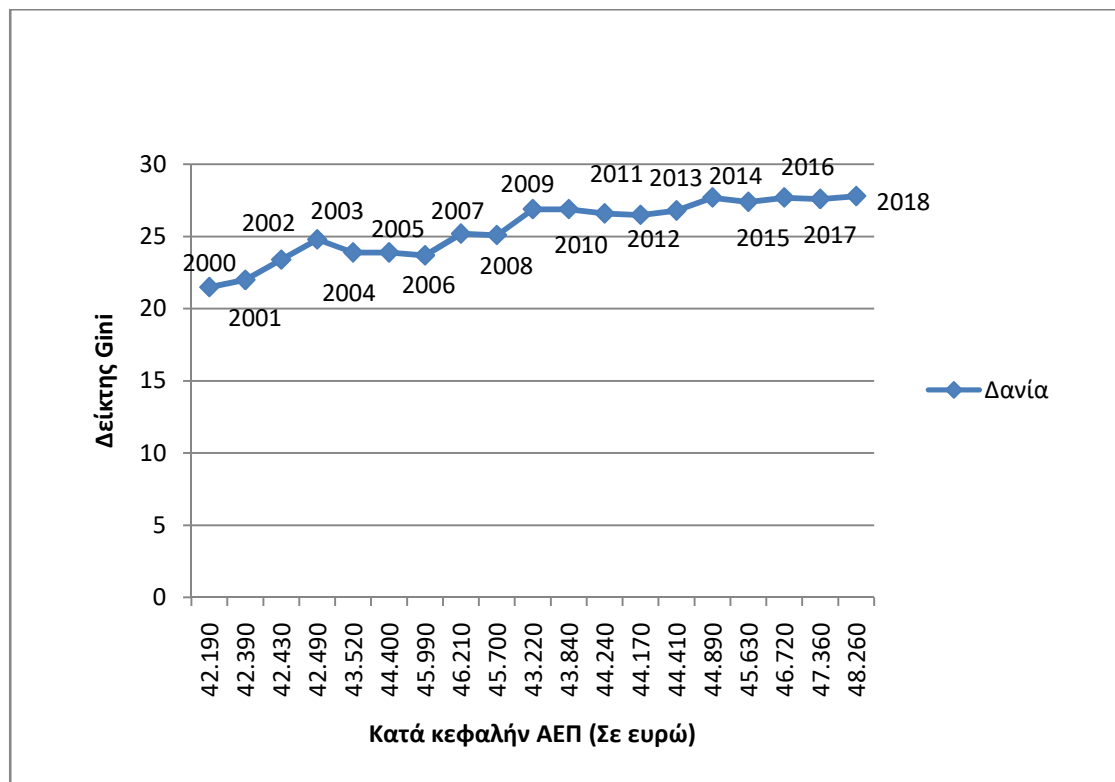
Σχ. 51 Η υπόθεση Kuznets στην Πορτογαλία, 2000-2008.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

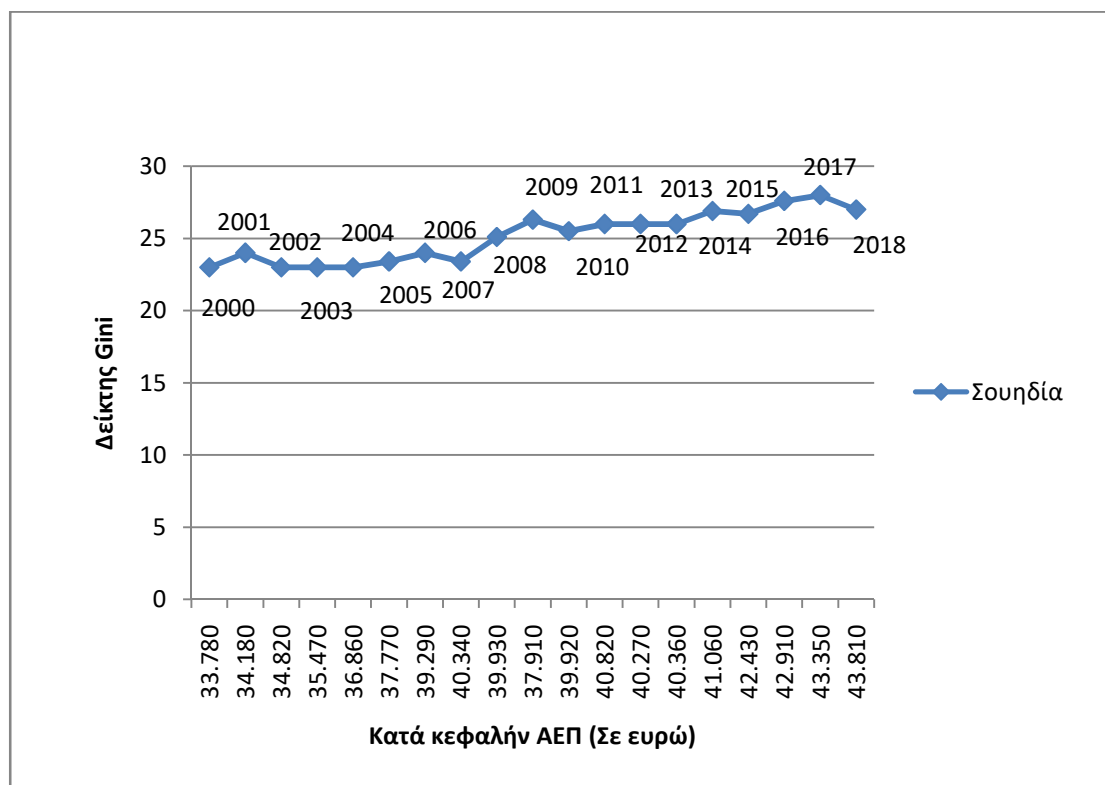
Στην Δανία και την Σουηδία, σε όλο το εξεταζόμενο διάστημα ο δείκτης Gini ακολουθεί σχεδόν ανοδική πορεία, συνεπώς και η υπόθεση του Kuznets δεν έχει εφαρμογή (Βλ. σχεδιάγραμμα 52 & 53).

Σχ. 52 Η υπόθεση Kuznets στην Δανία, 2000-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

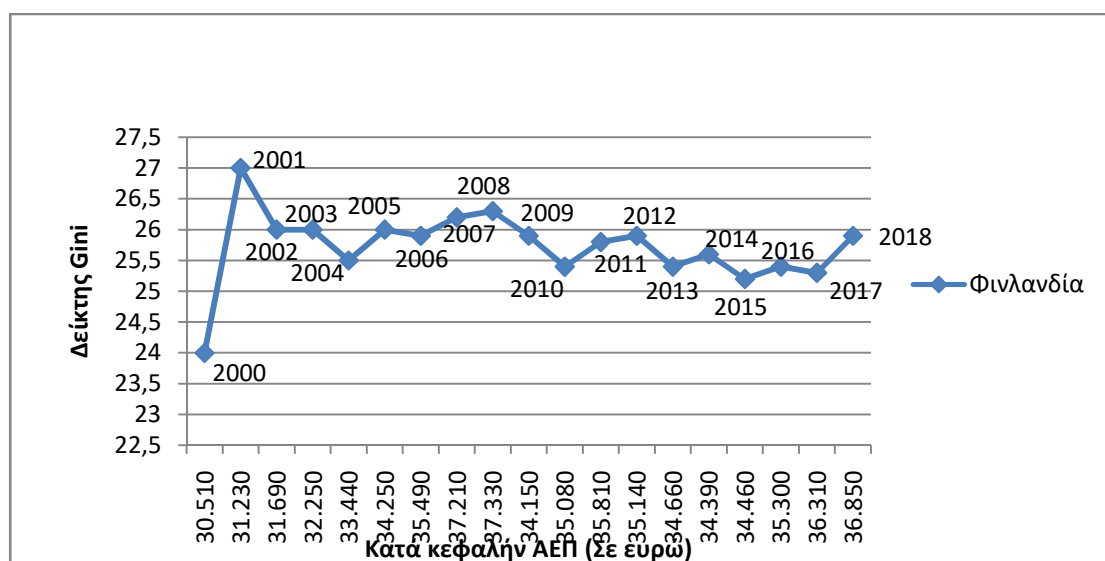
Σχ. 53 Η υπόθεση Kuznets στην Σουηδία, 2000-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Φινλανδία στα διαστήματα 2000-2008 και 2010-2018 όπου το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αυξάνεται, δεν παρατηρείται σχήμα ανεστραμμένου U (Βλ. σχεδιάγραμμα 54) άρα και δεν ισχύει η υπόθεση του Kuznets.

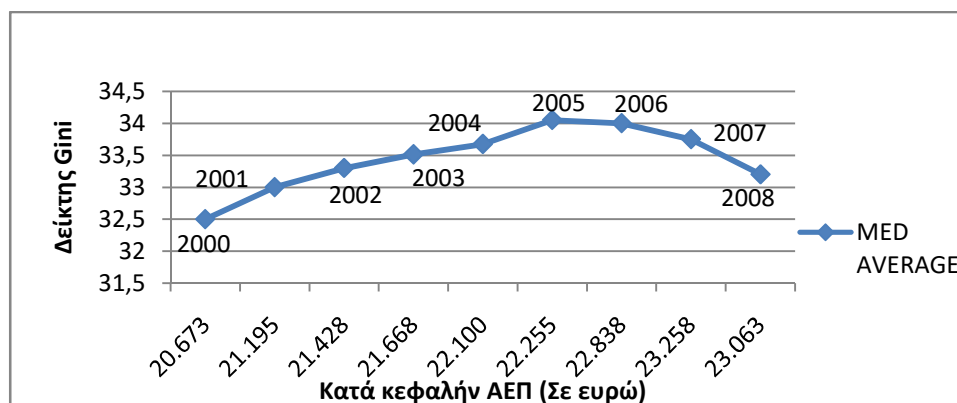
Σχ. 54 Η υπόθεση Kuznets στην Φινλανδία, 2000-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στις μεσογειακές χώρες η υπόθεση Kuznets επιβεβαιώνεται διαγραμματικά για το διάστημα 2001-2008 (Βλ σχεδιάγραμμα 55). Παρά την ένδειξη του διαγράμματος, στην σχετική βιβλιογραφία δεν εντοπίζονται μελέτες που να παρουσιάζουν τους λόγους που ο δείκτης Gini διαγράφει αυτή την πορεία στις μεσογειακές χώρες ως σύνολο.

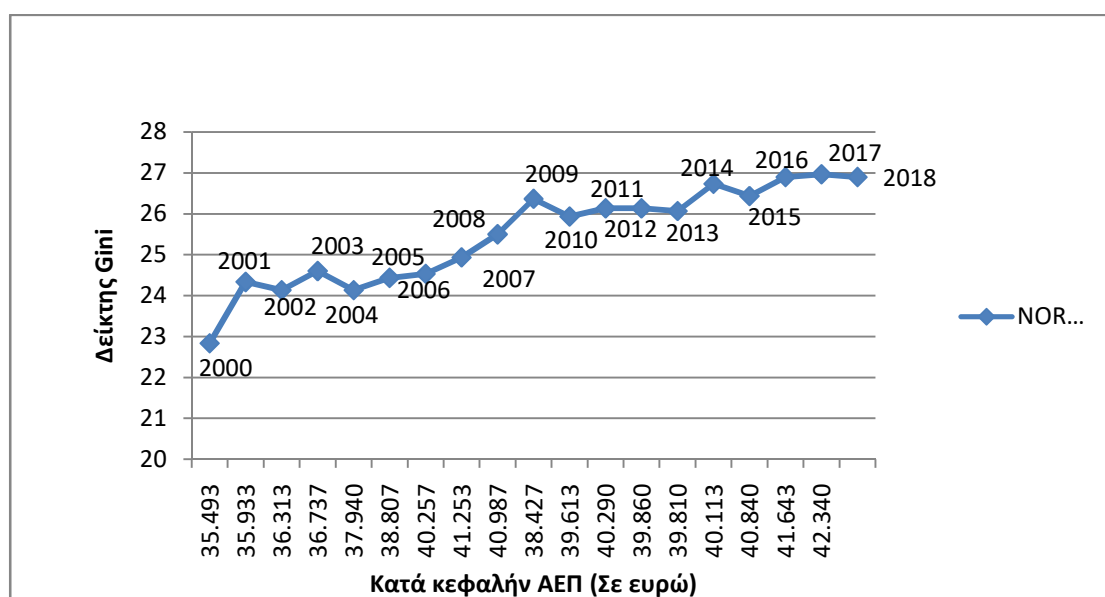
Σχ. 55 Η υπόθεση Kuznets στις μεσογειακές χώρες, 2000-2008.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στις βόρειες χώρες της ΕΕ σύμφωνα με τους μέσους όρους NOR AVERAGE του δείκτη Gini και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σε όλο το εξεταζόμενο διάστημα ο δείκτης Gini ακολουθεί σχεδόν ανοδική πορεία, συνεπώς και η υπόθεση του Kuznets δεν έχει εφαρμογή (Βλ. σχεδιάγραμμα 56).

Σχ. 56 Η υπόθεση Kuznets στις Βόρειες χώρες της ΕΕ, 2000-2018.

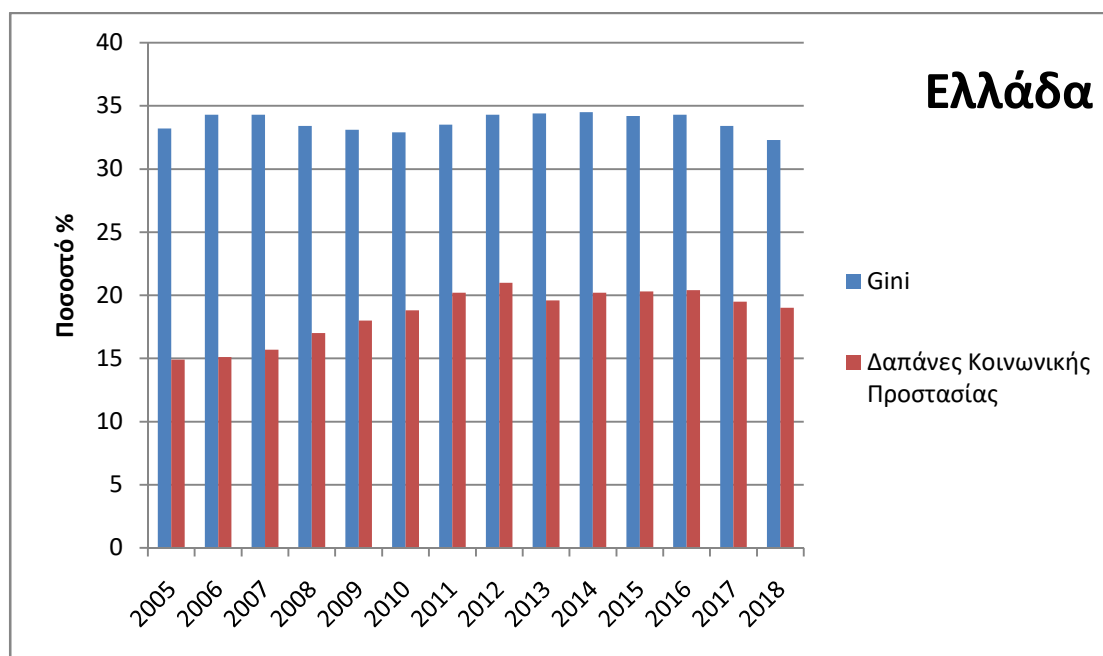

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

4.6 Η σχέση μεταξύ δημόσιων κοινωνικών δαπανών και οικονομικής ανισότητας στις χώρες του βορρά και στις μεσογειακές χώρες.

Στην υποενότητα αυτή γίνεται προσπάθεια μέσω της χρήσης διαγραμμάτων σε μπάρες να αποδοθεί η σχέση μεταξύ δύο μεγεθών που αφορούν τις χώρες που απασχολούν την εργασία. Το πρώτο μέγεθος αφορά τον δείκτη Gini, ο οποίος εκφράζει τις οικονομικές ανισότητες σε κάθε χώρα. Το δεύτερο μέγεθος αφορά τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας, που αντιπροσωπεύουν ένα κομμάτι των δημοσίων κοινωνικών δαπανών σε κάθε χώρα. Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν παρουσιάζονται και στους Πίνακες 3 και 5. Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται αφορούν τα έτη 2005-2018, καθώς για αυτά τα έτη υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα από την Eurostat για τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας. Στο τέλος όπως σε όλες τις υποενότητες, γίνεται χρήση και των μέσων όρων MED AVERAGE και NOR AVERAGE στα διαγράμματα με σκοπό την απόδοση μίας σύγκρισης των μέσων όρων των μεσογειακών και των βόρειων χωρών της ΕΕ, όσον αφορά την παραπάνω σχέση.

Σχ. 57 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας και ο δείκτης Gini στην Ελλάδα, 2005-2018.

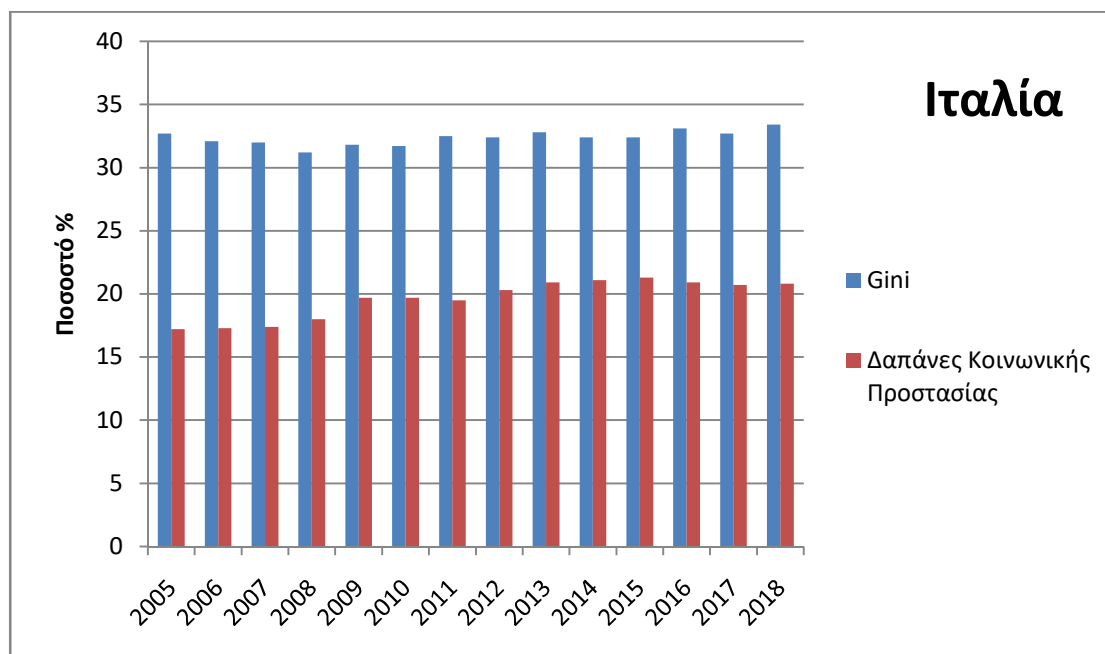

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Ελλάδα (βλ. σχεδιάγραμμα 57) το διάστημα 2007-2010 υπάρχει αρνητική σχέση ανάμεσα στις δαπάνες κοινωνικής προστασίας και τον δείκτη Gini, όμως στα

υπόλοιπα διαστήματα η σχέση είναι θετική με τον δείκτη Gini να αυξάνεται παράλληλα με τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας. Συνεπώς στην Ελλάδα η σχέση χαρακτηρίζεται ως επί το πλείστον θετική.

Σχ. 58 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας και ο δείκτης Gini στην Ιταλία, 2005-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Ιταλία η σχέση ανάμεσα στις δαπάνες κοινωνικής προστασίας και τον δείκτη Gini παρουσιάζεται κυρίως θετική για το μεγαλύτερο διάστημα (2005-2014) και ελαφρώς αρνητική από το 2014 έως το 2018 (Βλ. σχεδιάγραμμα 58).

Σχ. 59 Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας και ο δείκτης Gini στην Ισπανία, 2005-2018.

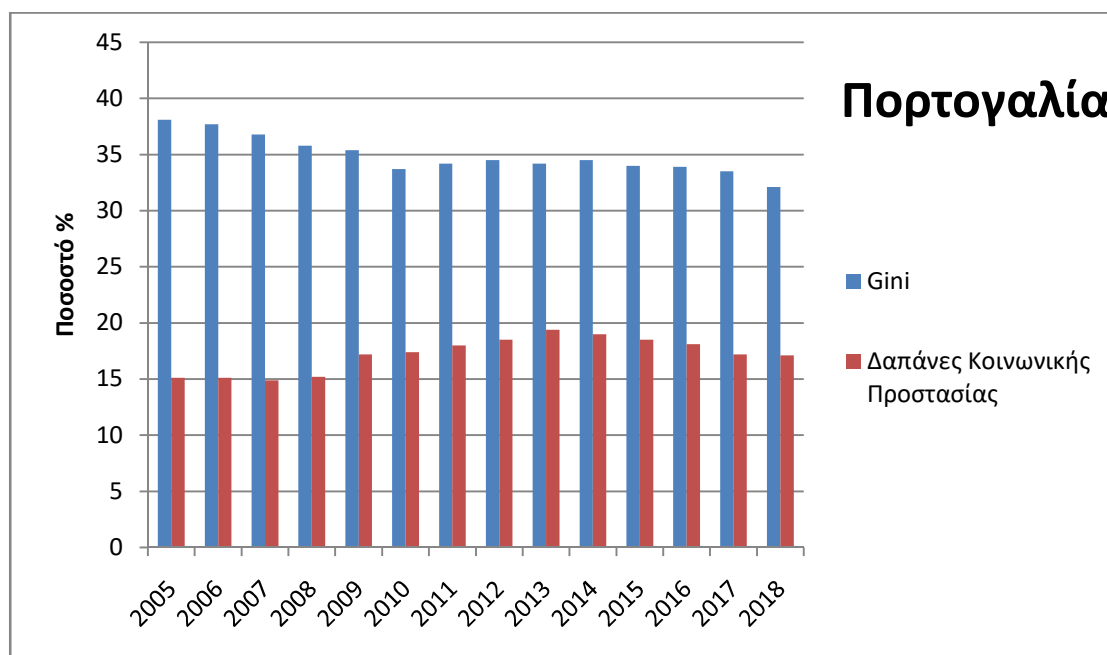

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Ισπανία (Βλ. σχεδιάγραμμα 59) η σχέση είναι κυρίως θετική για όλο το διάστημα 2005-2018 με τον δείκτη Gini να αυξάνεται παράλληλα με τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας. Συνεπώς στην Ισπανία η σχέση χαρακτηρίζεται θετική.

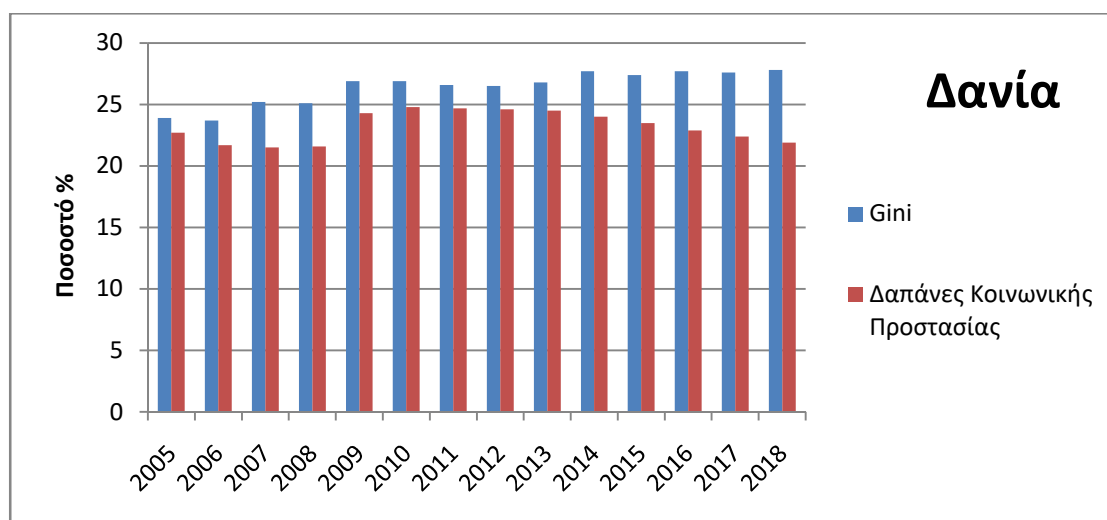
Και στην Πορτογαλία όπως και στην Ισπανία και την Ιταλία η σχέση ανάμεσα στις δαπάνες κοινωνικής προστασίας και τον δείκτη Gini παρουσιάζεται θετική για το διάστημα 2005-2018(Βλ. σχεδιάγραμμα 60).

Σχ. 60. Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας και ο δείκτης Gini στην Πορτογαλία, 2005-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Σχ. 61. Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας και ο δείκτης Gini στην Δανία, 2005-2018.

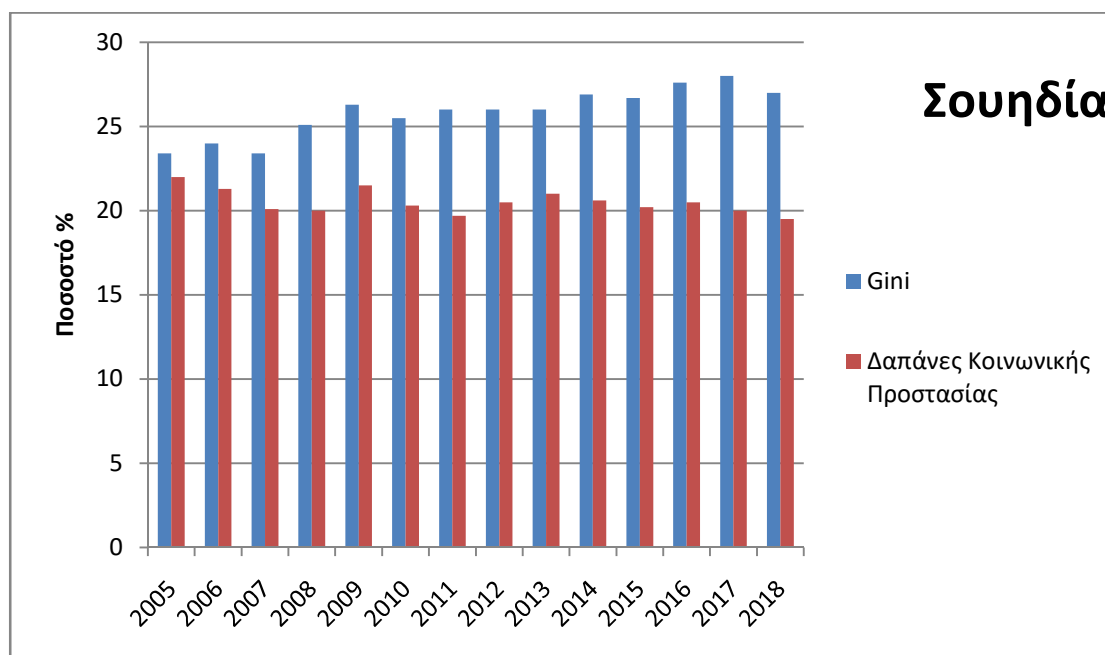

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat,2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Δανία (Βλ. σχεδιάγραμμα 61) η παρακολούθηση της πορείας των δαπανών κοινωνικής προστασίας και του δείκτη Gini, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η σχέση είναι αρνητική σε όλο το διάστημα (2005-2018).

Στην Σουηδία όπως και στην Δανία, η σχέση ανάμεσα στις δαπάνες κοινωνικής προστασίας και τον δείκτη Gini παρουσιάζεται αρνητική για το διάστημα 2005-2018 (Βλ. σχεδιάγραμμα 62).

Σχ. 62. Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας και ο δείκτης Gini στην Σουηδία, 2005-2018.

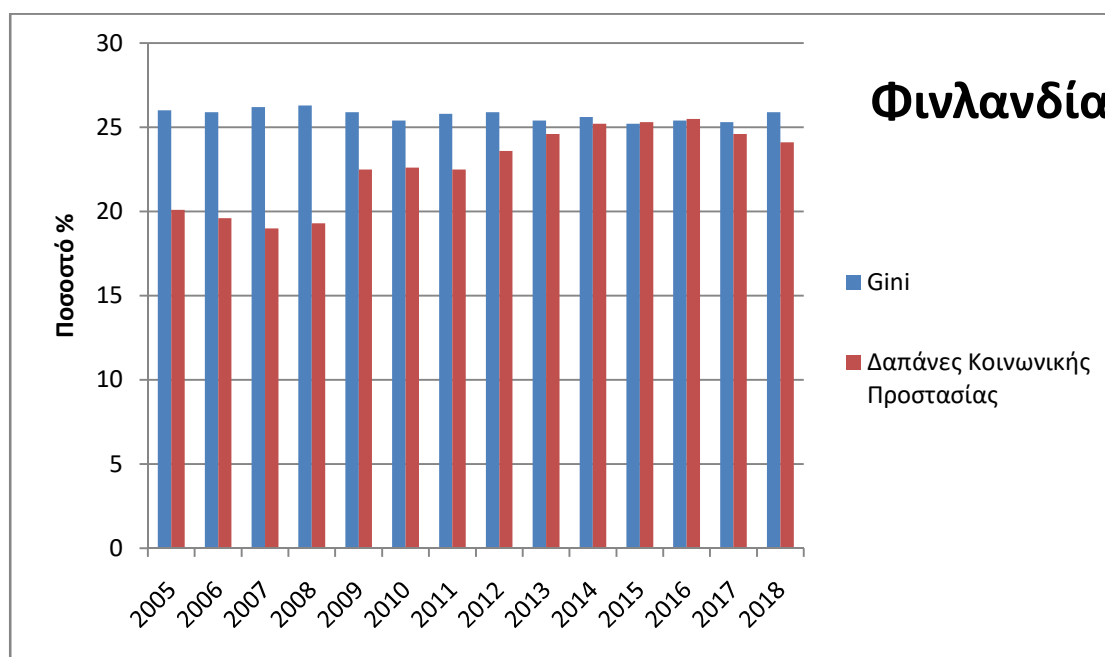

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στην Φινλανδία (Βλ. σχεδιάγραμμα 63) τα διαστήματα 2005-2010 και 2017-2018 η σχέση ανάμεσα στις δαπάνες κοινωνικής προστασίας και τον δείκτη Gini παρουσιάζεται αρνητική. Το υπόλοιπο διάστημα 2011-2016 η σχέση είναι θετική.

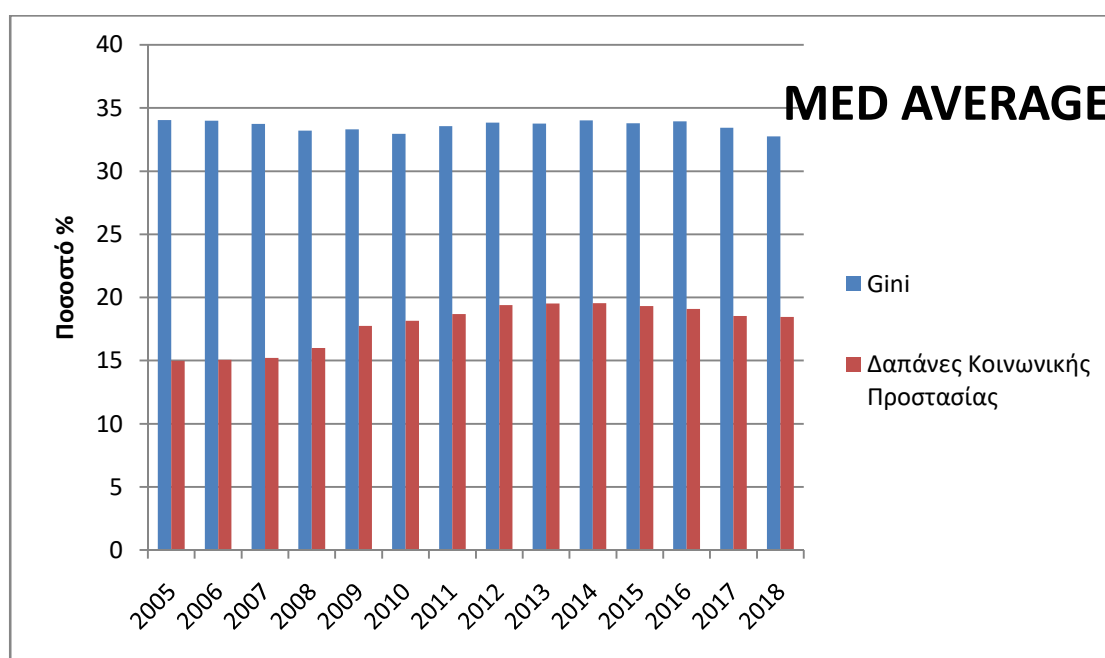
Εξετάζοντας τους μέσους όρους των δαπανών κοινωνικής προστασίας και του δείκτη Gini από τις μεσογειακές χώρες διαπιστώνουμε πως η σχέση είναι κυρίως θετική με εξαίρεση το διάστημα 2007-2009 (Βλ. σχεδιάγραμμα 64). Το αποτέλεσμα αυτό είναι αναμενόμενο, καθώς στην πλειοψηφία των μεσογειακών χωρών η σχέση χαρακτηρίζεται ως θετική για το μεγαλύτερο διάστημα.

Σχ. 63. Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας και ο δείκτης Gini στην Φινλανδία, 2005-2018.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

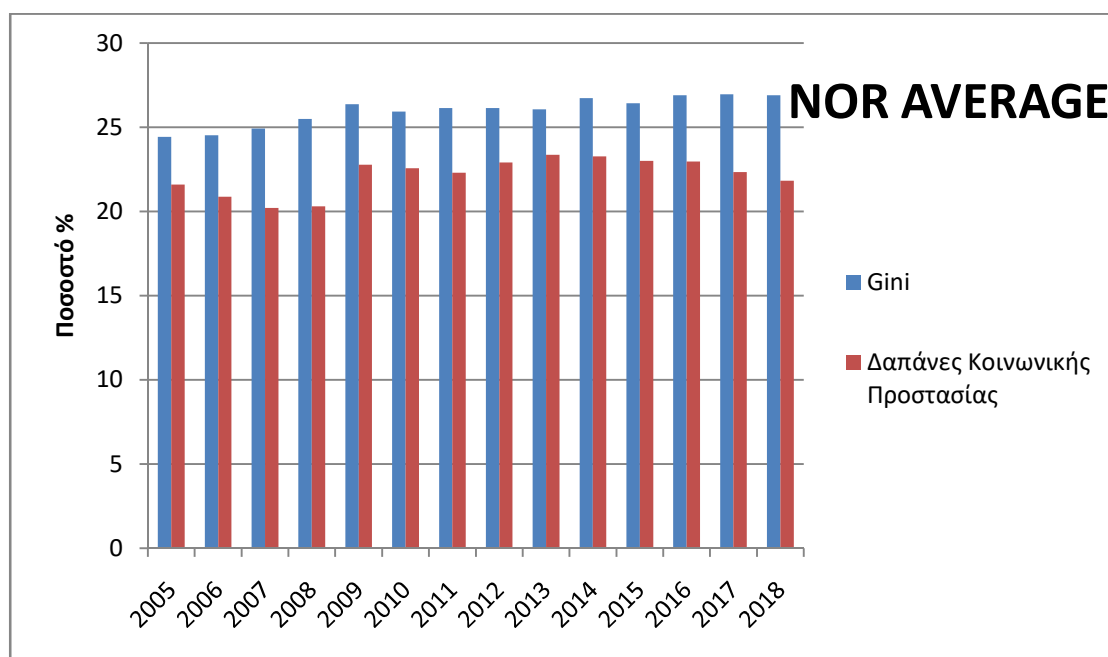
Σχ. 64. Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας και ο δείκτης Gini στις Μεσογειακές χώρες.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Στις βόρειες χώρες της ΕΕ η σχέση ανάμεσα στις δαπάνες κοινωνικής προστασίας και τον δείκτη Gini παρουσιάζεται αρνητική για τα διαστήματα 2007-2009 και 2013-2017 (Βλ. σχεδιάγραμμα 65). Το υπόλοιπο διάστημα η σχέση εμφανίζεται θετική.

Σχ. 65. Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας και ο δείκτης Gini στις Βόρειες χώρες της ΕΕ.

ΠΗΓΗ: Δεδομένα από την Eurostat, 2019 μετά από επεξεργασία.

Κεφάλαιο 5^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Στόχος της εργασίας είναι να εξετάσει τη διαχρονική πορεία των δημοσίων δαπανών, με έμφαση στις κοινωνικές δαπάνες. Ειδικότερα εξετάζεται η επίδραση της μεταβολής των κοινωνικών δαπανών στην οικονομική ανισότητα, χρησιμοποιώντας εναλλακτικούς δείκτες οικονομικής ανισότητας, και επίσης, με τη χρήση εμπειρικών δεδομένων για επιλεγμένες χώρες της ΕΕ, εξετάζεται η υπόθεση της ύπαρξης της καμπύλης Kuznet.

Οι διεθνείς μελέτες έχουν καταδείξει τη σημασία της περαιτέρω εξέτασης της σχέσης μεταξύ των δημοσίων δαπανών κοινωνικής προστασίας και των οικονομικών ανισοτήτων όπως αυτές εντοπίζονται μέσω των δεικτών εισοδηματικής ανισότητας.

Με βάση την διεθνή βιβλιογραφία παρατηρήθηκε πως παρά την οικονομική ανάπτυξη που παρήγαγε η δημιουργία της ΕΕ, τα επίπεδα της οικονομικής ανισότητας στα κράτη της παραμένουν υψηλότερα. Ακόμη από το 2008 η επίδραση της οικονομικής κρίσης, με κύριο αντίκτυπο στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης δεν επέτρεψε την μείωση της οικονομικής ανισότητας ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ. Υψηλά επίπεδα οικονομικής ανισότητας παρατηρούνται σε ισχυρές οικονομίες όπως οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και λιγότερο ισχυρές όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία και οι χώρες της Βαλτικής (Nolan et al. 2017). Τα χαμηλότερα επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας καταγράφονται στις χώρες της βόρειας Ευρώπης (Nolan et al. 2017).

Επίσης τα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας δείχνουν πως παρατηρείται μια θετική σχέση ανάμεσα στην αύξηση των κοινωνικών δαπανών και την μείωση των οικονομικών ανισοτήτων, σε ανεπτυγμένες αλλά και σε αναπτυσσόμενες χώρες (Sánchez & Pérez-Corral, 2018). Εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση των ΗΠΑ (Boustan et al. 2010) και της Βραζιλίας (Clements, 1997) όπου η παραπάνω θετική σχέση δεν επιβεβαιώνεται.

Βέβαια η εφαρμογή προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής, δεν προκαλεί την ίδια μείωση των οικονομικών ανισοτήτων ανά κράτος στην ΕΕ (Eurofound, 2017). Συγκεκριμένα οι χώρες της βαλτικής και της μεσογείου παρουσίασαν την μικρότερη μείωση της ανισότητας. Συνεπώς η εφαρμογή διαφορετικών μοντέλων κοινωνικής πολιτικής έχει ως αποτέλεσμα διαφοροποιήσεις και στη μείωση της οικονομικής ανισότητας (Eurofound, 2017).

Στην Ελλάδα η πλειοψηφία των σχετικών μελετών ασχολείται με τη σχέση υπό το πρίσμα των επιπτώσεων της κρίσης και τα ευρήματα τους δείχνουν πως σύμφωνα με στοιχεία από το 2016 ο μέσος συντελεστής Gini για τις χώρες της ΕΕ ισούται με 30,7% (Mitrakos,2018) και οι χώρες με τα υψηλότερα επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας στην ΕΕ έχοντας ως μέτρο σύγκρισης τον δείκτη Gini είναι η Ελλάδα μαζί με τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Λιθουανία, την Ισπανία και τη Λεττονία. Μπορεί η οικονομική ανισότητα να σημείωσε μία σταδιακή μείωση, όμως δεν πλησιάζει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο για το 2018 που είναι 30,6% (Eurostat, 2018)

Η Ελλάδα παρουσιάζεται να είχε ήδη αυξημένη οικονομική ανισότητα η οποία αυξήθηκε μετά την κρίση, και έπειτα διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα (Mitrakos, 2018). Τα αποτελέσματα της κρίσης κορυφώθηκαν 2 χρόνια μετά, εξαιτίας των προγραμμάτων λιτότητας (Matsaganis,2013) που επηρέασαν κυρίως τα άκρα των εισοδηματικών κατηγοριών)(Ματσαγγάνης & Λεβέντη, 2012; Matsaganis,2013).

Στην Ελλάδα η κρίση δεν φαίνεται να επηρέασε όλες τις κατηγορίες του πληθυσμού το ίδιο, (Mitrakos,2018) καθώς ο πλούτος που κατέχει το εισοδηματικά ανώτερο 10% του πληθυσμού, σημείωσε μικρή αύξηση από 38,8% το 2010 σε 42,4% το 2015 για το εισοδηματικά αντίστοιχο τμήμα του πληθυσμού. Ακόμη στις ηλικίες από 0 έως 65 ετών καταγράφεται μεγαλύτερη ανισότητα σταθερά σε σχέση με την ηλικιακή ομάδα 65+ (Eurostat, 2018). Επίσης τα χαμηλότερα εισοδήματα παρουσιάζονται να έχουν υποστεί την μεγαλύτερη μείωση του ποσοστού εισοδήματος ως αποτέλεσμα της λιτότητας που επέβαλε η κρίση (Ματσαγγάνης & Λεβέντη,2012).

Η κοινωνική πολιτική της Ελλάδας, παρουσιάζεται ως η λιγότερο αποτελεσματική στην ΕΕ, στην μείωση της εισοδηματικής ανισότητας (Botsari & Mitrakos,2016). Το ελληνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας φαίνεται να είχε μειωμένη χρηματοδότηση και πριν από την κρίση (Κατσίκας et al. 2014), με τις κοινωνικές δαπάνες να περιγράφονται ως μικρές ρυθμίσεις, που η εφαρμογή τους δημιουργούσε σύγχυση στους διάφορους εποπτεύοντες φορείς (Leventi & Matsaganis,2016; Botsari & Mitrakos,2016). Ακόμη οι συντάξεις παρουσιάζονται ως το κύριο μερίδιο του συστήματος κοινωνικής προστασίας της Ελλάδας, με τις υπόλοιπες κοινωνικές παροχές να παραγκωνίζονται (Matsaganis,2013), και να ευνοούν τα μεσαία και

υψηλά εισοδήματα (Παπαθεοδώρου et al. 2008) όπως δημόσιους υπάλληλους και ελεύθερους επαγγελματίες.

Η μελέτη συμπεριλαμβάνει δύο ομάδες χωρών: τις μεσογειακές χώρες (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία) και τις βόρειες ευρωπαϊκές χώρες (Δανία, Σουηδία, Φινλανδία), χώρες που διέπονται από διαφορετικά πρότυπα συστημάτων κοινωνικής προστασίας.

Η εξέταση των εναλλακτικών δεικτών ανισότητας δείχνει πως η πορεία του δείκτη Gini στην Ελλάδα για το διάστημα 1995-2008 εμφανίζει συνεχώς μικρά διαστήματα αύξησης (1996-1998, 2001-2003, 2004-2007) και αντίστοιχα διαστήματα μείωσης (1998-2001, 2003-2004, 2007-2008). Από το 2008 έως και το 2010 ο δείκτης Gini συνεχίζει να μειώνεται, όμως παρατηρήθηκε μία κατακόρυφη αύξηση τα επόμενα έτη, με μία αξιοσημείωτη μείωση του δείκτη Gini αλλά και του TOP20/BOTTOM20 από το 2016 έως και το 2018. Συγκεκριμένα μετά από πολλά έτη, ο δείκτης Gini το 2018 στην Ελλάδα, βρίσκεται κάτω από τον μέσο όρο των υπολοίπων μεσογειακών χωρών (32,3%) και ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 από 6,53 το 2016 μειώνεται σε 5,49 το 2018.

Στην Ιταλία η επίδραση της οικονομικής κρίσης στις οικονομικές ανισότητες ήταν αυξητική, με τον δείκτη Gini στην Ιταλία το 2018 να βρίσκεται για πρώτη φορά πάνω από τον μεσογειακό μέσο όρο στο 33,4% αλλά και ο TOP20/BOTTOM20 το 2018 βρίσκεται υψηλότερα από τον μεσογειακό μέσο όρο (6,06). Αξίζει να αναφέρουμε πως κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης σε σχέση με τις υπόλοιπες μεσογειακές χώρες η Ιταλία είχε σχετικά χαμηλότερα επίπεδα οικονομικής ανισότητας με βάση τους δύο δείκτες. Τα τελευταία χρόνια ενώ οι υπόλοιπες χώρες παρουσιάζουν μία πορεία ανάκαμψης στην Ιταλία οι δύο δείκτες αυξάνονται.

Στην Ισπανία ο δείκτης Gini βρέθηκε στο χαμηλότερο σημείο το 2002 δηλαδή το 31% (Βλ. σχεδιάγραμμα 20). Από το 2005 και μετά κατέγραψε αύξηση, όπως και μετά την οικονομική κρίση του 2008, και παρά την πρόσκαιρη μείωση που σημείωσε το 2013, το 2014 βρέθηκε στο 34,7%. Έπειτα ακολούθησε πτωτική τάση και το 2018 είναι ίσος με το 33,2%, δηλαδή πάνω από τον μεσογειακό μέσο όρο (32,75%).

Η Πορτογαλία εμφάνισε τα μεγαλύτερα επίπεδα οικονομικής ανισότητας σε σχέση με τις υπόλοιπες μεσογειακές χώρες με βάση τον δείκτη Gini για το διάστημα 1995-2005.

Έπειτα, μετά την είσοδο στην ζώνη του ευρώ, ξεκίνησε μία πορεία μείωσης του δείκτη Gini, και το 2010 έφτασε στο 33,7%. Από το 2011 ακολουθώντας την πορεία και των υπόλοιπων μεσογειακών χωρών ο δείκτης Gini σημείωσε μικρές αυξήσεις και από το 2015 και μετά σημείωσε μείωση, και το 2018 ήταν ίσος με 32,1%, χαμηλότερος για πρώτη φορά από τον μεσογειακό μέσο όρο.

Ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 στην Πορτογαλία αρχικά ήταν σε υψηλά επίπεδα, όμως από το 2010 διατηρείται χαμηλότερα σε σχέση με τον μέσο όρο των μεσογειακών χωρών, με την τιμή του το 2018 να είναι 5,22.

Στην Δανία η πορεία του δείκτη Gini καταγράφεται γενικά ανοδική. Αν και αρχικά εμφανίζεται χαμηλότερα από τον μέσο όρο των βόρειων χωρών της ΕΕ, το 2003 αυξάνεται στο 24,8%, και αμέσως μετά την αρχή της οικονομικής κρίσης αυξάνεται στο 26,9%. Μέχρι το 2012, διατηρείται σε σταθερά επίπεδα, όμως το 2014 αυξάνεται στο 27,7% και παραμένει σταθερός σε αυτά τα επίπεδα μέχρι το 2018 (27,8%).

Στην Σουηδία ο δείκτης Gini έχει επίσης αυξηθεί το διάστημα 1995-2018 με χαμηλότερη τιμή 21% το 1997 και υψηλότερη το 28% που καταγράφηκε το 2017 καθώς η επίδραση της κρίσης στην οικονομική ανισότητα ήταν θετική. Όμως και ο δείκτης TOP20/BOTTOM20 από το 2011 σημείωσε αύξηση στην Σουηδία και το 2018 ήταν ίσος με 4,13 δηλαδή στην υψηλότερη τιμή ανάμεσα στις τρεις βόρειες χώρες της ΕΕ.

Η Φινλανδία αρχικά έως το 2008 είχε υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ανισότητας, σε σχέση με τον μέσο όρο των τριών βόρειων χωρών της ΕΕ με βάση και τους δύο δείκτες. Από το 2009 με μικρές αυξομειώσεις, διαγράφει σταθερή πορεία περίπου ίση με 25%, και το 2018 έχει την χαμηλότερη τιμή στον δείκτη Gini ανάμεσα στις τρεις εξεταζόμενες βόρειες χώρες της ΕΕ (25,9%).

Συγκρίνοντας τους μέσους όρους των μεσογειακών και των βόρειων χωρών στον δείκτη Gini βλέπουμε πως για το 2018 η διαφορά ανάμεσα στον μέσο όρο των βόρειων χωρών και των μεσογειακών είναι 5,85%. Οι μεσογειακές χώρες παρουσιάζουν μεγαλύτερο δείκτη Gini (32,75%) και οι βόρειες χώρες μικρότερο (26,9%). Η διαφορά ανάμεσα στις δύο ομάδες χωρών δείχνει να μειώνεται στην εξεταζόμενη περίοδο, κυρίως λόγω της αύξησης του δείκτη Gini στις βόρειες χώρες. Οι μεσογειακές χώρες παρουσίασαν πτωτική τάση στον δείκτη Gini αλλά όχι ιδιαίτερα μεγάλη. Ιδιαίτερη διαφορά στις οικονομικές ανισότητες των βόρειων και των μεσογειακών χωρών προέκυψε και όταν εξετάστηκαν με βάση τον δείκτη TOP20/BOTTOM20, καθώς οι βόρειες χώρες είχαν πολύ χαμηλότερες τιμές από τις

μεσογειακές. Ακόμη είναι αξιοσημείωτη η μεγαλύτερη επίδραση της κρίσης στις μεσογειακές χώρες από ότι τις χώρες του βορρά, που προκάλεσε μεγαλύτερη άνοδο του δείκτη TOP20/BOTTOM20 στις μεσογειακές χώρες.

Η μελέτη των δαπανών κοινωνικής προστασίας έδειξε την μεγάλη διαφορά που υπάρχει στις μεσογειακές χώρες και τις βόρειες χώρες της ΕΕ. Μελετώντας τους μέσους όρους των δαπανών κοινωνικής προστασίας προέκυψε πως η κρίση προκάλεσε άνοδο των δαπανών και στις δύο ομάδες χωρών. Από το 2015 και μετά υπάρχει μία τάση μείωσης των δαπανών κοινωνικής προστασίας και στις δύο ομάδες και το 2018 οι βόρειες χώρες της ΕΕ δαπανούν κατά μέσο όρο 21,83% του ΑΕΠ για την κοινωνική προστασία, ενώ οι μεσογειακές χώρες το 18,45% του ΑΕΠ. Ενώ οι μεσογειακές χώρες χαρακτηρίζονται από αυξημένες οικονομικές ανισότητες, οι βόρειες χώρες της ΕΕ δαπανούν μεγαλύτερο ποσοστό του ΑΕΠ για τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας. Επίσης παρά την άνοδο των δαπανών κοινωνικής προστασίας στις μεσογειακές χώρες από το 2009 και έπειτα τα αποτελέσματα δείχνουν πως οι οικονομικές ανισότητες δεν μειώνονται σε επαρκή βαθμό.

Ομοίως με τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας και τις οικονομικές ανισότητες, τα δεδομένα για το κατά κεφαλή ΑΕΠ δείχνουν μια ευνοϊκότερη θέση των βόρειων χωρών οι οποίες απολαμβάνουν υψηλότερο ΑΕΠ. Αν και οι οικονομίες και των δυο ομάδων δέχθηκαν μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ την διετία 2008-2009, οι βόρειες χώρες καταφέρνανε να αυξήσουν αποτελεσματικά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, και το 2018 να ισούται με 42.973 ευρώ, υψηλότερο από του 2007 (41.253 ευρώ).

Αντίθετα στις μεσογειακές χώρες υπήρξε μια μεγαλύτερη μείωση, και η ανάκαμψη ξεκίνησε το 2014. Για το 2018 οι βόρειες χώρες της ΕΕ έχουν σχεδόν διπλάσιο (1,97 φορές) κατά κεφαλήν ΑΕΠ από τις μεσογειακές χώρες.

Ακόμη η μελέτη εξέτασε την ύπαρξη των καμπυλών Kuznet για τις χώρες του δείγματος. Η μελέτη επιβεβαιώνει την ύπαρξη στην Ισπανία (2000-2008), την Πορτογαλία (2000-2008) και τον μέσο όρο των μεσογειακών χωρών (2001-2008). Η ομοιομορφία αυτή οφείλεται πιθανόν στο γεγονός πως οι οικογένειες στην Ισπανία έχουν αρκετούς συνταξιούχους οι οποίοι μένουν με τα παιδιά τους γεγονός που αυξάνει το οικογενειακό εισόδημα. Παράλληλα με την αύξηση των μέσων συντάξεων κατά τη διάρκεια της κρίσης, που μειώθηκε η συνολική εισοδηματική ανισότητα

(Anghel et al. 2018). Στην Πορτογαλία προκύπτει πως η μείωση της εισοδηματικής ανισότητας προκλήθηκε από την κατεύθυνση που είχε η ανάπτυξη των εισοδημάτων, προς τα χαμηλά εισοδήματα (Alves & Martins,2012; Arnold & Farinha Rodrigues,2015) αλλά και από ένα σύνολο δημόσιων πολιτικών, (Alves & Martins,2012) και ανταποδοτικότητας της φορολογίας (Arnold & Farinha Rodrigues,2015). Γενικότερα παρά την διαγραμματική απεικόνιση της καμπύλης Kuznets η αιτιολόγηση της ύπαρξης δεν φαίνεται να συμβαδίζει με την αρχική θεωρία του Kuznet που πραγματεύεται την μετακίνηση αγροτικών πληθυσμών και την ενσωμάτωση τους στα βιομηχανικά αστικά κέντρα.

Τέλος έγινε προσπάθεια απόδοσης της σχέσης μεταξύ του δείκτη Gini, και των δαπανών κοινωνικής προστασίας, σε κάθε χώρα αλλά και μέσω των μέσων όρων ανά ομάδα χωρών. Στην πλειοψηφία των μεσογειακών χωρών η σχέση χαρακτηρίζεται ως θετική για το μεγαλύτερο διάστημα με εξαίρεση την τριετία 2007-2009. Δηλαδή στις μεσογειακές χώρες μία αύξηση των δαπανών κοινωνικής προστασίας συνοδεύεται από μία αύξηση των οικονομικών ανισοτήτων, και το αντίστοιχο ισχύει σε μία μείωση. Το αντίστροφο φαίνεται να ισχύει για τις βόρειες χώρες (Ειδικά για την Δανία και την Σουηδία) αλλά ως μέσος όρος δεν ταυτίζεται απόλυτα. Συνεπώς παρατηρούμε ότι ίσως η διαφορά των συστημάτων κοινωνικής προστασίας να επηρεάζει και την σχέση ανάμεσα στον δείκτη Gini, και τις δαπάνες κοινωνικής προστασίας.

Λόγω και της πρόσφατης πανδημίας οι κυβερνήσεις θα πρέπει να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις οικονομικές ανισότητες δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στο σύστημα κοινωνικής προστασίας. Ο βασικός πυλώνας που θα πρέπει να στηριχτεί η μείωση των οικονομικών ανισοτήτων στις μεσογειακές χώρες της ΕΕ είναι η εφαρμογή πολιτικής που θα ενισχύσει την οικονομική δραστηριότητα, αυξάνοντας το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Έπειτα μέσω της αποτελεσματικής φορολόγησης και της προσαρμογής του συστήματος κοινωνικής προστασίας στα πρότυπα των βόρειων χωρών της ΕΕ, οι πληθυσμοί που είναι στο όριο της φτώχειας σταδιακά θα αυξήσουν τα εισοδήματά τους, και έτσι η οικονομικές ανισότητες θα μειωθούν.

Περιορισμοί της παρούσας έρευνας είναι ο μικρός αριθμός διαθέσιμων δεδομένων για περιορισμένα έτη. Μεταγενέστερες μελέτες θα πρέπει να επικεντρωθούν σε

λεπτομερέστερη εξέταση των τρόπων με τους οποίους συνδέονται οι οικονομικές ανισότητες σε μια χώρα με το ύψος των δημοσίων κοινωνικών δαπανών.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Aiginger, K., & Leoni, T. (2009). *Typologies of social models in Europe*. Institute of Economic Research WIFO, 2-4.
- Allison, P. D. (1978). Measures of inequality. *American sociological review*, 865-880.
- Alves, N., & Martins, C. (2012). Mobility and income inequality in the European Union and in Portugal. *Economic Bulletin and Financial Stability Report Articles*.
- Anghel, B., Basso, H., Bover, O., Casado, J. M., Hospido, L., Izquierdo, M., ... & Vozmediano, E. (2018). Income, consumption and wealth inequality in Spain. *SERIEs*, 9(4), 351-387.
- Arnold, J. and C. Farinha Rodrigues (2015), “Reducing inequality and poverty in Portugal”, *OECD Economics Department Working Papers*, No. 1258, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/5jrw21ng3ts3-en>
- Atkinson, A. B. (1970). On the measurement of inequality. *Journal of economic theory*, 2(3), 244-263.
- Atkinson, G. & Oleson Jr, T. (1998) Commons and Keynes: Their Assault on Laissez Faire, *Journal of Economic Issues*, 32:4, 1019-1030, DOI: 10.1080/00213624.1998.11506107
- Bellù, L. G., & Liberati, P. (2006). *Inequality analysis: the Gini index*. FAO, EASYPol Module, 40.
- <http://www.fao.org/3/a-am352e.pdf%20>
- Botsari, M., & Mitrakos, T. (2016). Social Indicators and the Effectiveness of Social Transfers in Greece over the Recent Crisis. *Social Cohesion and Development*, 11(1), 5-29.
- Boustan, L. P., Ferreira, F., Winkler, H., & Zolt, E. (2010). *Income inequality and local government in the United States, 1970-2000 (No. w16299)*. National Bureau of Economic Research.
- Bowles, S. & Carlin, W. (2020) Inequality as experienced difference: A reformulation of the Gini coefficient, *Economics Letters* 186, Elsevier

Caminada, K., & Goudswaard, K. (2005). Are public and private social expenditures complementary?. *International Advances in Economic Research*, 11(2), 175-189.

Campano, F., & Salvatore, D. (2006). *Income Distribution*: Includes CD. Oxford University Press.

Catlin, A. C., & Cowan, C. A. (2015). *History of health spending in the United States, 1960-2013*. Centers for Medicare and Medicaid Services.

<https://www.cms.gov>

Champernowne, D. G., & Cowell, F. A. (1998). *Economic inequality and income distribution*. Cambridge University Press.

Clements, B. (1997). Development Focus: The " Real" Plan, Poverty, and Income Distribution in Brazil. *Finance and Development*, 34(3), 44.

Cobham, A., & Sumner, A. (2013). Is It All About the Tails? The Palma Measure of Income Inequality. *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.2366974

Conceição, P., Galbraith, J. K., & Bradford, P. (2001). The theil index in sequences of nested and hierarchic grouping structures: implications for the measurement of inequality through time, with data aggregated at different levels of industrial classification. *Eastern Economic Journal*, 27(4), 491-514.

Cowell, F. A. (1995). *Measuring Inequality*, (2nd Edn) Harvester Wheatsheaf. Hemel Hempstead.

Cowell, F. A. (2000). *Measurement of inequality*. Handbook of income distribution, 1, 87-166.

Damgaard, C. (2000). *Gini coefficient*. In Eric Weisstein's World of Mathematics-Math Worldtm.

<http://mathworld.wolfram.com/GiniCoefficient.html>

Dabla-Norris, E., Kochhar, K., Suphaphiphat, N., Ricka, F. and Tsounta, E. (2015). *Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective*, IMF (International Monetary Fund) Staff Discussion Notes.

Dasgupta, P., Sen, A., & Starrett, D. (1973). Notes on the measurement of inequality. *Journal of economic theory*, 6(2), 180-187.

- De Maio, F. G. (2007). Income inequality measures. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 61(10), 849–852. doi:10.1136/jech.2006.052969
- Demertzis, M., Sapir, A., & Wolff, G. B. (2019). *Promoting sustainable and inclusive growth and convergence in the European Union (No. 2019/7)*. Bruegel Policy Contribution.
- Doerrenberg, P., & Peichl, A. (2014). The impact of redistributive policies on inequality in OECD countries. *Applied Economics*, 46(17), 2066-2086.
- Ellison, G. T. (2002). Letting the Gini out of the bottle? Challenges facing the relative income hypothesis. *Social science & medicine*, 54(4), 561-576.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.
- Eurofound (2017), *Income inequalities and employment patterns in Europe before and after the Great Recession*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- European Commission (2010). *Why Socio-economic Inequalities Increase? Facts and Policy Responses in Europe*. Directorate General for Research, Socio-economic Sciences and Humanities Research.
- https://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy_reviews/policy-review-inequalities_en.pdf
- Eurostat. (2018). Mean and Median Income by Household Type-EU-SILC Survey.
- Ferrera, M. (1996). The 'Southern model' of welfare in social Europe. *Journal of European social policy*, 6(1), 17-37.
- Fernandes, N. (2020). *Economic effects of coronavirus outbreak (COVID-19) on the world economy*. Available at SSRN 3557504.
- Fogel, R. W. (1987). *Some notes on the scientific methods of Simon Kuznets (No. w2461)*. National Bureau of Economic Research.
- Foster, J. E. (1983). An axiomatic characterization of the Theil measure of income inequality. *Journal of Economic Theory*, 31(1), 105–121.

Fournier, J. M., & Johansson, Å. (2016). *The effect of the size and the mix of public spending on growth and inequality*.

<https://oecd-ilibrary.org>

Friedman, M. (1997). "John Maynard Keynes", *FRB Richmond Economic Quarterly*, Vol. 83, No. 2, Spring 1997, pp. 1-23

Funashima, Y., & Hiraga, K. (2017). Wagner's law, fiscal discipline, and intergovernmental transfer: empirical evidence at the US and German state levels. *International Tax and Public Finance*, 24(4), 652-677.

Gatsi, J. G., Appiah, M. O., & Gyan, J. A. (2019). A test of Wagner's hypothesis for the Ghanaian economy. *Cogent Business & Management*, 6(1), 1647773.

Gini, Corrado (1912). *Variabilità e mutabilità*. Reprinted in Pizetti, E.; Salvemini, T., επιμ. (1955). *Memorie di metodologica statistica*. Rome: Libreria Eredi Virgilio Veschi.

Gini, Corrado (1914) "*Sulla misura della concentrazione e della variabilità dei caratteri*." *Atti del R. Istituto Veneto di scienze, Lettere ed Arti*, LXXIII(Parte Seconda), pp 1203-1248.

Godoy, R., Gurven, M., Byron, E., Reyes-Garcia, V., Keough, J., Vadez, V., Wilkie, D., Leonard, W., Apaza, L., Huanca, T., and Perez E.(2004). "Do Markets Worsen Economic Inequalities? Kuznets in the Bush", *Human Ecology*, Vol. 32, No. 3.

Grenade, K., & Wright, A. (2014). Public spending in selected Caribbean countries: Testing Wagner's Law and the Ratchet Hypothesis. *Public Finance Review*, 42(4), 487-510.

Gwatkin, D. R. (2000). Health inequalities and the health of the poor: what do we know? What can we do?. *Bulletin of the world health organization*, 78, 3-18.

Henry, J. F. (2008) The Ideology of the Laissez Faire Program, *Journal of Economic Issues*, 42:1, 209-224, DOI: 10.1080/00213624.2008.11507122

Hercowitz, Z., & Strawczynski, M. (2004). Cyclical ratcheting in government spending: Evidence from the OECD. *Review of Economics and Statistics*, 86(1), 353-361.

Hey, J. D., & Lambert, P. J. (1980). Relative deprivation and the Gini coefficient: comment. *The Quarterly Journal of Economics*, 95(3), 567-573.

Higgs, R. (1985). Crisis, bigger government, and ideological change: Two hypotheses on the ratchet phenomenon. *Explorations in Economic History*, 22(1), 1-28.

Holzner, M. (2010). *Inequality, growth and public spending in Central, East and Southeast Europe (No. 71)*. WIIW Working Paper.

Hoover, E. M. (1936). The measurement of industrial localization. *The Review of Economic Statistics*, 162-171.

Hsu, C. M., & Chang, T. (2019). *Revisit Keynesian versus Wagner using Continuous Wavelet Analysis in China February 2019*.

<https://www.apeaweb.org>

Shaoan, H. et al. (2019) Welfare Rigidity, the Composition of Public Expenditure and the Welfare Trap, *Social Sciences in China*, 40:3, 110-129, DOI: 10.1080/02529203.2019.1639950

Hvistendahl, M. (2014). *While emerging economies boom, equality goes bust*.

<https://www.science.sciencemag.org>

Idrees, M., & Ahmad, E. (2017). Measurement of Income Inequality: A Survey. *Forman Journal of Economic Studies*, 13.

Ifcher, J., Zarghamee, H., & Graham, C. (2019). Income inequality and well-being in the US: evidence of geographic-scale-and measure-dependence. *The Journal of Economic Inequality*, 17(3), 415-434.

IMF, (2009) *Global Financial Stability Report (GFSR) Market Update, Policies Have Reduced Systemic Risks But Vulnerabilities Remain*.

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fmu/eng/2009/02/pdf/0709.pdf>

Irاندoust, M. (2019). Wagner on government spending and national income: A new look at an old relationship. *Journal of Policy Modeling*, 41(4), 636-646.

Jao, C. C. (2000). The impact of tax revenue and social welfare expenditure on income distribution in Taiwan. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 5(1-2), 73-90.

Jenkins, S. P. (1999). Analysis of income distributions. *Stata Technical Bulletin*, 8(48).

Jianu, I. (2018). The impact of government health and education expenditure on income inequality in EU. In International Finance and Banking Conference FI BA 2018, XVIth Edition, *Theoretical and Applied Economics*. Special Issue (pp. 121-134). Bucharest: General Association of Economists From Romania (GAER).

Jones, R. S. (2007). *Income inequality, poverty and social spending in Japan*.

<http://oecd-ilibrary.org>

Kakwani, N. C., & Podder, N. (1976). Efficient Estimation of the Lorenz Curve and Associated Inequality Measures from Grouped Observations. *Econometrica*, 44(1), 137. doi:10.2307/1911387

Kendall, M. G. & Stuart, A. (1969) " *The Advanced Theory of Statistics* ", Charles Griffin, London.

Keynes, J.M. (1936) *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, Springer, 2018

Kuznets, S. (1955). Economic growth and income inequality. *The American economic review*, 45(1), 1-28.

Lalioti, V. (2016). The curious case of the guaranteed minimum income (GMI): Highlighting Greek 'exceptionalism' in a Southern European context. *Journal of European Social Policy*, 26(1), 80-93.

Lapavitsas, C. (2012). *Crisis in the Eurozone*. Verso Books.

Lazaridis, G., Campani, G., & Benveniste, A. (2016). *The Rise of the Far Right in Europe*. Palgrave Macmillan Limited.

Leventi, C., & Matsaganis, M. (2013). Distributional Implications of the Crisis in Greece in 2009-2012 (No. EM14/13). *EUROMOD Working Paper*.

Leventi, C., & Matsaganis, M. (2016). *Estimating the distributional impact of the Greek crisis (2009-2014)*.

<http://oecd-ilibrary.org>

Lorenz, M. O. (1905). "Methods of measuring the concentration of wealth". Publications of the American Statistical Association. *Publications of the American Statistical Association*, Vol. 9, No. 70. 9 (70): 209–219.

Magazzino, C. (2011). Disaggregated public spending, GDP and money supply: Evidence for Italy. Magazzino, C.,(2011), Disaggregated public spending, GDP and Money Supply: Evidence for Italy, *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, 41, 118-131.

Magazzino, C. (2012). Wagner versus Keynes: Public spending and national income in Italy. *Journal of Policy Modeling*, 34(6), 890-905.

Magazzino, C., Giolli, L., & Mele, M. (2015). Wagner's Law and Peacock and Wiseman's displacement effect in European Union countries: A panel data study. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(3), 812-819.

Mankiw, N. G. *Μακροοικονομική Θεωρία Τόμος Β* (1999). Εκδόσεις Gutenberg.

Marical, F., D'Ercole M., Vaalavuo M. and Verbist G. (2008), "Publicly-provided Services and the Distribution of Households", *OECD Economic Studies*, 44(1): 1-38.

Marrero, G. A., & Rodríguez, J. G. (2012). Inequality of opportunity in Europe. *Review of Income and Wealth*, 58(4), 597-621.

Matsaganis, M. (2013). *The Greek crisis: social impact and policy responses* (pp. 3-4). Friedrich-Ebert-Stiftung, Department of Western Europe/North America.

Milanovic, B. (2016). Introducing Kuznets waves: how income inequality waxes and wanes over the very long run. *Vox CEPR's Policy Portal*. February 26th.

Mookherjee, D., & Shorrocks, A. (1982). A decomposition analysis of the trend in UK income inequality. *The Economic Journal*, 92(368), 886-902.

Muinelo-Gallo, L. and Roca-Sagalés, O. (2013), "Joint determinants of fiscal policy, income inequality and economic growth", *Economic Modelling*, 30: 814-824.

Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1989). Public Finance in Theory and Practice, McGraw-Hill, 1989: *Public Finance in Theory and Practice* (Vol. 1). Bukupedia.

Niblett, R., Begg, I., & Mushovel, F. (2015). *The Welfare State in Europe: Visions for reform*. The Royal Institute of International Affairs, London.

Niehues, J., & Wagner, G. G. (2010). Social spending generosity and income inequality: A dynamic panel approach. *IZA Discussion Paper No 5178*.

Nolan, B., Rahbari, E., Richiardi, M., Valenzuela Rivera, L., & Nabarro, B. (2017). *Inequality and Prosperity in the Industrialized World. Addressing a Growing Challenge. Citi GPS: Global Perspectives & Solutions*

World Bank (2005). Poverty Manual. Chapter 6 "Inequality Measures". pp 95 website: <http://siteresources.worldbank.org/PGLP/Resources/PMch6.pdf>

Ota, T. (2017). Economic growth, income inequality and environment: assessing the applicability of the Kuznets hypotheses to Asia. *Palgrave Communications*, 3(1), 1-23.

Oxfam, (2020) Time to Care: Unpaid and underpaid care work and the global inequality crisis. *OXFAM BRIEFING PAPER – JANUARY 2020*.

<https://indepth.oxfam.org.uk/time-to-care/>

Palma, J. G. (2006). *Globalizing inequality: 'centrifugal' and 'centripetal' forces at work*.

<https://www.oecd-ilibrary.org>

Palma, J. G. (2011). Homogeneous middles vs. heterogeneous tails, and the end of the 'inverted-U': It's all about the share of the rich. *development and Change*, 42(1), 87-153.

Paparas, D., Richter, C., & Kostakis, I. (2019). The validity of Wagner's Law in the United Kingdom during the last two centuries. *International Economics and Economic Policy*, 16(2), 269-291.

Papatheodorou, C., & Petmesidou, M. (2006). Poverty profiles and trends: How do southern European countries compare to each other. *CROP int'l studies in poverty*, 47-94.

Pavanelli et al.(2014), *Why we need public spending*, A report for EPSU & PSI by the public service international research unit.

<https://www.epsu.org/article/why-we-need-public-spending>

Peacock, A. T., & Wiseman, J. (1961). Front matter, the growth of public expenditure in the United Kingdom. In *The growth of public expenditure in the United Kingdom* (pp. 32-0). Princeton University Press.

Peacock, A. T., & Wiseman, J. (1967). *The Growth of Public Expenditure in the United Kingdom* (revised edition)(London).

Perugini, C., & Martino, G. (2008). Income inequality within European regions: determinants and effects on growth. *Review of Income and Wealth*, 54(3), 373-406.

Piketty, T. (2014), *Capital in the 21st century*, Harvard University Press

Raney, L. M. (2017). *The History of the Failures of Health Budgeting; The Ratchet Effect and Healthcare Spending*.

<https://www.austrianstudentconference.com>

Rogerson, P. A. (2013). The Gini coefficient of inequality: a new interpretation. *Letters in Spatial and Resource Sciences*, 6(3), 109-120.

Sagdic, E. N., Sasmaz, M. U., & Tuncer, G. (2019). Wagner versus Keynes: Empirical evidence from Turkey's provinces. *Panoeconomicus*, (00), 1-1.

Salverda, W.; Nolan, B.; Checchi, D.; Marx, I.; McKnight, A.; György Tóth, I.; van de Werfhorst, H. (2014). *Changing Inequalities in Rich Countries. Analytical and Comparative Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.

Sánchez, Á., & Pérez-Corral, A. L. (2018). Government Social Expenditure and Income Inequalities in the European Union. *Hacienda Pública Española*, 227(4), 133-156.

Saunders, P. (1985). Public expenditure and economic performance in OECD countries. *Journal of Public Policy*, 5(1), 1-21.

Screpanti, E., & Zamagni, S. (2005). *An outline of the history of economic thought*. OUP Oxford.

Sedrakyan, G. S., & Varela-Candamio, L. (2019). Wagner's law vs. Keynes' hypothesis in very different countries (Armenia and Spain). *Journal of Policy Modeling*, 41(4), 747-762.

Sen, A., Sen, M. A., Amartya, S., Foster, J. E., & Foster, J. E. (1997). *On economic inequality*. Oxford University Press

Shaoan, H., Yan, C., & Rui, L. (2019). Welfare Rigidity, the Composition of Public Expenditure and the Welfare Trap. *Social Sciences in China*, 40(3), 110-129.

Solt, F. (2019). Measuring income inequality across countries and over time: The standardized world income inequality database.

<https://osf.io/preprints/socarxiv/mwnje/>

Stiglitz, J. E. (1996). Some lessons from the East Asian miracle. *The world Bank research observer*, 11(2), 151-177.

Stiglitz, J. E. (2013). The Price of Inequality. *New Perspectives Quarterly*, 30(1), 52-53.

Sung, M. J. (2010, August). Population Aging, Mobility of Quarterly Incomes, and Annual Income Inequality: Theoretical Discussion and Empirical Findings. In *Tax Evasion, Tax Avoidance and Shadow Economy*. 66th Congress of the International Institute of Public Finance (IIPF). International Institute of Public Finance (IIPF), Uppsala, Sweden.

Sylwester, K. (2002). Can education expenditures reduce income inequality?. *Economics of education review*, 21(1), 43-52.

Tanzi, V. & Schuknecht, L.(2000) *Public Spending in the 20th Century: A Global Perspective*,Part three,pp.131-143

Tilly, C. (2003). Inequality, democratization, and de-democratization. *Sociological theory*, 21(1), 37-43.

Titmuss, R. M., Abel-Smith, B., & Titmuss, K. (1974). *Social Policy: An Introduction* London. Georg Allen and Unwin.

Ulu, M. I. (2018). The effect of government social spending on income inequality in oecd: a panel data analysis. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1(3), 184-202.

<http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/554520>

Verbist, G., & Matsaganis, M. (2014). *The redistributive capacity of services in the EU. Reconciling work and poverty reduction: how successful are European welfare states*, 185-211.

Wagner, A (1883). *Finanzwissenschaft*, 3rd edition, 1883, Leipzig, μερικώς μεταφρασμένο στα αγγλικά απο τους Musgrave and Peacock (1958).

Wagner, A. (1893). *The foundation of the Political Okonomie*, (3rd edn). Leipzig, Germany.

Wagstaff, A. (2002). *Inequality aversion, health inequalities, and health achievement*. The World Bank.

Yitzhaki S., Schechtman E. (2013) More Than a Dozen Alternative Ways of Spelling Gini. In: *The Gini Methodology. Springer Series in Statistics*, vol 272. Springer, New York, NY

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Γεωργακόπουλος, Θ. & Πάσχος, Π. (1989) : *Δημόσια Οικονομική και Δημοσιονομική Νομοθεσία*. Εκδ. Σμπίλιας “ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ” , Αθήνα.

Δαλαμάγκας, Β. (2010). *Εισαγωγή στη δημόσια οικονομική*. Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική.

Δαφέρμος, Γ., & Παπαθεοδωρου, Χ. (2012). Οικονομική κρίση και φτώχεια στην Ελλάδα και την ΕΕ: οι επιδράσεις του μακροοικονομικού περιβάλλοντος και της κοινωνικής προστασίας. Τράπεζα της Ελλάδος (επιμ.): *Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες κρίσης*, σ, 89-120.

Δίκαιος, Κ., & Χλέτσος, Μ. (1999). *Υπηρεσίες υγείας/νοσοκομείο: Ιδιοτυπίες και προκλήσεις. Τόμος Β΄*. Πολιτική Υγείας/Κοινωνική Πολιτική, ΕΑΠ, Πάτρα.

Δριτσάκης, Ν., & Βαζακίδης, Α. (2003). Public expenditures and economic growth: an empirical examination for Greece by cointegration analysis. *SPOUDAI-Journal of Economics and Business*, 53(4), 66-79.

ΕΛΣΤΑΤ (2018). "*ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2017*". Δελτίο τύπου ΕΛΣΤΑΤ Ιούνιος 2018.

ΕΛΣΤΑΤ (2019). "*ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2018*". Δελτίο τύπου ΕΛΣΤΑΤ Ιούνιος 2019. <https://www.statistics.gr/documents/20181/f925863c-8396-4f7a-a9dc-d4ef77883f73>

Καράγεωργας, Δ. (1980). *Δημόσια Οικονομική Ι: Οι οικονομικές λειτουργίες του κράτους*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1980.

Κατσίκας, Δ., Καρακίτσιος, Α., Φιλίνης, Κ., & Πετραλιάς, Α. (2014). *Έκθεση για το κοινωνικό προφίλ της Ελλάδας σε σχέση με τη φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την ανισότητα πριν και μετά από την εκδήλωση της κρίσης*. Παρατηρητήριο για την κρίση. Εκδόσεις Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Αθήνα.

Κοντιάδης, Ξ. (2008). *Εισαγωγή στην κοινωνική διοίκηση και τους θεσμούς κοινωνικής ασφάλειας*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Κωνσταντίνος, Δ. (2017). Η εφαρμογή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης στην Ελλάδα. *Κοινωνική Πολιτική*, 7, 7-24.

Ματσαγγάνης, Μ., & Λεβέντη, Χ. (2012). Οι διανεμητικές επιπτώσεις της κρίσης στην κατανομή του εισοδήματος. Τράπεζα της Ελλάδος (επιμ.): *Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες κρίσης*, σ, 65-88.

Μητράκος, Θ., & Τσακλόγλου, Π. (2012). Ανισότητα, φτώχεια και υλική ευημερία: από τη μεταπολίτευση ως την τρέχουσα κρίση. Τράπεζα της Ελλάδος (επιμ.): *Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες κρίσης*, σ, 23-64.

Μητράκος, Θ. (2018). Οικονομικές ανισότητες, φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός: Η διεθνής εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδας κατά την περίοδο της πρόσφατης κρίσης. *Κοινωνική Πολιτική*, 9, 7-24.

Μισσός, Β. (2019) Βασικοί δείκτες ανισότητας εισοδήματος στην Ελλάδα, *Οικονομικές Εξελίξεις*, τεύχος 40, 37-40

Νοικοκυράκης, Γ., & Σαράφης, Π. (2018). Κοινωνική προστασία και προκλήσεις του ευρωπαϊκού κράτους πρόνοιας. *Archives of Hellenic Medicine/Arheia Ellenikes Iatrikes*, 35(4).

Παπαδιοδώρου, Γ. Β . (2002), *Δημόσια οικονομική*, Θεσσαλονίκη, Εκδοτικός Οίκος Ζυγός.

Παπαθεοδώρου, Χ. (2004). Εννοιολογικά και μεθοδολογικά ζητήματα στην μέτρηση της οικονομικής ανισότητας: τι επίδραση έχουν οι εναλλακτικές παραδοχές και ερμηνείες>>, στο Πετμεζίδου Μ. στο Πετμεζίδου, Μ. και Παπαθεοδώρου, Χ.(επιμ.), *Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Αθήνα: Εξάντας.

ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ, Χ., ΔΑΦΕΡΜΟΣ, Γ., & ΜΑΡΣΕΛΛΟΥ, Σ. (2008). Οικονομική ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα. Παρατηρητήριο Κοινωνικών Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Οικονομικών/Δημοσιονομικών Εξελίξεων, Φτώχειας και Ανισοτήτων (*Επιστημονικές Εκθέσεις (Reports)*)/1, 1, 1-68.

ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ, Χ., ΔΑΦΕΡΜΟΣ, Γ., & ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ, Ε. Π. Κ. Γ. (2010). Οικονομική μεγέθυνση, ανισότητα και φτώχεια. *Παρατηρητήριο οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων*, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕ.

Παπαθεοδώρου, Χ., & Μισσός, Β. (2013). *Ανισότητα, Φτώχεια και Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα και την ΕΕ.ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ*

Σαραντίδης, Σ. Α. (1996). 60 χρόνια μετά τη "γενική θεωρία" του JM Keynes. *SPOUDAI-Journal of Economics and Business*, 46(1-2).

Στασινοπούλου, Ο. (2006). *Κοινωνική πολιτική: Βασικές έννοιες, ιστορική εξέλιξη, φορείς και πρότυπα*. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα.

Χαλκιά, Β., & Βαρακλιώτη, Α. (2015). Δαπάνες υγείας και κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα στην ΕΕ-15. *Archives of Hellenic Medicine/Arheia Ellenikes Iatrikes*, 32(5).